

Mayvi Beate Hagensen Fossheim

Faglig skjønn i akutte beslutningsprosesser

En kvalitativ studie av barnevernsansattes bruk av skjønn i akutte beslutningsprosesser, med utgangspunkt i vurdering av akutt familieråd

Masteroppgave i Barnevern

Veileder: Inge Kvaran

Medveileder: Veronika Paulsen

Juni 2021

Mayvi Beate Hagensen Fossheim

Faglig skjønn i akutte beslutningsprosesser

En kvalitativ studie av barnevernsansattes bruk av skjønn i akutte beslutningsprosesser, med utgangspunkt i vurdering av akutt familieråd

Masteroppgave i Barnevern
Veileder: Inge Kvaran
Medveileder: Veronika Paulsen
Juni 2021

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Norwegian University of
Science and Technology

Forord

Å skrive masteroppgave har vært en svært lærerik prosess, på flere områder. Det har vært krevende, frustrerende, utviklende, morsomt og interessant på samme tid, og jeg føler at jeg kommer ut på andre siden som en bedre fagperson.

Det er mange å takke for at denne oppgaven har blitt til, og for at jeg kan levere fra meg et prosjekt jeg er stolt av. En stor takk rettes til mine veiledere, Inge Kvaran og Veronika Paulsen, som har hjulpet meg til å se potensialet, og med sin kunnskap har veiledet meg til å bruke mitt materiale på den beste mulige måten, vært tilgjengelig for kjappe avklaringer og konstruktiv i alle tilbakemeldinger. Inge, takk for at du fikk meg til å skynde meg langsomt, det viste seg å være lurt og nødvendig på flere områder. Veronika, takk for at du ga meg muligheten til å bli med i hovedprosjektet, og har hjulpet meg med innsikt i dette, samt kloke råd for en god og velstrukturert oppgave. Dere har begge bidratt til en virkelig lærerik og inspirerende reise inn i forskningens verden, tusen takk for det.

Tusen takk også til de barnevernsansatte som tok seg tid til å stille opp på intervju med meg i en travel arbeidshverdag, og engasjerte ga gode svar og kloke tanker og refleksjoner rundt tema. Uten dere hadde det ikke blitt noen oppgave.

Jeg vil også takke familie, gode venner og kolleger som har vist interesse, lyttet, støttet og oppmuntret meg gjennom alle fire årene med studier.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke min kjære familie for tålmodigheten og støtten dere har vist gjennom denne prosessen. Det har vært noen lange måneder, men nå er jeg endelig i mål, og jeg hadde ikke klart det uten dere! Ørjan, tusen takk for at du har «holdt fortet» og tillatt meg å fordype meg i dette prosjektet ved siden av jobb, for alle gode råd, motivasjon, inspirasjon, korrekturlesing, kaffepauser og gode samtaler. Du er fantastisk!

Mayvi Fossheim

Froland, juni 2021

Sammendrag

Målet med denne kvalitative studien er å belyse følgende problemstilling; *Faglig skjønn i akutte beslutningsprosesser; En kvalitativ studie av barnevernsansattes bruk av skjønn i akutte beslutningsprosesser, med utgangspunkt i vurdering av akutt familieråd.* Jeg har søkt å belyse følgende forskningsspørsmål: «*Hva kan påvirke barnevernsansattes faglige skjønnsvurderinger i akutte beslutningsprosesser?*»

Bruk av familieråd i akuttsaker er i de senere årene implementert i det ordinære tiltaksarbeidet med mål om å bidra til mer skånsomme akutt plasseringer, med utspring i Barne- ungdoms og familieetatens pilotprosjekt «Familieråd i akuttarbeid», som ble startet opp i 2013. De siste årene har det vært en tydelig dreining av fokus på medvirkning og nettverksinvolvering i barnevernsarbeid.

Akutte situasjoner krever raske løsninger og må baseres på den begrensede informasjonen de barnevernsansatte har på det gitte tidspunkt. Det er ofte svært lite tid til utdypende informasjonsinnhenting, alle drøfter må baseres på skjønsmessige vurderinger innenfor de rammene som finnes, og en eventuell handling må foretas så raskt som mulig for å sikre barnets omsorgssituasjon. I min masteroppgave hadde jeg derfor hovedfokus på bruk av skjønn i akutte beslutningsprosesser, eksemplifisert ved når det besluttes om en skal tilby familieråd i akutte situasjoner. Denne prosessen er kort og må konkluderes raskt i en akutt og mange ganger uoversiktlig situasjon, og jeg hadde et ønske om å se på hva som styrer den faglige skjønnsutøvelsen i disse prosessene.

Studien er basert på kvalitative individuelle og fokusgruppeintervjuer med til sammen 30 informanter, herunder barnevernsledere, kontaktpersoner, miljøarbeider, familierådskoordinatorer og rådgiver innen familieråd. Informantene representerte 7 ulike barnevernstjenester. Den strukturelle oppbyggingen av tjenestene varierte i noen grad, der fire av kommunene hadde egne familierådskoordinatorer imens de resterende benyttet bufetats koordinatorer. Studien er gjennomført med en fenomenologisk og hermeneutisk tilnærming og analyse av funn har vært inspirert av systematisk tekstkondensering.

I studien kommer det frem at barnevernsansattes faglige skjønnsutøvelse utøves med lover og nasjonale føringer som rammeverk, men påvirkes blant annet av organisasjonsmessige forhold, tidspress, regler, kompetanse og erfaring. Mitt hovedfunn, som en sum av de nevnte, er at faglig skjønnsutøvelse er personavhengig, og derfor en usikker og inkonsekvent faktor, men også viktig og nødvendig da det er grunnlaget for individuelle vurderinger og tilpassede beslutninger.

Summary

The aim of this qualitative study is to shed light on the following subject; *Professional use of discretion in acute decision-making processes, A qualitative study of child welfare employees' use of discretion in acute decision-making processes, based on assessing emergency family group conferences*. I have sought to shed light on to the following research question: *"What can influence child welfare employees' professional use of discretion in acute decision-making processes?"*.

The use of family councils in acute cases has in the recent years been implemented in the ordinary initiative work with the aim of more gentle emergency placements, originating in the Children's youth and family agency's pilot project "Family Councils in emergency work", which was started in 2013. In recent years there has been a clear shift in focus on family's participation and network involvement in child welfare work.

Acute situations require quick solutions and must be based on the limited information that child welfare employees have at the given time. There is often very little time for in-depth information gathering, all discussions must be based on discretionary assessments within the existing framework, and any action must be taken as soon as possible to secure the child's welfare. In my masters thesis, I therefore had main focus on the use of discretion in acute decision-making processes, exemplified by deciding whether to offer family counseling in acute situations. This process is short and must be concluded quickly in an acute and often confusing situation, and I wanted to look at what could control the professional use of discretion in these processes.

The study is based on qualitative individual and focus group interviews, with a total of 30 informants, including child welfare leaders, contact persons, social workers, family group conference-coordinators and counsellors within family group conference. The informants represented 7 different child welfare services. The structure of the services varied to some extent, with four of the municipalities having their own family council coordinators, while the remaining ones used the ministry of Children and families coordinators. The study was

conducted with a phenomenological and hermeneutic approach and analysis of findings has been inspired by systematic text condensation.

The study shows that the professional exercise of discretion of child welfare employees is exercised with laws and national guidelines as a framework, but is influenced, among other things, by organizational factors, time pressure, rules, competence and experience. The main finding, as a sum of the aforementioned, is that the professional exercise of discretion is person-dependent, and therefore an uncertain and inconsistent factor, but also important and necessary as it is the basis for individual assessments and custom decisions.

Innhold

Innhold	6
1.0 INNLEDNING.....	9
1.1 Kompetansestrategi for økt kvalitet i beslutningsprosesser	9
1.2 Tema for oppgaven	11
1.3 Problemstilling og forskningsspørsmål.....	13
1.4 Begrepsavklaring	13
1.5 Disposisjon for oppgaven	14
2.0 Familieråd – en kort innføring.....	15
2.1 Hva er familieråd?.....	15
2.2 Hva er akutt familieråd?.....	16
2.3 Forskning om familieråd	17
2.4 Forskning om akutt familieråd	19
3.0 Skjønn og beslutningstaking i barnevernsarbeid.....	21
3.1 Barnevernets verdigrunnlag.....	21
3.1.1 Skjønn og rettsanvendelse	23
3.1.2 Barnevernlovens grunnprinsipper oppfordrer til bruk av skjønn	25
3.1.3 Medvirkning.....	27
3.1.4 Etske refleksjoner.....	28
3.2 Akuttarbeid	31
3.2.1 Hva er akutt.....	31
3.2.2 Vurderingsprosess og beslutningstaking i akutte situasjoner.....	32
3.3 Skjønn og faglig skjønnsutøvelse	34
3.3.1 Hva er skjønnsutøvelse?	34
3.3.2 Skjønnsutøvelse og forskning om skjønn.....	35
3.3.3 Hva er faglig skjønn?	35
3.3.4 Skjønn som beslutningsprosess	37
3.4 Beslutningstakingens kompleksitet.....	38
3.4.1 Vitenskapelig kompleksitet	39
3.4.2 Normativ kompleksitet	40
3.4.3 Menneskelig kompleksitet	41
3.4.4 Systemkompleksitet.....	42
4.0 Metode og forskningsdesign	46
4.1 Veien til problemstillingen.....	46
4.2 Vitenskapsteoretiske valg/forankring	47
4.2.1 En fenomenologisk tilnærming.....	47

4.2.2 En hermeneutisk tilnærming	48
4.3 Kvalitativ forskning	49
4.3.1 Intervju som kvalitativ metode	50
4.3.2 Intervju ved videosamtale.....	52
4.3.3 Bruk av intervjuguide	52
4.3.4 Transkribering av intervju	53
4.4 Etiske retningslinjer og refleksjoner	54
4.5 Analyseprosess.....	54
4.5.1 Validitet og reliabilitet.....	57
4.5.2 Metodekritikk.....	58
4.5.3 Feilkilder.....	59
4.6 Godkjenning og iverksetting	59
4.6.1 Rekruttering og utvalg.....	60
4.6.2 Presentasjon av informantene	61
5.0 Funn og analyse	62
5.1 Regler og skjønn	63
5.2 Skjønn som en del av organisasjonen og fagutøvelsen	66
5.2.1 Tid og ressurser	73
5.3 Kompetanse og erfaringens betydning.....	77
5.4 Fagfolks skjønnsutøvelse er personavhengig.....	80
5.4.1 Kjennskap eller negative forventninger til familiene.....	80
5.4.2 Nettverkstenking	83
5.4.3 Vurderinger rundt type sak	83
5.4.4 Kjennskap til og erfaring med tiltaket.....	87
5.4.5 Førsteintrykk av melding og familiene	90
5.4.6 Indre og ytre påvirkning	92
5.5 Andre interessante funn.....	93
6.0 Drøfting av funn.....	97
6.1 Fagfolk forenkler komplekse problemstillinger	97
6.1.1 En representativitetsheuristisk tankegang i beslutningsprosess	98
6.1.2 Tilgjengelighetsheuristikk i beslutningsprosessen	98
6.1.3 Affektheuristikk i beslutningsprosess	99
6.2 Fagfolk er påvirkelige	100
6.3 Organisasjonens betydning for skjønnsutøvelse	101
6.4 Skjønnsutøvelse og rettssikkerhet.....	104
6.5 Godt utført skjønn	106
6.6 Skjønn kan være problematisk	108
6.6.1 Kan vi stole på fagfolks skjønnsutøvelse i barnevernfaglige vurderinger?	109

7.0 Avslutning og oppsummering	111
7.1 Modell av skjønnsutøvelse	112
8.0 Konklusjon.....	113
8.1 Studiens betydning for praksis	113
8.2 Forslag til videre forskning	114
Litteraturliste	115

Vedlegg:

Informasjonsskriv

Intervjuguide

Kvittering NSD

1.0 INNLEDNING

Barnevernsarbeid er i stor grad skjønnsbasert og normativt, ingen barn eller familier er like, og i utøvelsen av barnevern finnes det ikke en fasit å følge, siden enhver situasjon og familie er unike i all sin kompleksitet. Jeg vil se på at skjønnsutøvelse i tillegg til rettslig kunnskap, påvirkes av faglig kunnskap og kompetanse, og at heller ikke dette er ensbetydende med godt utført skjønn. Kompetanse øker imidlertid kvaliteten i skjønnsutøvelse, og myndighetene har lagt opp til kompetanseøkning i barnevernet for å sikre god beslutningstaking.

1.1 Kompetansestrategi for økt kvalitet i beslutningsprosesser

Det er nærliggende å tenke at fagpersoner kommer frem til løsninger som overensstemmer med deres egne, personlige verdioppfatninger, eller også i tråd med etablerte praksiser, når rettslig og faglig kunnskap ikke er gode nok komponenter for å sikre at det fattes gode beslutninger i enkeltsaker (Einarsson, 2002). Det søkes nå å øke kvaliteten på barnevernet gjennom kompetansestrategien for det kommunale barnevernet, hvor målet er bedre barnevern og tryggere medarbeidere, gjennom økt kompetanse (BFD, 2017).

I forslag til ny barnevernlov, prop. 133 L (2020-2021) kap 1.1, 5.avsn. presiseres det blant annet at selv om det ytes mye godt arbeid i barneverntjenestene, viser tilsyns- og forskningsrapporter at det er kvalitetsutfordringer (BFD, 2021). Det anerkjennes at å jobbe barnevernfaglig er et komplekst samfunnsoppdrag, noe som myndighetene vil møte ved å tilføre mer teoretisk kunnskap. De peker på kvalitetsutfordringer, men hva ligger i dette? Er grunnutdanningen i barnevernsfeltet for dårlig, er etablert praksis på de enkelte kontorene ikke gode eller handler det også om høy turnover og mangel på erfaring hos den enkelte ansatte? I forslag til den nye loven legges det føringer for at det skal være krav om masterutdanning for alle som utfører kjerneoppgaver i barneverntjenester. I tillegg til viktigheten av økt krav til kompetanse, understrekes viktigheten av å verdsette *erfaring* og å ta vare på allerede ansatte fagpersoner i fagfeltet, og at det endelige kompetansekravet derfor ikke vil være gjeldende før 2031 (BFD, 2021, tilråding B).

Kravet om master er ikke absolutt, men kan fylles med relevant bachelorutdanning og minst 4 års arbeidserfaring samt 30 stp relevant videreutdanning. Det er etablert flere aktuelle videreutdanninger for å styrke fagpersoner i barnevernsfaget. Prop 311 L (2020-2021) sier at

gjennom videreutdanning vil de ansatte få mulighet til å fordype seg innenfor viktige fagområder. Dette vil bidra til at tjenestene blir bedre rustet til å håndtere krevende og komplekse saker (BFD 2021, kap. 4.2.2). Noe av målet er at de ansatte skal bli bedre på vurdering og analyse, noe som vil styrke og gi mer trygghet i skjønnsutøvelse og kanskje økt tillitt til tjenesten.

Som et tillegg til teoretisk kompetansekrav, foreslås det å sette inn krav til veiledning av ansatte i barneverntjenesten og også plikt for kommunene til å ta imot praksisstudenter for å ruste nyutdannede fagpersoner bedre mot utfordringene som venter (BFD, 2021). Kravet om videreutdanning, samt veiledning og praksis, vil kunne bidra til at flere studenter møter kompetente veiledere når de har praksis i barnevernet og at flere ansatte kan få veiledning på jobb (BFD, 2021). Dette er elementer som ikke bare kan styrke de enkelte fagpersonenes selvstendige kompetanse, men kanskje også bidra til å utvikle deres faglige skjønn på mange områder.

Barnevernfaglig kompetanse oppfylles per i dag ved bachelor i barnevern, og i Forskrift om nasjonal retningslinje for barnevernspedagogutdanning heter det blant annet:

§ 8.Oppvekst og familieliv – Ferdigheter

Kandidaten

- a) kan anvende faglig kunnskap og skjønn til å veilede barn, unge, deres foreldre og foresatte i lærings-, mestrings- og endringsprosesser*
- b) kan anvende forsknings-, praksis- og erfaringsbasert kunnskap for å utrede barn og unges omsorgssituasjon og atferd og tilrettelegge hensiktsmessige tiltak*

Og videre:

§ 9.Oppvekst og familieliv – Generell kompetanse

Kandidaten

- a) kan planlegge, gjennomføre, dokumentere, evaluere og formidle tiltak og tjenesteutforming med utgangspunkt i barnets beste* (Kunnskapsdepartementet, 2019)

Ut fra dette kan man si at bruk av skjønn er en ferdighet en ferdig utdannet barnevernspedagog skal mestre, i kombinasjon med faglig kunnskap, til å veilede familier. Videre skal de kunne bruke blant annet erfaringsbasert kunnskap for å utrede omsorgssituasjon og tilrettelegge tiltak, samt formidle tiltak og tjenesteutforming med utgangspunkt i *barnets beste*. Erfaringsbasert kunnskap fordrer erfaring eller kjennskap til erfaringer, og, som jeg vil komme inn på, kan man si at skjønnsutøvelse vil farges av den enkeltes tilgang på informasjon og kunnskap. Det begrenser seg i mange tilfeller hvor mye egen erfaring en nyutdannet barnevernspedagog vil ha, noe regjeringen virker å anerkjenne gjennom sine forslag vedrørende krav om praksis og veiledning. Et moment det også er verdt å bemerke seg, som vil ha innvirkning på alle fagpersoners skjønnsutøvelse; Dersom en skal «formidle tiltak med utgangspunkt i barnets beste», fordrer det god tilgang på aktuelle tiltak, noe som ikke alltid er tilfelle. Ressurser og tilgang til tiltak vil i stor grad påvirke beslutningsprosessen, eksempelvis med at terskelen for plassering heves dersom tilgjengelige plasser på egnet tiltak er geografisk langt unna, og en kan velge mindre egnede men mer lokale tiltak i stedet (Christiansen & Kojan, 2016). Skjønnsutøvelse i barnevernet er altså kompleks og sammensatt, og jeg vil i dette prosjektet søke å belyse hva som påvirker denne.

1.2 Tema for oppgaven

Bruk av familieråd i akuttsaker er i de senere årene implementert i det ordinære tiltaksarbeidet med mål om å bidra til mer skånsomme akutt plasseringer, med utspring i Barne- ungdoms og familieetatens pilotprosjekt «Familieråd i akuttarbeid», som ble startet opp i 2013.

Pilotprosjektets formål var å samle erfaringer og utvikle en ny familierådsmodell knyttet til akuttsituasjoner i barnevernet. Det fundamentale utgangspunktet for prosjektet var en tro på at det finnes ressurser i biologisk familie og nettverk også i akutte situasjoner (Samuelsen, 2015).

Det finnes ifølge Slettebø et.al. (2020 s.6) i liten grad systematisert forskning på bruk av familieråd i akuttarbeidet, og om akutt plasseringer generelt. Dette gjør at det er behov for mer forskning på akutt familieråd, inkludert hva som påvirker bruk av akutt familieråd i barneverntjenestene, som er denne oppgavens tema. For å få mer kunnskap om akutt familieråd har Bufdir finansiert et forskningsprosjekt som undersøker hvordan familieråd som beslutningsmodell fungerer i barnevernets arbeid med akutt plasseringer. Forskningsprosjektet '*Familieråd når det haster å finne en løsning*', gjennomføres av VID vitenskapelige høgskole

(VID) i samarbeid med NTNU Samfunnsforskning, og min masteroppgave er skrevet i tilknytning til dette prosjektet. Gjennom oppgaven vil jeg referer til dette som «*hovedprosjektet*». Formålet med forskningsprosjektet er å studere hvilken effekt bruk av Familieråd i akuttsaker har for barn og familier. Prosjektet skal også kartlegge i hvilken grad familieråd i akuttsaker kan mobilisere relasjoner i og rundt familien, bidra til kontinuitet i barnets relasjoner og redusere stressnivået hos barn og foreldre i disse vanskelige situasjonene. Forskningsprosjektet vil også forsøke å få tak i vurderinger av om det er saker som ikke egner seg for Familieråd. I delrapporten fra prosjektet sies det blant annet at akutt plasseringer representerer en stor påkjenning for både barn og foreldre, samt ansatte som arbeider med disse sakene (Slettebø, Paulsen, Christoffersen, & Aadnanes, 2020).

Med min bakgrunn som barnevernsansatt i 12 år, de siste 5 i barnevernvakt, har jeg stått i mange akuttsituasjoner og foretatt mange akutte vurderinger. Gjennom disse årene har det vært en tydelig dreining av fokus på medvirkning og nettverksinvolvering, noe som har skapt nye refleksjoner hos meg rundt tidligere og fortløpende vurderinger. Akutte situasjoner krever raske løsninger og må baseres på den begrensede informasjonen barnevernstjenesten har på det gitte tidspunkt. Det er ofte svært lite tid til utdypende informasjonsinnhenting, alle drøfter må baseres på skjønnsmessige vurderinger innenfor de rammene som finnes, og en eventuell handling må foretas så raskt som mulig for å sikre barnet god nok omsorg. Hovedprosjektets kartlegging av hvilken effekt familieråd har for barn og familier er relevant og aktuelt, sett opp mot nevnte pilotprosjekt og mangel på tidligere systematisert forskning. Når de også vil forsøke å finne ut av om det er noen saker som *ikke egner seg* for familieråd, gjorde det meg nysgjerrig på hvordan en slik eventuell kategorisering kunne blitt gjennomført; hvilke vurderinger ligger bak, og ikke minst; hva gjør at slike vurderinger kan gjennomføres?

I min masteroppgave, vil jeg derfor ha hovedfokus på bruk av skjønn i akutte beslutningsprosesser, eksemplifisert ved når det besluttes *om* en skal tilby akutt familieråd i akutte situasjoner. Denne prosessen er kort og må konkluderes raskt i en akutt og mange ganger uoversiktlig situasjon, og jeg ønsker å se på hva som styrer den faglige skjønnsutøvelsen i disse prosessene, og hvilke interesser som ivaretas gjennom disse; ligger barnas beste alltid til grunn, eller er andre argumenter tyngst veiende noen ganger?

Jeg vil skrive ut fra et ansattperspektiv, og benytte data fra intervju med ansatte kontaktpersoner, ledere, familierådscoordinatorer og rådgivere for å kartlegge bruk av skjønn i beslutningsprosessen. Jeg vil skrive alene under veiledning, og presentere mine forskningsfunn og konklusjon i en monografibasert masteroppgave.

1.3 Problemstilling og forskningsspørsmål

Jeg har forsket på barnevernsansattes bruk av skjønn i akutte beslutningsprosesser, og hva som kan påvirke denne. Akutte vurderinger og beslutninger er noe barnevernsansatte må gjøre ved akutte situasjoner, for å ivareta barn og unge og deres familier. Som jeg vil se på gjennom oppgaven, er bruk av skjønn en stor del av barneverntjenestens beslutningstaking, ettersom lovverket er formulert slik at dette er nødvendig. På bakgrunn av at jeg er en del av forskningsprosjektet '*Familieråd når det haster å finne en løsning*', ble det naturlig for meg å benytte beslutningsprosessen rundt å tilby familieråd i akutte situasjoner som et utgangspunkt og eksempel på akutt beslutningstaking. Det er likevel viktig å presisere at oppgaven min i hovedsak vil ha fokus på akutte beslutningsprosesser generelt. Min problemstilling ble derfor;

Faglig skjønn i akutte beslutningsprosesser –

En kvalitativ studie av barnevernsansattes bruk av skjønn i akutte beslutningsprosesser, med utgangspunkt i vurdering av akutt familieråd.

Jeg har i tillegg utarbeidet ett forskningsspørsmål som jeg vil forsøke å belyse gjennom dette prosjektet; «*Hva kan påvirke barnevernsansattes faglige skjønnsvurderinger i akutte beslutningsprosesser?*»

1.4 Begrepsavklaring

Yrkesutøvere / fagpersoner/barnevernsansatte/barnevernsarbeidere – Jeg vil gjennom oppgaven benytte disse betegnelse om ansatte i barneverntjenesten. Dette henviser til saksbehandlere/kontaktpersoner i barneverntjenesten, deres ledere og eventuelt andre fagpersoner som involveres i akutte beslutningsprosesser. Jeg vil variere på bruken av disse betegnelse for å variere språket.

Kompetanse – med kompetanse menes at noen har nødvendige kvalifikasjoner for å fylle en stilling, ivareta bestemte oppgaver eller uttale seg om spørsmål (Skau, 2017).

Barnevernfaglig kompetanse - teoretisk kunnskap, yrkesspesifikk og personlig kompetanse rettet mot arbeid med sårbare barn og unge, og med særlig relevans for arbeid i barnevernet. En slik kompetanse forutsetter en utdanningsbakgrunn som retter seg spesielt mot arbeid i barnevernet (Bufdir, 2019).

1.5 Disposisjon for oppgaven

Min oppgave er strukturert på følgende måte;

I Kapittel 1 gir jeg en innføring i bakgrunn for oppgaven, inkludert kort gjennomgang av kompetansestrategi for det kommunale barnevernet, et innblikk i tema for oppgaven, problemstilling og forskningsspørsmål samt begrepsavklaring. I Kapittel 2, *Familieråd – en kort innføring*, beskriver jeg familieråd, akutt familieråd, målgrupper og forskning rundt disse. Kapittel 3 – *Skjønn og beslutningstaking i barnevernsarbeid* tar for seg barnevernets verdigrunnlag, inkludert rettsanvendelse, grunnprinsipper, medvirkning og etiske refleksjoner. Videre går jeg inn på akuttarbeid, før jeg belyser skjønn og faglig skjønnsutøvelse. Avslutningsvis i dette kapitlet vil jeg beskrive beslutningstakingens kompleksitet, bestående av vitenskapelig kompleksitet, normativ kompleksitet, menneskelig kompleksitet og systemkompleksitet. I kapittel 4, *Metode og forskningsdesign*, går jeg gjennom min vei til problemstillingen, mine vitenskapsteoretiske valg og forankring, kvalitativ forskning, herunder intervju, og etiske retningslinjer og refleksjoner. Videre beskriver jeg min analyseprosess, og godkjenning og iverksetting av forskningsprosjektet hvor jeg også presenterer informantene. I kapittel 5, *Funn og analyse*, går jeg gjennom mine funn i fire kategorier; regler og skjønn, skjønn som en del av organisasjonen og fagutøvelsen, kompetanse og erfaringens betydning og at fagfolks skjønnsutøvelse er personavhengig. I tillegg en kategori med andre interessante funn. Kapittel 6 er *drøft av funnene*, sett opp mot relevant teori. Kapittel 7 er *avslutning og oppsummering* av oppgaven. I kapittel 8 kommer *Konklusjon*, hvor jeg går gjennom studiens betydning for praksis og forslag til videre forskning.

2.0 Familieråd – en kort innføring

For å gi en forståelse av hva det mulige utfallet av beslutningsprosessen jeg skriver om er, vil jeg som nevnt først kort presentere metoden familieråd, og akutt familieråd.

2.1 Hva er familieråd?

Et familieråd er en metode hvor barnet/familien kaller inn personer i familie og nettverk de tenker kan bidra positivt til å hjelpe i en vanskelig situasjon, til et råd hvor de kan finne en løsning som er til det beste for barnet.

Havnen & Christiansen (2014) beskriver at det er sjelden at familier selv ber om familieråd. Dette gjør at bruk av familieråd i høy grad vil være avhengig av om barneverntjenesten foreslår dette for familiene, og den barnevernsansatte vil altså ha stor innvirkning på hvorvidt familieråd blir benyttet eller ikke. Samtykker familien til å benytte denne fremgangsmåten, utarbeides det oppdrag i form av spørsmål som skal besvares gjennom familierådet, disse utarbeides i et samarbeid mellom barnevernets kontaktperson og familien. Barneverntjenesten engasjerer en koordinator, som sammen med familien og barnet kommer frem til hvem som skal innkalles til rådet og hvem som kan være en støtteperson for barnet gjennom prosessen. Koordinatoren kontakter de aktuelle personene og spør om de vil delta (Havnen & Christiansen, 2014).

Selve rådet deles inn i tre deler;

1. De som deltar i rådet, får all den informasjon som er nødvendig for å komme frem til gode løsninger for barnet. Koordinator leder møtet, og barneverntjenesten og eventuelt andre aktuelle instanser som er invitert presenterer sin informasjon og deltakerne kan stille spørsmål. De profesjonelle aktørene forlater så møtet og familien blir igjen.
2. Rådet drøfter situasjonen uten innblanding, men koordinator eller kontaktperson er tilgjengelig for eventuelle avklaringer. Rådet skal komme frem til en handlingsplan som svar på oppdraget/spørsmålene som var utarbeidet
3. Koordinator og kontaktperson kommer tilbake til møtet, handlingsplanen presenteres, og barneverntjenestens kontaktperson tar stilling til om denne kan godkjennes. Et

hovedprinsipp er at planen skal godkjennes så lenge den ikke setter barnets sikkerhet på spill. Foreslås det innsatser fra andre tjenester eller barneverntjenesten ut over det kontaktpersonen kan avgjøre, kan det måtte gjøres avklaringer før godkjenning.

Familierådet avsluttes fortrinnsvis med å avtale en plan for oppfølging av familierådet og handlingsplanen. Oppfølgende familieråd er vanlig for å følge opp og vurdere behov for justering i planen (Havnen & Christiansen, 2014).

Familieråd har som intensjon at utvidet familie skal gis større handlingsrom og ansvar for å finne gode løsninger for barn og unge i vanskelige livssituasjoner. Beslutningen skal skje gjennom familiebaserte prosesser og ut fra en forståelse av at familien innehar ressurser i nettverket som kan utnyttes til barnets beste. Dette involverer familien i større grad enn det som er tilfellet ved ordinære beslutningsprosesser i barneverntjenesten, og det forventes at samarbeidet mellom familiene og barneverntjenesten forbedres gjennom dette (Havnen & Christiansen, 2014).

2.2 Hva er akutt familieråd?

Akutt familieråd bygger på den ordinære familierådsmodellen, men som navnet tilsier, brukes dette i akutte situasjoner, noe som krever justeringer. Justeringene som foretas tilsier at et familieråd i akutte situasjoner kan gjennomføres innen kort tid og med minimal planlegging. Selve familierådsmøtet er uforandret, men planleggingsfasen og gjennomføringsfasen i forkant av rådet er forkortet. Det er fokus på at barnet i akuttsakene alltid skal sikres før det første familierådet avholdes, innen 1-7 dager. Selve familierådsmøtet brukes til å løse den akutte situasjonen, dette kan eksempelvis være hvor barnet kan bo, eller om nettverket kan stille opp dersom barnet skal bo hjemme. De mer langsiktige løsningene vil løses ved et oppfølgende familieråd etter 2-6 uker (Slettebø et al., 2020).

2.2.1 Hvem er målgruppen for akutt familieråd?

Buudir viser til følgende eksempler på hastesaker hvor akutt familieråd kan være aktuelt:

- barnet eller ungdommen ikke blir tatt godt nok vare på, for eksempel på grunn av rus, vold, dødsfall eller fysisk/psykisk sykdom

- barnet eller ungdommen ikke tar imot hjelp og ødelegger for seg selv og andre ved å ruse seg, rømme, begå kriminalitet el. l.
- barnet eller ungdommen har flyttet til en akuttinstitusjon eller et beredskapshjem, men ikke skal bo der lenger enn nødvendig
- det er viktig å gi rask informasjon og involvere barnet/ungdommen og «storfamilien» i det som skjer

(Bufdir, 2017)

Ut fra eksemplene er det få akutte situasjoner hvor akutt familieråd ikke kan benyttes. Målgruppen er generelt familier i krise som er i behov av hastig hjelp. Målet er å forhindre at barnet eller ungdommen blir plassert utenfor hjemmet, se om det er mulig å finne andre løsninger når barnet eller ungdommen allerede er plassert og øke grad av medvirkning (Bufdir, 2017).

2.3 Forskning om familieråd

Havnen og Christiansen har gjennomført en kunnskapsstatus hvor de har sett på 10 studier. De har delt studiene i en gruppe som har konkludert med positive utfall for familieråd og en gruppe som har konkludert med blandete eller nøytrale utfall. Overordnet funn var at i syv av studiene er det hovedsakelig positive utfall, imens tre av dem er blandet erfaring og nøytralt utfall (Havnen & Christiansen, 2014). Jeg vil kort gå gjennom noen av funnene/konklusjonene.

Om plassering utenfor hjemmet, skriver de: *Et samstemt hovedfunn fra både metodisk sterke og svakere studier er at familieråd fører til økt bruk av slektsplasseringer, både som alternativ til plassering i offentlige fosterhjem og ved tilbakeføring fra offentlig omsorg, samtidig som bruken av offentlige fosterhjem og adopsjoner blir redusert (Crampton & Jackson, 2007; Pennell et al., 2010; Sheets et al., 2009; Wang et al., 2012 referert i Havnen et al., 2014).* Videre at flere av de samme studiene viser at familieråd gir større sannsynlighet for tilbakeføring til egen familie. Selv om det ikke ble undersøkt direkte om og i hvilken grad familieråd kan forebygge plasseringer utenfor hjemmet og/eller gi mer stabile plasseringer,

hadde en av de metodisk sterke studiene imidlertid undersøkt stabilitet i omsorgssituasjonen hos plasserte barn, målt ved antall flyttinger i løpet av en 2-årsperiode. Selv ved kontroll for varigheten av plasseringen ble det *ikke* funnet noen effekt av familieråd (Berzin et al., 2008 referert i Havnen et al., 2014, s. 43).

For varigheten av offentlig omsorg er det sprikende funn, og det må også tas hensyn til ulikheter i hva en legger i begreper «privat omsorg» fra nordisk og amerikanske studier. Videre skriver Havnen og Christiansen at *varigheten av barnevernets innsats for hjemmeboende barn er ikke direkte behandlet i noen studier, men funn fra den norske studien kan tyde på en redusert offentlig innsats over tid, ved at langt flere av sammenligningsbarna enn familierådsbarna hadde tiltak fra barnevernet på oppfølgingstidspunktet (Falck & Clausen, 2006 referert i Havnen et al., 2014 s. 44)*. Det påpekes at disse funnene imidlertid må tolkes forsiktig, da studien har metodiske svakheter (Havnen & Christiansen, 2014).

Når det gjelder funn i forhold til om bruk av familieråd kan redusere mishandling og overgrep mot barn, varierer funnene fra *en halvering av rapporterte tilfeller av mishandling og overgrep (Pennell & Burford, 2000) til ingen forskjell (Berzin, 2006; Berzin et al., 2008) og til øke i rapporterte mishandlingstilfeller (Sundell & Vinnerljung, 2004) (Havnen et al., 2014, s. 44)*. I utgangspunktet er funn om økt misbruk negative, da det kan bety et økende omfang, men Havnen og Christiansen viser til at som tilfellet var i den svenske studien kom bekymringsmeldingene fra nettverket, noe som kan tyde på økt tillitt til barneverntjenesten etter familierådet, og at økningen i misbruk var en synliggjøring av mørketall (Havnen & Christiansen, 2014).

Som andre mulige effekter av familieråd kom det frem en økt kontakt med øvrig hjelpeapparat, samt at relasjonen mellom familiene og barnevernet med tanke på felles forståelse var overveiende positivt. Disse effektene viste seg å reduseres over tid (Havnen & Christiansen, 2014).

Oppsummert viser forskningsgjennomgangen til at forskningsbelegget om mulige effekter av familieråd i arbeid med familier er tynt og det er behov for videre forskning på området. De

fleste studiene i forskningsgjennomgangen bygger dessuten på amerikanske forhold og er ikke nødvendigvis overførbare til norsk kontekst. Det kan likevel dras noen konklusjoner; Bruk av familieråd øker sannsynligheten for plassering hos, og tilbakeføring til slekt, samt tilbakeføring til familien, og reduserer sannsynligheten for offentlige plasseringer og adopsjon. På kort sikt gir familieråd lettere tilgang til hjelpetjenester utenom barnevernet, men ikke på lengre sikt. Forskningsgjennomgangen viste også til noen uklare funn eller manglende forskning: Det gis ikke entydige svar på om familieråd kan forebygge mishandling og overgrep, heller ikke om familieråd kan bidra til kortere varighet av plasseringer eller redusert behov for oppfølging fra barnevernet. Det er ikke funnet at familieråd fører til mer stabile plasseringer, og det mangler undersøkelser av om familieråd forebygger plasseringer utenfor hjemmet. Det mangler videre undersøkelser av familieråds effekt på barns fungering og trivsel, samt av familieråds betydning for langvarig støtte fra nettverket, og for kommunikasjon og samhandling mellom familien og barnevernet (Havnen et al., 2014, s. 46).

2.4 Forskning om akutt familieråd

Når det gjelder forskning på *akutt* familieråd, er det begrenset forskning på området. Jeg har derfor valgt å benytte delrapport fra prosjektet som jeg er en del av, «Familieråd når det haster å finne en løsning». Rapporten bygger på individuelle intervjuer med deltakere i 23 familieråd i Bufetats region Øst, Vest og Midt-Norge. I tillegg individuelle intervjuer med familierådskoordinatorer fra de tre regionene, to fokusgrupper med i alt 18 saksbehandlere og fire individuelle intervjuer med saksbehandlere fra fem barneverntjenester. Delrapporten viser til flere hovedfunn, og jeg vil kort gå gjennom dem (Slettebø et al., 2020).

Både barn, foreldre og familie/nettverk ga uttrykk for at bruk av familieråd i de fleste akuttsituasjoner bidrar til en styrket relasjon i familien og mellom barneverntjenesten og familien. De ser at akutte familieråd kan forebygge plasseringer, og/eller at det kan føre til plasseringer i slekt og nettverk. På den måten kan kontinuitet opprettholdes i relasjoner og at plasseringene er mer skånsomme for barna enn plasseringer i statlige tiltak. Der familierådet ble holdt for sent, kunne det imidlertid gi andre utfall og flere etterspurte at familieråd burde vært gjennomført tidligere (Slettebø et al., 2020).

De fleste beskrev en positiv erfaring med akutt familieråd, men det kunne synes som at erfaringene hang sammen med sakens karakter, eksempelvis om den var akutt eller ikke, begrunnelse for råd, motivasjon for deltakelse og forberedelser. *Funnene understreker betydningen av informasjon, medvirkning, god tilrettelegging av familierådet og ressursfokus* (Slettebø et al.2020, s. 82).

Slettebø et.al. (2020) viste videre til at det ved akutt familieråd er begrenset tid til de momentene som er stort fokus på i forkant av et ordinært familieråd; kartlegging, relasjonsbygging, konfliktløsning i forkant, planlegging av familieråd, utforming av spørsmål til familierådet, drøfting av hvem som skal delta og informasjon til deltakerne. Det ble funnet at dette resulterte i at barneverntjenesten ofte utviklet spørsmålene uten at barnet og foreldrene var med. En kunne se at sikring av barnet kunne gå på bekostning av medvirkning. Sammenlignet med ordinære familieråd, var det mye som tydet på at barn og foreldre medvirker mindre ved akutt familieråd, noe som ble forsøkt kompensert for gjennom grundigere forberedelser ved det oppfølgende familierådet. Det vises til at informasjon og medvirkning i alle ledd av prosessen er viktig for sikre at det oppleves forutsigbart og trygt for barn og unge å være med. Det er videre viktig at det er løpende vurderinger om det skal avholdes akutt familieråd, for eksempel når en forstår at barnet, ungdommen eller foreldrene ikke ønsker familieråd, eller når en ser at sammensetningen av deltakerne i familierådet er lite hensiktsmessig (Slettebø et al. 2020, s. 83).

Ut fra denne foreløpige evalueringen av akutt familieråd sitter vi igjen med et hovedinntrykk at justeringene av familierådsmodellen i akuttsakene ikke synes å gå utover kvaliteten på familierådsarbeidet. I noen tilfeller peker funnene i retning av at akutt familieråd har noen kvaliteter som ordinære familieråd ikke har, blant annet at familierådet avholdes kort tid etter at barnevernet er blitt kjent med bekymringen for barnet. Dette overrasker positivt barn, foreldre og personer i barnets familie og nettverk og det er tillitsskapende (Slettebø et al., 2020, s. 83).

3.0 Skjønn og beslutningstaking i barnevernsarbeid

3.1 Barnevernets verdigrunnlag

Når jeg velger å se på akutt familieråd i forbindelse med vurderingsprosesser i akutte situasjoner, har det bakgrunn i at dette er et aktuelt tema. I juni 2018 ble barnevernsloven endret til å være en rettighetslov, og i disse endringene lå blant annet følgende føringer:

Familien skal involveres

- I mange tilfeller vil fosterhjem i barnets familie eller nære nettverk være det beste alternativet for barnet. Derfor lovfester vi at barnevernstjenesten alltid skal vurdere om noen i barnets familie eller nære nettverk kan være fosterhjem, sier barneminister Hofstad Helleland.

Det blir også et krav i loven at barnevernstjenesten skal jobbe mer systematisk med nettverksinvolvering. Der det er hensiktsmessig, skal barnevernstjenesten legge til rette for bruk av familieråd eller andre verktøy eller metoder for nettverksinvolvering (BFD, 2018).

Det er altså ut fra dette et krav at barneverntjenesten alltid må vurdere om familie- eller nettverks plassering er mulig der barnet må flyttes ut av hjemmet. I noen akutsituasjoner er nettopp dette tilfellet, og et akutt familieråd vil ofte være hensiktsmessig for å engasjere og kartlegge ressurser i nettverket til den aktuelle familien, og for å sikre medvirkning i prosessen. Medvirkning er en av flere sentrale verdier i barneverntjenestens arbeid, og jeg vil komme nærmere inn på dette, men jeg vil først se på gjeldende lovverk og føringer.

I barnevernsfeltet er det to konvensjoner som er særs viktige, i tillegg til Grunnloven; FNs barnekonvensjon (BK) og den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK). Begge er inkorporert i norsk rett gjennom menneskerettsloven, jf. § 2, og skal ved motstrid gå foran annen lovgivning, jf. § 3 (BFD, 2021 Kap. 3.1). I utøvelsen av faglig skjønn, vil lovverket være en ramme som fagpersonens skjønn utøves innen, det er derfor viktig med kunnskap om hvilke lover og føringer som er gjeldende og hvilket handlingsrom de barnevernsansatte har i den gitte situasjonen. Jeg vil kort se på aktuelle punkter i grunnloven og disse konvensjonene, med utgangspunkt i Prop. 133 L 2020-2021 - *Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernloven*, sett opp mot barnevernfaglige vurderinger og skjønnsutøvelse.

Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv etter **Grunnlovens** §102 1.ledd. Høyesterett har imidlertid lagt til grunn at det er tillatt å gripe inn i rettighetene etter første ledd første punktum, dersom inngrepet har tilstrekkelig hjemmel, forfølger et legitimt formål og er forholdsmessig (Rt. 2014 s. 1105 avsnitt 28 og Rt. 2015 s. 93 avsnitt 60 henvist i BFD, 2021). Høyesterett la i avsnitt 66 også til grunn at §§ 102 og 104 er «*komplementære, slik at barnets beste* (min utheving) *inngår som et tungtveiende element ved forholdsmessighetsvurderingen etter Grunnloven § 102*». Grunnloven oppstiller særskilte rettigheter til barn som er av stor betydning i barnevernssaker, jf. § 104. (BFD, 2021 Kap. 3.2). *Barnets beste* er et grunnprinsipp i BVL, og vil kreve en skjønnsmessig vurdering, noe jeg vil komme nærmere inn på senere.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen fremhever at den vekt hensynet til barnets beste skal tillegges, vil avhenge av hvor sterkt berørt barnet er og hvor alvorlig beslutningen er for barnet (I Innst. 186 S (2013-2014) side 30, referert i BFD, 2021 kap 3.2). Det må altså gjøres en vurdering av alvorlighetsgrad og hvor sterkt berørt det enkelte barnet er av en beslutning. Slike vurderinger skal jeg i dette kapitlet vise at baseres, påvirket av blant annet lovverk og andre organisatoriske rammer, på fagpersonenes skjønnsvurderinger.

Også i FNs barnekonvensjon (BK) heter det at prinsippet om **barnets beste** skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn. Det innebærer en rettslig plikt til å tillegge barnets beste den nødvendige vekt, både ved gjennomføringen av andre rettigheter og ved skjønnsetøvelsen for lovbestemmelser som berører barn (artikkel 3 nr. 1 referert i BFD, 2021, kap 3.3). Her nevnes skjønnsetøvelse ved tolking av lovbestemmelser, noe som viser at skjønnsmessige vurderinger er forventet i prosessen med å finne frem til det beste for barn.

Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) har flere sentrale bestemmelser som har betydning i barnevernssaker, blant annet artikkel 8 nr. 1 som fastslår at enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse. Det fremkommer videre at denne retten til familieliv ikke er absolutt; i EMK artikkel 8 nr. 2 fremkommer det at *staten kan gjøre inngrep i familielivet hvis det er i samsvar med loven og nødvendig i et*

demokratisk samfunn av hensyn til blant annet å beskytte helse eller for å beskytte andres rettigheter og friheter. Dette innebærer at slike inngrep må ha grunnlag i nasjonal rett. Det er viktig å vite at en skjønnsmessig lovhjemmel i seg selv ikke vil være uforenelig med dette kravet, og at kravet til lovhjemmel har sjelden vært problematisk i EMD-sakene om barnevern, som har preget norsk barnevern den siste tiden. Det er imidlertid viktig at grunnlaget for inngrep fremgår av nasjonalt rettsgrunnlag som åpen for rettslig prøving, noe som reduserer farene for vilkårlighet. Ved skjønnsmessige lovhjemler er det også viktig at de kan utfylles med retningslinjer i forarbeider og rettspraksis (referert i BDF, 2021, kap. 3.4.1 og 3.4.2).

3.1.1 Skjønn og rettsanvendelse

Når jeg har valgt å forske på bruk av skjønn i akutte beslutningsprosesser, kommer det av at svært mange av de retningslinjer, lover, forskrifter m.v. barnevernet må legge til grunn for vurderinger og avgjørelser, krever bruk av skjønn, og at det er interessant å se på hvordan skjønnet forvaltes i akutte situasjoner, med tanke på ulike påvirkninger, rammer og føringer.

Kravene som settes av grunnloven, barnekonvensjonen og EMK kan gi inntrykk av at barnevernets handlingsrom innenfor barnevernloven er svært begrenset og regelbundet. Ifølge Brynildsrud (2019) gir dette et feilaktig bilde av den reelle situasjonen, som er at BVL i stor grad overlater vurderinger og avgjørelser til de respektive rettsanvendernes skjønn. Dette gir fagpersonene et vidt handlingsrom i enkeltsaker. I juridisk sammenheng vil bruk av skjønn handle om å foreta vurderinger og ta avgjørelser på bakgrunn av forhold som delvis befinner seg utenfor rammene som loven setter, eksempelvis den enkeltes vurdering av prinsippet «barnets beste» og hva det innebærer. Dette må baseres på fakta i saken, samt fagkunnskap, erfaring, etiske betraktninger, forskning, barnets stemme m.v. (Brynildsrud, 2019).

Skjønnsutøvelse i barnevernssaker er ifølge Brynildsrud (2019) likevel ikke helt fritt, selv om vurderingene ikke kan lovreguleres i sin helhet. Det foreligger rettslige føringer som i utstrakt grad rammer dette inn, som tidligere nevnt lovverk og konvensjoner. Selv om en lovtekst viser til at rettsutøver *kan* foreta seg noe, er det ikke helt fritt for fagperson eller fylkesnemnd å ta en avgjørelse ut fra skjønnsvurderinger. Her dreier det seg om et *lovbundet skjønn*, hvor loven gir en klar retningslinje for skjønnsutøvelsen, og gode løsninger må være bevist med en

tilstrekkelig grad av sannsynlighetsovervekt før en avgjørelse kan tas. Rammebetingelsene for avgjørelsen vil altså være lovstyrt, men selve avgjørelsen overlates til skjønn. Det er viktig at de lovgivende myndighetene og rettsanvenderne i barneverntjenesten må være bevisst spenningsforholdet mellom at for stor skjønnsfrihet øker faren for vilkårlige inngrep imens for stramme rammer vil kunne gjøre det vanskelig å gi riktig hjelp i tide, slik at de ulike hensynene kan balanseres i hvert enkelt sak (Brynildsrud, 2019).

Sosiale rettigheter blir ofte formidlet via de profesjonelles skjønnsmessige vurderinger, med svake og mindre forpliktende rettighetsformuleringer da det i mange tilfeller kan være vanskelig å helt klart spesifisere kriteriene for hvem som har krav på hva. Rommet for skjønn øker i de tilfellene det ikke er rettigheter som skal innfris, der det heller er mål som skal realiseres eller tilstander som skal oppnås gjennom offentlig inngripen. En rettighetsfesting av tjenester og ytelser forplikter staten til å innfri visse krav, og borgerne forventer å få disse innfridd (Eriksen & Molander, 2008). Barneverntjenesten er underlagt barnevernloven (BVL), som i 2018 ble omgjort til en rettighetslov, og har som formål å sikre at barn og unge i Norge får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. At det er en rettighetslov minsker behovet for skjønn, men loven er likevel basert på prinsipper og med formuleringer som krever skjønnsmessige vurderinger i hvert enkelt tilfelle. Når barneverntjenesten gjør vurderinger og tar avgjørelser om tiltak etter barnevernloven, er formålet å beskytte barnet. Siden beskyttelse av barns helse, rettigheter og friheter, er legitime formål etter EMK artikkel 8 nr. 2, vil tiltak etter BVL dermed ha formål som er legitime. (BFD, 2021).

I Prop 133 L (2020/2021) står det følgende;

«Barnevernssaker er ofte kompliserte og innebærer utøvelse av offentlig myndighet og iverksetting av tiltak som kan være svært inngripende og med stor betydning for barn og familier. I tillegg kan feil og mangler i tjenestetilbudet få store og uopprettelige konsekvenser for dem det gjelder. Dette stiller høye krav til den enkeltes kompetanse og til barnevernets faglige skjønnsutøvelse.» (BFD, 2021).

Å få til helt optimale løsninger som oppfyller loven vil ifølge Brynildsrud (2019) sjelden være mulig å få til, men det skal være et mål å finne tiltak som har en overvekt av positive virkninger for barnet det gjelder. Å vurdere hvilke tiltak som vil være til det beste for barnet

er en barnevernsfaglig oppgave som må foretas innenfor de rammene som er gitt av lovverket, og kan ofte bety å finne tiltak som er de minst skadelige på sikt fremfor den optimale løsningen her og nå (Brynildsrud, 2019). Dette viser hvor komplekst barnevernets skjønnsutøvelse kan være, og sett opp mot mitt forskningsprosjekt er det relevant i form av at beslutningen som må tas må gjøres på kort tid og på et minimalt informasjonsgrunnlag, og med viten om at feilbeslutninger kan få uopprettelige konsekvenser fører det et ekstra press. Barneverntjenesten må i disse kritiske situasjonene gjøre vurderinger ut fra barnets beste, og her, som i alle andre beslutningsprosesser, vil også blant annet barnevernets verdigrunnlag spille inn på skjønnsutøvelsen. Det må foretas avveininger basert på den enkelte situasjon, og med etiske refleksjoner vedrørende den samlede vurderingen av informasjon. Jeg vil komme tilbake til etiske refleksjoner, men først vil jeg se nærmere på barnevernlovens oppfordring til bruk av skjønn.

3.1.2 Barnevernlovens grunnprinsipper oppfordrer til bruk av skjønn

Lov om barneverntjenesten (barnevernloven) er basert på tre grunnprinsipper som skal være veiledende for barnevernsarbeidere i utøvelsen av deres yrke (Gilbert, Parton, & Skivenes, 2011). Jeg har vært kort innom ett av dem tidligere i kapitlet, men vil nå redegjøre for prinsippene samlet. Prinsippet som står sterkest, er det nevnte prinsippet om *barnets beste*. Barnevernlovens kapittel 4 tar for seg særlige tiltak, og § 4-1 lyder slik:

«§ 4-1. *Hensynet til barnets beste*

Ved anvendelse av bestemmelsene i dette kapitlet skal det legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet. Herunder skal det legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen.» (BVL, 1992).

Det forventes altså at alle særlige tiltak som settes inn for å hjelpe et barn, skal være til «*barnets beste*». Av lovteksten gis ikke andre spesifiseringer vedrørende hva som betegnes som «*barnets beste*» enn at det skal legges vekt på stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen, også kalt «*stabilitetsprinsippet*», og det er derfor forventet en skjønnsvurdering i hvert enkelt tilfelle. Denne skjønnsutøvelsen utføres i de fleste tilfellene i utgangspunktet av kontaktperson og leder, på bakgrunn av lovverket, forarbeider til dette, erfaring og kompetanse.

«*Det biologiske prinsipp*» legger vekt på en grunnleggende tanke om at det er til barnets beste å vokse opp hos sine foreldre, eventuelt hos andre i familien der det ikke er mulig. Dette prinsippet fremkommer ikke i selve lovteksten, men det følger av forarbeid og høyesteretts avgjørelser i barnevernssaker at det er et grunnleggende verdimeslig utgangspunkt for BVL at barn har best av å vokse opp hos sine foreldre (..) (Brynildsrud, 2019 s. 209). I forarbeidet fremkommer det at situasjonen for barnet må være «forholdsvis klart uholdbar» før det kan tas ut av familien (Ot.prp. nr. 44 (1991-92) s. 110 ref. i Brynildsrud, 2019, s.209). Denne formuleringen fremstår relativt utydelig, og i behov av skjønnsmessig vurdering i tolkning av den. Både grunnloven og barnekonvensjonen underbygger at barn som utgangspunkt skal vokse opp hos i egen familie. Som kritikk til dette prinsippet anvendes ofte at det blir for «foreldrevennlig» på bekostning av barnets interesser og at det hever terskelen for omsorgsovertakelse (NOU 2012:5, s. 86 ref. i Brynildsrud, 2019). Det er viktig å nevne at det først og fremst er vilkårene i BVL sett opp mot retten til vern mot inngrep i familielivet etter Grunnloven og EMK som setter denne terskelen (Brynildsrud, 2019). En anvendelse av dette prinsippet i vurderingsprosesser vil ut fra dette kreve skjønnsmessige vurderinger i forhold til hvilke hensyn som skal veie tyngst, når er situasjonen for barnet «forholdsvis klart uholdbar», og er det til barnets beste å bo hos familie i denne gitte situasjonen?

«*Mildeste inngreps prinsipp*» legger vekt på at barneverntjenesten alltid skal *vurdere* de mildeste tiltakene først, og at alle tiltak som settes inn skal være hensiktsmessige og ikke mer omfattende enn nødvendig (Gilbert et al., 2011). En oppfyllelse av også dette prinsippet fordrer at det gjøres skjønnsmessige vurderinger vedrørende hva som er *nødvendig* inngripen, og hva som er mildest.

Gilbert et al., 2011, nevner også et fjerde prinsipp; «the stability principle», som gjeldende, som tidligere nevnt under barnets beste, hvor en skal ta med i vurderingen viktigheten av stabilitet for barnet, både i personlige voksen-relasjoner og til eksempelvis skole og venner (Gilbert et al., 2011). Dette har utspring i lovteksten «*Herunder skal det legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen*» og et slikt stabilitetsprinsipp vil kreve skjønnsmessige vurderinger vedrørende de ulike aspektene ved barnets situasjon. I

noen tilfeller vil nærhet til hjemmet kanskje ikke være til det beste for barnet, og hensyn til barnets trygghet vil måtte overskygge viktigheten av stabilitet.

Alle disse prinsippene gir ikke bare mulighet for, men *krever* bruk av skjønn for å oppfylles. Også barns rett til *medvirkning* står sterkt i utøvelsen av barnevernloven, og skal hensyntas i alle barnevernfaglige beslutningsprosesser. Da familieråd er beskrevet som å kunne oppfylle medvirkningskravet i stor grad, og at barn har rett til medvirkning i beslutningsprosesser vedrørende eget liv, er dette relevant i forhold til min problemstilling, og jeg vil derfor belyse medvirkning generelt og i skjønnsutøvelsen herunder.

3.1.3 Medvirkning

Ellingsen (2015) mener en kan argumentere for at familiens egen kunnskap har en særstilling i utøvelsen av skjønn. Betydning av brukermedvirkning fremheves i rammeplan for sosialfaglig utdanning, og også i det yrkesetiske grunnlagsdokumentet. Tilnæringsmåter til de ulike familiene må utvikles i samarbeid med dem, nettopp fordi de er ulike. For å lykkes med endring, er et samarbeid med felles forståelse og felles mål utslagsgivende. I møtet mellom hjelper og hjelpemottaker er tillitt grunnleggende for at bruker skal formidle egne erfaringer og tanker til sosialarbeideren. Asymmetrien i maktfordelingen i denne relasjonen skaper ofte utfordringer i forhold til brukermedvirkning, men ved å være bevisst dette er det likevel mulig å oppnå reell brukermedvirkning. Det har kommet frem at brukere opplever seg krenket i møte med offentlige velferdsorganisasjoner, og det er avgjørende å utvikle gode metoder for medvirkning for å skape en balanse (Ellingsen, 2015). Ut fra forskning kan det se ut til at familieråd kan være en egnet metode for å legge til rette for brukermedvirkning (Havnen & Christiansen, 2014), men for å komme dit er det viktig at fagpersonene har tillitt hos familiene, tillitt til å ta imot dette tilbudet. Det er avgjørende i beslutningsprosesser at fagpersonen har en god forståelse for situasjonen og kjennskap til familien. I akutte vurderingsprosesser, som rundt å tilby akutt familieråd, er dette tilsvarende, om ikke mer, viktig, men situasjonen krever da raske beslutninger på tynnere grunnlag. Ikke sjelden kan en høre betegnelsen «frivillig tvang» når det tas beslutninger i barneverntjenesten, og dette er kanskje mest gjeldende i akutte situasjoner. I dette ligger det et slags ultimatum, at dersom familiene sier nei til tiltaket vil sterkere inngripen måtte vurderes.

3.1.3.1 Skjønn og medvirkning

Til tross for at medvirkning etter hvert er svært tydelig lovpålagt, finnes det selv her forventninger til skjønnsmessige vurderinger, og da særskilt i akutte situasjoner. I Prop. 133 L (2020-2021) viser departementet til at retten til medvirkning kan reise vanskelige problemstillinger i akuttsaker, og høyesterett uttaler at en helt unntaksfri plikt til å høre barnet ikke vil være forenlig med prinsippet om barnets beste (BFD, 2021).

I akutte situasjoner er det ofte snakk om familier; barn og voksne, i en krisesituasjon, og det vil ut fra dette kanskje ikke alltid være til barnets beste å medvirke direkte i den akutte situasjonen. Videre hender det at barneverntjenesten tross forsøk på å få til medvirkning, må ta beslutninger basert på andre faktorer i situasjonen enn familiens egne ønsker, ettersom personer i krise ikke alltid klarer å reflektere eller gi gode svar på hva de tenker vil være det beste i en akutt situasjon. Det er den ene siden av medvirkning; at det i akutte situasjoner kan være vanskelig for barnet og familien å klare å reflektere eller tenke klart, noe som gjør at fagpersonene må gjøre skjønnsmessige vurderingen ut fra annen informasjon som foreligger. På den andre siden, må fagpersonene gjøre fortløpende og skjønnsmessige vurderinger av de berørtes ønsker, der de kommer med det. Eksempelvis er det slik at fordi barn og unge ikke har medbestemmelsesrett, men uttalerett, er ikke fagpersonene som skal ta en beslutning forpliktet til å følge det de sier. Dette betyr at når en ungdom blir spurt om sine løsningsforslag eller tanker inn i situasjonen, og oppgir ønsker som ikke er mulig eller hensiktsmessig å etterkomme, må det gjøres konkrete vurderinger rundt forslagene. Det er viktig å lytte, og ta dem med i prosessen og vurderingsgrunnlaget slik at de kan få en forståelse av *hvorfor* det ikke kan bli slik de ønsker, da de ellers kan oppleve at det ikke nytter å uttale seg, hvilket igjen kan få negative følger for deres tillit til voksenverdenen (etter BFD, 2000, kap 5.9, siste avsn).

3.1.4 Etske refleksjoner

I barneverntjenesten forvalter de ansatte en delegert makt etter barnevernsloven, og innehar ekspertise i form av fagkunnskap og i kraft av sin rolle. Den ansatte vil være i posisjon til å utøve skjønnsmessige vurderinger gjennom tolking av lovverket, ut fra kontekst og rammebetingelser, altså en definisjonsmakt over hva som er viktig og gyldig i en situasjon (Caspersen & Paulsen, 2019). Ut fra dette kan det sies å være særdeles viktig at fagpersonene

er bevisste sin egen makt i sin skjønnsmessige tolkning av lovverk og situasjon, og hvordan de velger å utøve denne ovenfor barna og familier de kommer i kontakt med.

I alle avveininger, vurderinger og avgjørelser i barnevernet, skal en ha med seg gjeldende lovverk, føringer, kunnskap, kompetanse og etiske vurderinger. Ifølge Eide (2019) er det en uløselig forbindelse mellom etikk, moral og verdier. Barneverntjenesten er verdibasert, tuftet på de tidligere nevnte prinsippene i BVL. Både etikk og moral henviser til det som anses som rett og godt, men ofte tillegges begrepene ulik betydning, ulike dimensjoner. Eksempelvis sies det gjerne at dersom en ikke vet hva som er rett, har en et etisk problem, imens hvis du vet hva som er rett, men handler som om du ikke vet det, har du et moralsk problem. Etikk og moral handler om at det ikke er likegyldig hvordan en opptrer og handler, dette henviser både til negative og positive aspekter (Eide, 2019). Dette er relevant for problemstillingen i denne oppgaven, da det vil være ulike hensyn å ta når en vurderer å tilby akutt familieråd, og ikke alle hensyn handler direkte om barnet.

Eide beskriver to tilnærminger til etikken; Erfaringsbasert og prinsippbasert. I en erfaringsbasert tilnærming utfordres en selv til å identifisere etiske utfordringer (Banks, 2016 referert i Eide, 2019). Her understrekes den etiske relevans spesielt barnets sårbarheter har, men også de voksnes, når det kommer til arbeid med familier i barneverntjenesten. I prinsippbasert etisk tilnærming handler det etiske først og fremst om at regler og prinsipper blir utfordret (Eide, 2019).

3.1.4.1 Fagperson som etisk subjekt

Barnevernets oppdrag er i stor grad knyttet til prinsipper, spesielt fokus har prinsippene i BVL; Prinsippet om barnets beste, det biologiske prinsipp og mildeste inngreps prinsipp, som jeg tidligere har gått gjennom. Dette gjør at en prinsippbasert etisk tilnærming er spesielt relevant for fagpersoner i barnevernstjenesten. Eide (2019) viste til at det oppleves som at kjennetegnet ved en god handling, er at prinsipp ikke brytes, og gjennom en prinsippbasert tilnærming vil en være opptatt av at fagpersonene som det etiske subjektet ikke opptrer og handler motstridende til prinsippene. I forståelsen av det enkelte barnets beste har det vært en tradisjon at det er beslutningsorganene som har hatt definisjonsmakten, men trenden i nyere barnevern vektlegger i økende grad brukermedvirkning. Dette kommer tydelig til utslag i

konkrete metoder, og her nevner Eide (2019) familieråd som en diskursetisk løsning. Her er det sentrale tema hvordan en går frem når en er uenig om hva som er godt eller galt, og hvordan en skal gå frem når de berørte ikke er enige om prinsippets innhold eller gyldighet. Den diskursetiske prosedyren innebærer en dialogbasert drøfting der alle de berørte skal få uttrykke seg, og høres (Eide, 2019).

I den etiske refleksjonen som foretas i hvert enkelt situasjon, vil barnevernets verdier og prinsipper aktualiseres og utfordres, og komme i spill både som forpliktende verdier og i konsekvens-etiske resonnement (Eide, 2019). Eide viser til at den prinsippbaserte etikken er nødvendig, men også utilstrekkelig. Dersom en har et ensidig fokus på regler og prinsipper, kan dette overskygge og gå på bekostning av andre perspektiver som er viktig i belysning av saken og situasjonen. En nedtoning av et prinsipp kan være risikabelt, men det kan også en for sterk vektlegging av det samme prinsippet. Prinsippene skal lyse på det som anses som viktig, og på den måten styre vårt etiske og moralske blikk. Dette kan bidra til at en ser noe viktig, men også at en overser andre etiske og moralske aspekter som kunne gjort en forskjell i utfall (Eide, 2019). Det er ut fra dette viktig å gjøre vurderinger ut ifra den enkelte situasjon også med tanke på etiske refleksjoner. Her kan skjønsmessige vurderinger gjøre at en løfter blikket fra den prinsippfaste tankegangen og gjør erfaringsbaserte refleksjoner som kan bidra til en konsekvensvurdering gjennom konsekvensetisk tenking en ellers ikke ville kommet frem til.

Eide (2019) mener videre at dydsetikken vil sette lys på det etiske subjektet og belyse hva som kreves for at en skal klare å realisere det gode og riktige. Her spiller den enkeltes holdning og innstilling inn, og fagpersonen må være i stand til å se og oppfatte hva som står på spill; en må være åpne og engasjert i situasjonen og barnet du hjelper for å klare å se hva det uttrykker og behøver (Eide, 2019). Som barnevernsarbeider må en gjennomføre skjønsmessige vurderinger i hver enkelt situasjon, og disse vil ha sine utspring iblant annet etiske avveininger. Det er derfor viktig å være bevisst disse elementene, for å balansere vurderinger og beslutninger mellom prinsipp og konsekvensetisk tenkning. Avveiningen mellom å tilby eller ikke tilby akutt familieråd innebærer mange elementer, og må tas blant annet i forhold til prinsipper og mulige konsekvenser.

Alt akuttarbeid preges som nevnt av korte prosesser og beslutninger må tas på tynnere informasjonsgrunnlag enn ordinære prosesser, og jeg vil nå se nærmere på akuttarbeid og beslutningstaking.

3.2 Akuttarbeid

Barneverntjenesten jobber ifølge BFD (2021) i høyeste grad ut fra menneskerettslige forpliktelser. Myndighetene skal etter Grunnlovens § 102 sikre et vern om den personlige integritet, og barns integritet spesielt, etter § 104. Selv om FNs barnekonvensjon ikke har spesifikke føringer for akuttvedtak, er myndigheten etter artikkel 19 pålagt å beskytte barn mot ulike former for skadevoldende atferd. Her legges en sterk plikt for staten til å forebygge og gripe inn mot omsorgssvikt, noe som også gir en plikt til å beskytte barn i alvorlige akuttsituasjoner (BFD, 2021).

Artikkel 3 i den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) sier at *ingen skal utsettes for tortur eller for umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.* (..) Ifølge praksis fra Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) er statene pålagt et ansvar for å gripe inn når det er rimelig grunn til å tro at private individer begår overgrep mot hverandre (BFD, 2021, Kap. 10.1.1. tredje avsn.).

I akutte situasjoner skal barneverntjenesten ifølge dette, samt barnevernloven, gjøre vurderinger med hensikt å beskytte barnet og finne løsninger som vil være til dets beste. Dersom en situasjon er akutt, vil det være viktig å raskt komme frem til aktuelle tiltak. Hast kan ofte gå på bekostning av kvalitet, og beslutninger som må tas raskt må ofte gjøres på et tynnere, og kanskje feil, grunnlag enn dersom man har mer tid til å innhente informasjon og skaffe seg en mer helhetlig oversikt (Storhaug, NTNU Institutt for sosialt, & Centre, 2020). Det er derfor viktig å gjøre vurderinger i forhold til hva som virkelig er akutt, og hva som kan vente på en bedre belysning av situasjonen.

3.2.1 Hva er akutt

Storhaug et.al. (2020) viser til at det finnes ingen klar fasit på hva som er akutt. Som kontaktperson i barneverntjenesten gjør du vurderinger ut fra informasjonen som blir forelagt

deg, og det som kan fremstå som akutt for barneverntjenesten trenger ikke oppleves akutt for familien som står i situasjonen. Dette kan vise seg både i nye og kjente saker, vurderinger ut fra nye meldinger eller akutte hendelser, eller langvarig problematikk og en vurdering av at «nok er nok». Det er ikke nødvendigvis slik at en akutt plassering av et barn utløses av en ny og ukjent situasjon, flere undersøkelser viser at det ofte er «enda en hendelse» som blir «dråpen som får begeret til å flyte over» i saker der det kanskje har vært høy bekymring over tid (Storhaug et al., 2020).

I delrapporten fra prosjektet «Familieråd – når det haster å finne en løsning», beskriver Slettebø et al. at det i barneverntjenesten ofte er knyttet et behov for beskyttelse og fare for liv og helse til bruk av begrepet «akutt», men at de opplevde det som at det ligger en bredere forståelse av begrepet til grunn når det er snakk om «akutt familieråd». Da kan sakene eksempelvis karakteriseres som hastesaker, med forebyggende intensjoner, «akutt-akutt» hvor en må løse en reell akutt situasjon, eller etter en akutt plassering; for tilbakeføring eller for å finne en mer langsiktig løsning (Slettebø et al., 2020). Å vurdere akuttperspektivet i en situasjon vil i stor grad måtte gjøres skjønnsmessig ut fra den informasjonen som foreligger. Det er derfor viktig for å belyse min problemstilling, at akuttperspektivet, og beslutningsprosessen i akutte situasjoner, går gjennom.

3.2.2 Vurderingsprosess og beslutningstaking i akutte situasjoner

Hastverk og stress øker, som nevnt, risikoen for at beslutninger i akutte faser fattes på feil grunnlag. Dette kan føre til svært uheldige konsekvenser for familiene det gjelder (Munro, 2012; Starcke og Brand, 2012; Stang, 2018 i Storhaug et al., 2020). Sentrale og avgjørende kriterier for en god beslutningsprosess er å bruke god tid på å lytte til de involverte partene, samt kritisk tolke det beslutningsgrunnlaget som foreligger. Det som kjennetegner en akutt situasjon er nettopp avkortet tid til alle ledd i en prosess, noe som gjør det utfordrende å møte disse grunnleggende kriteriene for god beslutningstaking. Ifølge Storhaug et al. viser flere studier at et resultat av et slikt tidspress kan være lite gjennomtenkte løsninger og en mekanisk tilnærming til prosessen, videre at en kan se at beslutninger som tas i akutte faser blir basert på intuisjon og emosjoner fremfor analytisk resonnering (Storhaug et al., 2020).

Storhaug et.al. poengterer også at barnevernsarbeidere i stressede situasjoner ofte kan overforenkle de alternativene som foreligger, og at de har en tendens til å komme med løsninger før alle alternativer er vurdert. De kan også vurdere risikoen for barnet til å være høyere sammenlignet med i ordinære beslutningsprosesser. Den analytiske resonneringsprosessen vil ut fra dette sannsynligvis hemmes av spenningsforholdet som oppstår mellom kravet om å foreta raske beslutninger, og tiden det tar å innhente og vurdere informasjonen som belyser situasjonen (Storhaug et al., 2020).

3.2.2.1 Beslutningstaking er et samarbeid mellom ledelse og ansatt

Gotvassli & Moe (2016) skriver at det i enhver kommune skal være en administrasjon med en leder som har ansvar for at oppgavene etter barnevernloven utføres. Noen beslutninger tas av leder alene, men leder vil i de aller fleste tilfellene være avhengig av observasjoner og innspill fra de ansatte som jobber med den aktuelle saken, for å danne et godt beslutningsgrunnlag. Samfunnsmandatet barnevernet er satt til å forvalte medfører at ledere og ansatte har stor innflytelse over livene til enkeltpersoner i den aktuelle kommunen, og å løse disse oppgavene forutsetter at ledelse og den enkelte ansatte samarbeider godt opp mot hver enkelt sak. Ledelsen har en viktig rolle i utvikling av en organisasjonskultur, og denne kulturen har stor virkning inn på beslutningsprosessene i de aktuelle kommunene. Eventuelle endringer i etablerte kulturer og tenkemåter er ofte mest virksomme der de er forankret i ledelsen. Videre vil personlige egenskaper hos både leder og ansatt prege en beslutningsprosess. Der noen ledere er opptatt av lav risiko og å bruke god tid, er andre mer villig til å ta raske beslutninger uavhengig av om en er trygg på om beslutningen er god. Den ansattes modenhet, kompetanse og personlig forutsetning er også sentrale elementer i beslutningsprosessen, og leder må foreta vurderinger kontinuerlig for å trygge at den ansatte har tilstrekkelig støtte og trygghet i prosessen. (Moe & Gotvassli, 2016).

Organisasjonskultur og verdier og holdninger ved det enkelte barnevernskontoret vil spille en stor rolle i hvordan akutte saker blir løst. Det vil variere hvor mye erfaringer en tjeneste har med akutte situasjoner, og hvor mye de er trent i å håndtere disse. (Moe & Gotvassli, 2016). Å vurdere alternative løsninger krever bruk av skjønn, og jeg vil i dette neste delkapitlet se nærmere på skjønn, faglig skjønn og skjønnsutøvelse, samt skjønn som beslutningsprosess.

3.3 Skjønn og faglig skjønnsutøvelse

Skjønn er et ord med mange ulike betydninger, og med mange ulike tolkningsmuligheter. «Å skjønne noe» handler om å forstå en helhet. En kan si at noen utøver lite eller dårlig skjønn, og noen vil også kalle skjønn en motsetning til vitenskapelig kunnskap og også til det å følge regler (Oterholm, 2015b).

Grimen og Molander beskriver at det, i fravær av ubestemthet, ville vært slik at oppgaver kunne gjennomføres mekanisk, altså av «hvem som helst». Slike oppgaver ville ikke kreve en profesjonsutdanning, men på den andre side må det finnes kunnskap som kan læres gjennom systematisering og kommunisering av oppgaver. Hvis ikke ville det ikke finnes grunnlag for utdanning rundt spesifikke og sertifiserende yrker. De viser til at kravet om profesjonsstatus derfor forutsetter både en standardiserbar og overførbar kunnskap, og en ubestemthet i kunnskapsanvendelsen, som fordrer utøvelse av skjønn (Grimen & Molander, 2008).

3.3.1 Hva er skjønnsutøvelse?

I utøvelse av skjønn, kan en si at generell teoretisk og forskningsbasert kunnskap, knyttes sammen med praktisk kunnskap bygget på erfaringer. En kan se på det som utøvelse av dømmekraft ut fra et hermeneutisk perspektiv; en vekselvirkning mellom hvordan en forstår deler og helheten i situasjonen. I den hermeneutiske sirkelen, vil delene og helheten forstås i lys av hverandre (Thomassen 2006 i Oterholm, 2015b). Eksempelvis i vurderingen av om en familie i en akutt situasjon skal tilbys akutt familieråd, må fagpersonene se på hvert element i saken, og sette dem sammen til en helhet, og ut fra dette komme frem til en beslutning hvorvidt familieråd er hensiktsmessig å tilby akkurat denne familien i akkurat denne situasjonen. Eksempler på delvurderinger som må foretas kan være foreldrenes fungering og motivasjon for endring, mulighetene for støtte i nettverket, teoretisk kunnskap rundt den aktuelle problematikken, barn og foreldres juridiske rettigheter, og også hvordan en skal skape tillitt og mulighet for dialog i situasjonen, hvor barneverntjenesten i utgangspunktet sitter med makten til å gripe inn i familiens liv (etter Oterholm, 2015b, s.174). Hver av disse delene vil kreve skjønnsmessige vurderinger av fagpersonene. I sosialfaglig arbeid utøves det ofte skjønn sammen med andre; kolleger, leder osv., og det teoretiske perspektivet som dominerer på det kontoret en jobber på, samt fagpersonens eget teoretiske ståsted, vil ha innvirkning på vurderingene som tas.

3.3.2 Skjønnsutøvelse og forskning om skjønn

I min søken etter forskning på området *bruk av skjønn i akutte vurderingsprosesser*, var det lite spesifikt å finne. Det jeg fant var ofte generelt i forhold til helse- og sosialfaglige yrkesutøvelser, og også noen år tilbake i tid. Jeg fant imidlertid mye av informasjonen rundt skjønn generelt, og skjønnsutøvelse i barneverntjenesten spesielt, interessant og relevant for tema, og har valgt å benytte dette gjennom oppgaven og min redegjørelse rundt skjønn og (faglig) skjønnsutøvelse.

Haugen et.al (2017) hadde imidlertid gjennom et prosjekt om kartlegging av barnevernets arbeid med vold i minoritetsfamilier, intervjuet fagpersonene om rutiner og vurderinger i slike akutte saker. Det som kom frem var ulikheter i hva som ble vurdert til å være akutt eller ikke. Funnene viste ulik skjønnsutøvelse og ulike terskler i forhold til når en sak ble vurdert å være akutt (Haugen, Paulsen, Caspersen, & samfunnsforskning, 2017). Det kom frem at disse ulikhetene i skjønnsmessige vurderinger hang sammen med blant annet erfaring, kontekst og tilgjengelige ressurser (Caspersen & Paulsen, 2019). Dette er tema som er gjennomgående i litteratur om skjønnsutøvelse, og som jeg vil komme tilbake til.

3.3.3 Hva er faglig skjønn?

Oterholm (2015a) beskriver at *profesjoner* forstås som yrker som krever spesialisert kunnskap. Videre at profesjonsutøvere har en viss grad av profesjonell autonomi som innebærer et profesjonelt forbund, en etisk kodeks og et samfunnsoppdrag. Hun mener all profesjonell virksomhet kjennetegnes av en viss frihet til å utøve skjønn, men at organisasjonstilhørighet også skaper betingelser for profesjonsutøvelsen (Oterholm, 2015a). *Profesjonsutøveren handler både ut ifra sin profesjonelle kompetanse og sine personlige forutsetninger, men også som organisasjonsmedlem. Når en handler på organisasjonens vegne, kan en bare i begrenset grad bestemme hva en vil gjøre (Ahrne, 1993 i Oterholm 2015a, s5).*

FOs yrkesetiske grunnlagsdokument viser til at *generalisert kunnskap, juridiske regler og moralske normer er ikke et tilstrekkelig handlingsgrunnlag i møte med brukernes mangfoldige*

og ofte komplekse behov (s. 8). Det forutsettes derfor at profesjonsutøverne innenfor helse- og sosialfaglig arbeid har faglig og moralsk dømmekraft og evne til å utøve skjønn. Her viser de til at det å utøve skjønn vil si å skille mellom hvilken informasjon som er vesentlig og hvilken som i den gitte sammenhengen er uvesentlig. Videre å avveie mellom ulike interesser og hensyn som må tas, og vurdere ulike sider ved det som ofte er komplekse situasjoner. Det er viktig at yrkesutøveren er oppmerksom på hvordan samspeillet mellom de involverte og den aktuelle konteksten preger det som uttrykkes gjennom ord og handling av den enkelte, for på denne måten å få en så god grunnleggende situasjonsforståelse som mulig for å kunne gjøre gode vurderinger (FO, 2015).

Ut fra dette kan det virke som at å utøve skjønn er å gjennomføre valg basert på informasjonen man har tilgjengelig, når prosedyrer og regler gir rammer, men også rom for flere mulige løsninger. I profesjonell sammenheng er dette kalt «faglig skjønn», og det er denne typen skjønnutøvelse eksempelvis en barnevernspedagog utfører i sin yrkesutøvelse (Caspersen & Paulsen, 2019). Grimen og Molander (2008) viser til at de profesjonelle innehar en fagkunnskap som skal anvendes i vurdering av individuelle tilfeller, og som skal bidra til å komme frem til den mest hensiktsmessige løsningen. En delegert myndighet til å fatte beslutninger basert på eget skjønn, en frihet begrenset til standarder satt av en myndighet (Grimen & Molander, 2008).

Caspersen & Paulsen (2019) viser til at det kan være svært utfordrende å utøve faglig skjønn i de ulike situasjonene, men det er en helt nødvendig del av profesjonsutøvelsen. Standarder, regler og prosedyrer vil aldri klare å romme individuelle ulikheter og nyanser, og for å kunne gjøre vurderinger ut fra de ulike situasjonene en må, opp mot de enkelte barn og familiene, og komme frem til gode og riktige tiltak, er skjønn en nødvendighet (Caspersen & Paulsen, 2019).

Det yrkesetiske grunnlagsdokumentet sier at det forutsettes at et godt faglig skjønn baseres på en best mulig kartlegging av situasjonen, og at perspektivene til alle berørte må tas med i betraktningen når en vurdering skal tas. Det er yrkesutøverens ansvar å være bevisst på at både de involverte brukerne og yrkesutøverens egne erfaringer og kulturelle bakgrunn vil

påvirker hvordan situasjonen oppfattes, oppleves og vurderes (FO, 2015). Dette peker på medvirkning, i tillegg til komplekse vurderinger i forhold til normativitet og kultur, noe jeg vil komme tilbake til senere i oppgaven.

3.3.4 Skjønn som beslutningsprosess

En beslutning kan ha mange definisjoner, den mest dekkende for beslutninger i barnevernet er nok at «*en beslutning er et valg mellom ulike alternativer når en situasjon og/eller alternativene er usikre, eller når både situasjonen og alternativene er uklare*» (Backe-Hansen, Christiansen, & Kojan, 2016, p. 215). Skjønn som en vurderingsprosess kan sies å handle om å sammenknytte ulike former for kunnskap og gjøre beslutninger ut fra en samlet vurdering av disse. I utøvelse av faget ligger det som tidligere nevnt i all hovedsak lover, regler, rutiner, prosedyrer og andre nedfelte retningslinjer som er med på å legge føringer og en ramme for hvilke valg som er riktige i den enkelte situasjonen. Likevel vil enhver families situasjon være unik, og det må alltid tas individuelle hensyn når en beslutning skal tas. Det er her skjønn kommer inn, som en måte å resonnerer på for å komme frem til en løsning som vil være til *det enkelte barnets beste*. Yrkesutøver kan være usikker, men en beslutning må tas basert på systematisert kunnskap om situasjonen, erfaringer og etikken i de individuelle tilfellene.

Det finnes ifølge Einarsson (2002) ikke noe fasitsvar på hva som er «barnets beste» eller hva som er «god nok» omsorg, det oppnås ikke enighet blant lekfolk eller eksperter. En kan finne gode svar i anvisninger i lovverket, praktisk erfaring, forskning, og rett og slett sunn fornuft, men noen fasit finnes ikke. Fagkunnskap har alltid sine begrensninger, og praktisering av lov om barneverntjenester innebærer, som jeg har sett på, en stor grad av skjønnsutøvelse (Einarsson, 2002). Som et svar på dette er det blant andre opprettet en egen videreutdanning som har fokus på begrepet «barnets beste»: Vurdering av barnets beste ved OsloMet. Der trekkes det inn ulike momenter som levekår og samfunnsforhold, fremfor en ensidig fokusering på psykologisk tilnærming. De ønsker mer fokus på det som fungerer og hvilke ressurser som finnes, fremfor fokus på risiko (Odland, 2021).

Einarsson (2002) sier at da det ikke finnes sikre kriterier for hva som eksempelvis er «god nok omsorg», handler det altså i stor grad om hvordan fagpersonene anvender den kunnskapen de forvalter, kontekstavhengige forhold, og ikke minst at hva som er til barnets beste er et normativt spørsmål, og det må foretas en vurdering. Det er en rekke usikre elementer til stede når barnverntjenesten skal ta en beslutning. Det har vært gjort forsøk, spesielt i USA; på å finne frem til faste kriterier for sikre beslutninger, uten å lykkes. Det er en felles oppfatning i fagfeltet at ekspertkunnskap har sin begrensning, at beslutninger farges av de ulike kontorenes uskreve regler og fagpersoners egne verdier, og at familier i liten grad har innflytelse på beslutningene som tas vedrørende dem (Einarsson, 2002). Fagpersoner i barneverntjenesten har en ekspertise innen feltet, i form av fagkunnskap, og i kraft av sin rolle. De har en delegert makt etter barnevernloven, handler på vegne av staten og har blitt gitt myndighet av den gjennom lover til å utøve skjønn for å hjelpe barn (Læret & Skivenes, 2016). Fagpersonen har altså en kompetanse det antas at familiene de møter har behov for, og gjennom sin kompetanse er det de som kontrollerer og vurderer hvem som er berettiget å motta tjenestene som kan tilbys (Caspersen & Paulsen, 2019).

3.4 Beslutningstakingens kompleksitet

Det å fatte beslutninger i barneverntjenesten er på mange måter en kompleks prosess, og yrkesutøver jobber ut fra et relativt bredt mandat hvor de forventes å sikre barn mot forhold som kan skade deres helse og utvikling, beskytte barn mot omsorgssvikt og bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår (BVL, referert i Christiansen og Kojan, 2016). Dette medfører at fagpersonene i barnevernet har et beslutningsmandat innen et vidt spekter av situasjoner med tilsvarende vidt spekter av behov. Mandatet er både ovenfor barn og foreldre todelt, der en på den ene siden har mulighet til å gi støtte og hjelp, og på den andre gir mulighet for kontroll og inngrep (Christiansen & Kojan, 2016). Dette er interessant og komplekst, sett opp mot skjønnsutøvelse og beslutninger, og jeg vil nå se på kompleksiteten i beslutningstaking.

Christiansen og Kojan skisserer kompleksiteten ved barnevernets beslutningstaking ved å belyse fire ulike former for kompleksitet som spiller inn; vitenskapelig, normativ, menneskelig og systemkompleksitet. Da nærmere kjennskap til kompleksitetens ulike sider vil

styrke vår forutsetning for å håndtere den, vil jeg gå gjennom disse, for å belyse hvordan dette spiller inn i skjønnsmessige vurderinger i beslutningsprosesser.

3.4.1 Vitenskapelig kompleksitet

Barnevernets beslutninger skal ikke preges av tilfeldigheter, moralske reaksjoner eller fagutøvers personlige preferanser, og hjelpen som tilbys skal i stå i samsvar med problematikk og situasjon. Dette tilsier at beslutningene bør være basert på vitenskapelig kunnskap i form av solide forskningsfunn og teoretiske modeller med bred tilslutning (Christiansen & Kojan, 2016 s. 21). Kunnskap om beskyttende og utviklingsfremmende faktorer, risikofaktorer og utviklingstruende faktorer finnes etter hvert i betydelige mengder og godt fundamentert i forskning, men denne kunnskapen gir ikke entydige og fasitpregede svar når den benyttes i beslutningsprosesser i enkeltsaker. Barnevernsarbeideren må i alle enkeltsaker kombinere kunnskap på gruppenivå med kunnskapen på individnivå, om den enkelte familie og det enkelte barnet. Ulike vitenskaper og yrkesgruppers kunnskapsbase kan utfylle hverandre, men ofte gi motstridende veiledning. I disse tilfellene vil ofte verdier og normative forhold komme til spill og påvirke beslutningsarbeidet (Christiansen & Kojan, 2016). Å leve i en velferdsstat gir et gode i form av muligheten til å benytte forsknings- og kunnskapsbasert praksis. En slik praksis vil hindre inkompetanse i situasjoner hvor kompetanse er påkrevd, men kan også lage skjevheter i vurderingsprosesser ut ifra hvilken teori som vektlegges, og om denne er den rette til å belyse situasjonen og gjøre gode vurderinger. Eksempelvis vil ensidig fokus på kommunikasjonsferdigheter og emosjonell kompetanse kunne føre til tåkelegging av materielle levekår og samfunnsposisjon, noe som kan gi uheldige konsekvenser for marginaliserte familier (Hennum, 2016). Ifølge dette *vil* det komme til skjønnsutøvelse i de fleste tilfeller, tross teoretiske modeller og kunnskap må en vurdering tas av den enkelte situasjonen, ut fra informasjonen som foreligger, og også blant annet ut fra verdier, som tidligere belyst, og normativitet, som jeg kommer inn på i neste underkapittel. Det utfordrende med å benytte forskning og vitenskapelig kunnskap i en beslutningsprosess, er å ikke la den bli en sannhet opp mot det enkelte barnet og familien, at det blir benyttet en representativitets-tankegang som gjør at en vektlegger generell kunnskap mot individer og «glemmer» å se på det unike som kan representere unntak, ressurser og beskyttelse. Dette vil jeg komme nærmere inn på i drøftingskapittelet.

3.4.2 Normativ kompleksitet

Christiansen og Kojan (2016) skriver at uavhengig av hvilken vitenskapelig kunnskap som finnes på et område, vil normative aspekter være sentrale i barnevernet. Det er en forutsetning i et demokratisk samfunn at barnevernets praksis sammenfaller med de rådende verdier og normer i fellesskapet, noe som skal sikres gjennom lovverket og klagerettigheter.

Barnevernsarbeidere selv har sine erfaringer og verdier i tillegg til at de er en del av et faglig fellesskap med tilhørende verdibase (Eide 2016 referert i Christiansen og Kojan, 2016). Noen praksiser som avviker fra majoritetens normer er ulovlige, langt flere er det ikke, men kan fra barnevernsarbeiderens syn være skadelige eller vekke moralsk avsky og ubehag. Ericsson (1996, s 48 referert i Christiansen & Kojan 2016) betegnet barnevernet som et «samfunnsspeil», som hun beskrev: «Gjennom å gripe inn overfor det de oppfatter som negativt, fremkaller barnevernet den positive barndommen i sitt bilde». Normativitet er foranderlig over tid, eksempelvis kom forbud mot fysisk avstraffelse av barn i hjemmet så sent som i 1972 (Christiansen & Kojan, 2016).

Normativ kompleksitet har flere sentrale perspektiver som utfordrer barnevernets legitimitet, og det er viktig at hver enkelt yrkesutøver bevisst jobber med å identifisere og håndtere egne, men også barn og familienes, verdier og erfaringer for å styrke denne legitimiteten. Eksempler som viser at noen barnevernsarbeidere lar negative erfaringer fra tidligere danne grunnlag for negative forventninger til fremtidige situasjoner med likhetstrekk (Christiansen & Kojan, s. 25) viser viktigheten av dette, og er også et tegn på at den enkelte yrkesutøvers skjønnsutøvelse i beslutningsprosesser farges av egne erfaringer, etiske verdier og holdninger, og at normative etiske verdier og holdninger vil prege skjønnsutøvelsen i barnevernfaglige beslutningsprosesser.

Beslutningsprosessene og vurderingene tilknyttet disse blir utført av fagpersoner, i kraft av sitt mandat og med sin sammenlagte kompetanse. Jeg skal se videre på at menneskelige faktorer vil spille inn og bidra til kompleksiteten i beslutningsprosessene.

3.4.3 Menneskelig kompleksitet

3.4.3.1 Fagpersoners kognitive begrensninger i beslutningsprosessen

I beslutningsgrunnlaget fremkommer ofte motstridende interesser, noe som skaper utfordringer i beslutningsarbeidet. I møte med kompleks informasjon som skal sorteres og prioriteres, vil mennesket grovt sett benytte seg av to ulike kognitive tilnærminger (Kahneman 2013 referert i Christiansen og Kojan, 2016). Kahneman deler vår kognitive tilnærming inn i to deler; system 1 og 2. System 1 er det mest benyttede, det vi oftest tyr til både i privat og profesjonell sammenheng, på bakgrunn av begrenset tid til avveininger og valgmuligheter. Her gjør raske, intuitive forenklinger seg gjeldende, ofte er disse ubevisste og stereotypiske, og blir forbundet med det vi kaller faglig skjønn og klinisk intuisjon, noe som på den ene siden viser effektivitet og funksjonalitet, men på den andre siden gir åpenbar fare for feiltolkninger og uheldige beslutninger basert på for lite informasjon (Christiansen & Kojan, 2016). System 2- tilnærmingen representerer en mer langsom, grundig og analytisk tilnærming, en mer kritisk tenkende kognitiv prosess som slår inn når system 1 feiler, gjerne når en står overfor noe nytt og ukjent (Christiansen & Kojan, 2016).

I barnevernets beslutningsprosesser vil disse to tilnærmingene ifølge Christiansen og Kojan (2016) komplimentere hverandre på ulike måter. I raske beslutningsprosesser, som i akutte situasjoner, vil system 1 raskt tas i bruk, imens «når faren er over», eller i situasjoner med lavere akuttnivå vil system 2 komme til sin rett. Det er viktig å være oppmerksomme på disse ulike tilnærmingenes påvirkning på beslutningen som tas; overdreven bruk av system 2 kan føre til beslutningsvegving og handlingslammelse imens overdreven bruk av system 1 kan føre til feilslutninger, med de konsekvensene det kan få for de berørte (Christiansen & Kojan, 2016). Spesielt interessant i denne skisseringen er at det er system 1, altså intuitiv og skjønnsmessige vurderinger, som pekes på i vurderingsprosesser i akutte situasjoner. Dette er kanskje naturlig, sett at en gjerne er presset på tid og i tillegg ofte ikke har store mengder informasjon å basere beslutningene på, men også noe urovekkende, da en vet at barn ofte er på sitt mest sårbare i disse kritiske og uoversiktlige situasjonene, og at feilvurderinger vil kunne få store, negative konsekvenser for dem, og familiene, på mange plan.

3.4.3.2 Betydningen av det relasjonelle i beslutningsprosessene

I beslutningsprosesser i barnevernet vil det relasjonelle aspektet alltid være svært viktig, da informasjonen i stor grad hentes inn gjennom samtaler og menneskemøter, både med barna og familiene, og også andre betydningsfulle personer fra ulike instanser. Her er det spesielt viktig å være oppmerksom på hvordan en utøver sine kommunikative ferdigheter, hvordan de påvirkes av roller, utdanning og personlighet, og være bevisst på at hvordan en bruker sine ferdigheter vil få betydning for samtalens forløp, og slik informasjonen som kommer frem. Makten i relasjonene i en barnevernssak vil oftest være skjevt fordelt, men alle aktørene har i utgangspunktet betydning for forløpet i prosessene gjennom sine posisjoner (Christiansen & Kojan, 2016).

At barnevernsarbeidere ofte møter familier med en grunninnstilling av positiv eller negativ art, tillitt vs. mistillit, er pekt på av flere forskere (Voll, 1995, Christiansen, Havnen og Havik, 1998 referert i Christiansen & Kojan, 2016). Dette vil prege relasjonen, og også hvordan yrkesutøveren tar imot og benytter informasjonen som kommer frem. Det er naturlig at en da fester seg ved informasjon som underbygger nevnte grunninnstilling, og gjerne bagatelliserer eller overser det som kan gi et motsatt eller mer nyansert bilde (Christiansen & Kojan, 2016). Ut ifra dette kan en tenke seg at en fagperson i et slikt møte kan gjøre en affektbasert vurdering om familien og situasjonen, og basere kompliserte beslutninger på en affektiv reaksjon. Den enkelte fagpersonens personlige egenskaper vil ifølge dette, i kraft av innstilling og forutinntatthet, kunne prege relasjonene. Skjønnsutøvelsen kommer i så fall til uttrykk gjennom erfaringer og vurderinger som fører til denne grunnleggende tillitten eller mistilliten, og som bidrar til beslutningsprosessens utvikling. Jeg vil se mer på affektheuristikk i drøftingskapitlet.

3.4.4 Systemkompleksitet

Som den fjerde og siste formen for kompleksitet i beslutningsarbeidet, nevnes systemkompleksitet. Dette handler om organisasjonen barnevernsarbeideren er en del av, og de ulike systemene i organisasjonen som innvirker på det daglige arbeidet.

Selve organiseringen i seg selv kjennetegnes ofte av kompleksitet, i form av mange ulike aktører som er en del av organisasjonskartet for barnevernet i Norge. Selv om det i loven er

beskrevet at det er kommunene som har hovedansvaret for å følge opp beslutninger som tas i henhold til denne, er virkeligheten ofte slik at dette ansvarsforholdet forvaltes mer uklart, både mellom kommunalt og statlig barnevern, men også mellom offentlig, frivillig og private aktører (Gautun, 2010 ref. i Christiansen & Kojan 2016). Som jeg vil komme nærmere inn på i drøftingskapitlet, vil lovrammer og organisatoriske rammer påvirke skjønnsutøvelsen i beslutningsprosesser, da disse må hensyntas og også ses i sammenheng med blant annet informasjon om saken, fagkunnskap og etisk verdigrunnlag.

Delegert beslutningsmyndighet innad i barneverntjenesten er et annet aspekt i systemkompleksitet. Enkelte barneverntjenester har klare rammer og føringer imens andre overlater mer til den enkelte fagpersonens faglige skjønn, i tillegg er det økt fokus på demokratiske beslutningsmodeller, eksempelvis familieråd. Disse metodiske valgene vil ha betydning både for selve prosessen og for resultatet av beslutningsarbeidet i barneverntjenestene (Christiansen & Kojan, 2016). Når en barnevernsarbeider skal ta beslutninger, vil prosessen preges av dennes trygghet i situasjonen og om den føler den har kompetanse til sitt gitte mandat. Det er viktig at arbeideren har kjennskap til gjeldende rammer og føringer, og også trygghet til å be om veiledning ved vanskelige vurderinger, for å kunne benytte sitt faglige skjønn på en trygg og hensiktsmessig måte, som nevnt gjennom samarbeid mellom leder og ansatt. Det vil være viktig med kjennskap til og gode erfaringer med et tiltak, her eksempelvis akutt familieråd, for at fagpersonen skal være trygg på å gi tilbudet, siden, som jeg vil se på i drøftingskapitlet, det er slik at det er lettere å lene seg på lett tilgjengelig informasjon som egen erfaring, fremfor teori og statistikk.

En kommer ikke unna å benevne barnevernets ressurser som en systemfaktor, både forholdet mellom antall ansatte og arbeidsmengde, og ikke minst tilgjengelige tiltak som kan tilbys og benyttes. Terskel for plassering og igangsetting av større tiltak administrert av bufetat kan, som nevnt, heves ved dårlig tilgang på gode alternativer i nærhet, og valget kan bli et mindre egnet tilbud basert på geografi og tilgjengelighet. Videre vil tilgangen til, og barnevernets samarbeid med, lokale tjenester ha betydning både for kvaliteten på meldingene som kommer fra disse, og også for bredden i hjelpen barn kan motta (Christiansen & Kojan, 2016). Dette er relevant for min problemstilling, da det er ulik oppbygging i forhold til tilgang på

familierådscoordinatorer i ulike kommuner, noe som jeg vil vise har innvirkning på beslutningsprosessen og skjønnsutøvelsen.

Arbeidsmengde, og -press, er også viktige faktorer i skjønnsutøvelse i beslutningsprosesser. Yrkesutøvere som står i pressede situasjoner vil i en akutt situasjon kunne ta avgjørelser basert på tidligere nevnte system 1, intuisjon og lettest tilgjengelig informasjon. Dette kan føre til mangelfull belysning av sak, samt skjønsmessige vurderinger som altså tar hensyn til tidspress og tilgjengelighet foran helhetlig belyste og godt gjennomtenkte beslutningsgrunnlag.

3.4.4.1 Barnevernet er et uvennlig fagområde

Når en skal utvikle godt faglig skjønn, bør en ta hensyn til det Hogart (2001) beskriver som «vennlige» og «uvennlige» fagområder. Kirkebøen viser til Hogart (2001) som beskrev fagområder hvor det er mulig å utvikle godt skjønn for «kind» (vennlige) og «wicked» (uvennlige). Her beskrives at en i vennlige fagområder har mulighet til å få rask og presis tilbakemelding på skjønnsutøvelsen, imens på de uvennlige er dette ikke mulig. I tillegg vil en i uvennlige fagområder ofte utelukke tilgang til erfaringer gjennom den faglige praksisen, eksempelvis ved at en ikke får tilgang til andre familier enn de i en bestemt kategori (Kirkebøen, 2013). Jeg kan lage et enkelt eksempel for å illustrere dette; Dersom en kontaktperson opplever suksess med familieråd i akutte saker, kan den konkludere med eksempelvis «*Basert på erfaring kan jeg si at ingen familier klarer å mobilisere nettverk på en slik måte at det forhindrer en plassering, uten at familieråd benyttes*». Kontaktpersonen har opplevd at familieråd nytter, men har den informasjon om familier som har opplevd kriser, og på egen hånd har søkt hjelp i eget nettverk? Slutningen er altså tatt utelukkende på bakgrunn av egen erfaring, og tilgjengelig informasjon, en tilgjengelighetsheuristisk strategi, som jeg vil komme tilbake til i drøftingskapitlet.

Erfaringslæring fordrer at en får rask tilbakemelding ved hver avgjørelse, noe som fører til rask læring. Dersom fagpersoner i uvennlige fagområder gir råd, kan «gode» råd basert på erfaring føre til negativ opplevelse, og omvendt; «dårlige» råd som å tilby et tiltak som sjelden fungerer på den type utfordring, kan føre til positiv erfaring. En kan altså få positiv

tilbakemelding på dårlige beslutninger og omvendt, noe som åpenbart fører til dårlige betingelser for erfaringslæring, og derunder utvikling av godt faglig skjønn (Kirkebøen, 2013). Ved barnevernfaglige vurderinger, er det sjelden mulig å se umiddelbare resultater, eller forutse langvarig virkning, av tiltak som settes i gang, og barnevernfaget må ut fra dette kunne sies å være et «uvennlig» fagområde, og da altså utfordrende å utvikle godt faglig skjønn innen.

4.0 Metode og forskningsdesign

Metode vil si hvilke valg som tas og handlinger som utføres for å samle, generere, konstruere og produsere empiri (Brinkmann, Tanggaard, & Hansen, 2012). I dette kapitlet vil jeg presentere veien til problemstillingen, mine vitenskapsteoretiske valg og forankring, og metodevalg jeg har tatt for å kunne besvare mine forskningsspørsmål. Jeg belyser deretter etiske retningslinjer og refleksjoner, før jeg videre beskriver analyseprosessen, presenterer rekrutteringsprosessen, utvalg og til sist informantene.

4.1 Veien til problemstillingen

For å komme frem til problemstillingen, tok jeg utgangspunkt i det pågående forskningsprosjektet, hovedprosjektet, og hadde et ønske om å fokusere på akuttarbeid og beslutningsprosess. Jeg satt i utgangspunktet med en hypotese, eller en «anelse» om at tilbud om familieråd i mange tilfeller ble gitt, eller unnlatt, ut fra tilgang på økonomisk og personalmessige ressurser, negative holdninger til familieråd eller familiene det gjaldt, samt tid, og at argumentene for og imot i noen grad ville bære preg av dette fremfor barnets interesser. Hypotesen hadde over noe tid vokst seg frem gjennom egen erfaring og observasjoner, samt uformelle drøftinger med kolleger og andre fagpersoner. Jeg opplevde at forslag om å tilby en familie akutt familieråd kunne bli avvist av kontaktpersoner, og eksempelvis begrunnet med at det var vanskelig å få gjennomført, det ville ta tid og ressurser de ikke hadde, og at de var usikre på om det var nok nettverk rundt familiene til at det var noe vits. Noen hadde negative erfaringer og andre hadde hørt om noen som hadde negative erfaringer. I rene drøfter rundt tema kunne holdninger rundt ressursvake familier prege en argumentasjon, usikkerhet rundt økonomisk belastning for kommunen og mulighetene til å jobbe ut over arbeidstid ble nevnt. Jeg ble derfor nysgjerrig og ønsket å se nærmere på hvilke argumenter som ble benyttet i vurderingene rundt det å tilby familieråd. I drøft med seniorforsker i hovedprosjektet, en av mine veiledere, kom vi frem til at bruk av faglig skjønn i akutte beslutningsprosesser var et tema som ikke er mye belyst gjennom forskning fra før. Ved nærmere ettertanke var det skjønnsmessige vurderinger som lå bak argumenter for og imot akutt familieråd, slik at det var en enkel omfrasering av forskningsspørsmålet/tema for oppgaven.

Gjennom innhenting av teori og tolking av data opplevde jeg en læringsprosess som åpnet for å se at det i en akutt situasjon ikke er hensiktsmessig å bare se på kontaktpersonene som står bak skjønnsmessige vurderinger, da det er mange faktorer som utgjør en helhet som leder til utfallet. Flere er involvert i drøftingene, og mange elementer spiller inn når det gjelder selve skjønnsutøvelsen; lovverk, organisatoriske elementer, personlige holdninger, kompetanse, erfaring, verdier m.m. Temaet er stort og komplekst, og der jeg først hadde utfordringer med å finne empiri på grunn av lite forskning på området, ble utfordringen etterhvert å begrense seg.

4.2 Vitenskapsteoretiske valg/forankring

Jeg har valgt en fenomenologisk og hermeneutisk tilnærming i arbeidet med denne masteroppgaven.

4.2.1 En fenomenologisk tilnærming

En fenomenologisk tilnærming er en godt egnet metode i forskning som tar utgangspunkt i praksisens egenart. En søker å forstå den *levde erfaringsverdenen*, fra et subjektperspektiv, og ved å velge en fenomenologisk utforskningsstrategi vil en kunne få kunnskap om en persons indre erfaringer, deres *opplevelse* av et fenomen eller situasjon (Thomassen, 2006). Jeg har gjennom intervju og analyse av mitt empiriske materiale søkt en forståelse både av opplevd, uttalt og ordsatt argumentasjon for og imot å tilby familieråd, og i tillegg informantenes egne tanker, holdninger og vurderinger i beslutningsprosessen; deres benyttelse av faglig skjønn basert på deres egen kunnskap, livsverden og erfaringer. Thomassen (2006) skriver: «*Ved å ta utgangspunkt i fenomenologiske beskrivelser av praksissituasjoner kan både klientens og praktikerens opplevelser, refleksjoner og erfaringer løftes frem*» (Thomassen 2006, s. 170). Ved å ta utgangspunkt i informantenes beskrivelser av beslutningsprosessen kan altså deres egne opplevelser, refleksjoner og erfaringer løftes frem, og jeg vil få en unik innsikt i beslutningsprosessens sider gjennom dette. Dette kan sies å være et «innenfra-perspektiv» (Thomassen, 2006). Jeg vil også få en mulighet til å se beslutningsprosessen og bruk av skjønn i denne ved et «nedenfra-perspektiv». Dette perspektivet tar utgangspunkt i saken selv, altså praksis slik den eksisterer nå. Her kan jeg bygge opp min teori nedenfra gjennom å studere hva som faktisk skjer i prosessene, hvordan informantene i sin yrkesutøvelse reflekterer over og gir mening til handlingene som utføres. Her kan jeg så se om teori og praksis samsvarer, og eventuelt avdekke uregelmessigheter eller bekrefte en etablert praksis;

utvikle etablerte praksisteorier. Som Thomassen (2006:171) beskriver; her vil jeg ved gjentatte refleksjoner over datamaterialet, de transkriberte intervjuene, «*kunne avdekke sentrale kjennetegn, en felles struktur eller meningsdimensjon ved det fenomenet som studeres*», altså vil jeg gjennom intervjuene kunne se etter fellestrekk i de ulike kommunenes og informantenes beslutningsprosess i hastesaker. Å velge fenomenologi som metodisk tilnærming krever i utgangspunktet en forutsetningsløs undersøkelse, og jeg må med denne metoden møte informanter og min empiri med min egen forforståelse i «parentes» for å se på hva som presenterer seg gjennom analyse av informasjonen (Thomassen, 2006). Ved analysen av informasjonen de ulike informantene ga, har jeg imidlertid valgt i tillegg å ha en hermeneutisk tilnærming til materialet. Det kan synes som motsigende å tilnærme seg det samme datamaterialet jeg allerede har valgt å ha en fenomenologisk tilnærming til, med et hermeneutisk blikk, da disse to samfunnsvitenskapelige metodene utforsker informantens informasjon på ulike måter. Likevel er jeg av den opplevelse at ved å ha begge disse metodene med i analysen av mine data, vil jeg oppnå en mer nyansert og dypere forståelse for informasjonen, og slik også et mer nyansert og riktig svar på mitt forskningsspørsmål. Dette er i tråd med en fenomenologisk-hermeneutisk tradisjon som utviklet seg i en hermeneutisk vending betegnet av den franske filosofen Grodin (Thomassen 2006). Her anerkjennes det at beskrivelsene som gis av en gitt erfaring allerede er en fortolkning, og aldri helt forutsetningsløs. Den som fortolker hva data kan bety, kan ut fra dette tenkes å ta med seg sin egen forståelseshorisont og at egne fordommer må trekkes med fremfor å «settes i parentes» og vil være avgjørende for hva en legger merke til i den informasjonen som gis.

4.2.2 En hermeneutisk tilnærming

Hermeneutikk er læren om fortolkningen av tekster, og formålet med en hermeneutisk fortolkning av en tekst er å oppnå en allmenn gyldig forståelse av hva den gitte teksten betyr. Tekst som begrep omhandlet i opprinnelsen religiøse, juridiske og litterære tekster, men dette begrepet er utvidet til å omhandle diskurs og handling. Enhver tekst vil få sin mening ut fra kontekst, og det er her forskerens antakelser, forforståelse og verdier spiller sin rolle i fortolkningen. Hermeneutikken gir lære om hvordan en kan analysere intervjuer som tekster og være oppmerksom på at den kontekstuelle fortolkningshorisonten er betinget av historie og tradisjon, fremfor å kun se på her-og-nå situasjonen i intervjuet (Kvale, Brinkmann, Anderssen, & Rygge, 2015).

Brinkmann et al. (2012) beskrev at utgangspunktet for en hermeneutisk tilnærming til empiri er å være bevisst, tydeliggjøre og ta i bruk ens egen forforståelse rundt det tema en forsker på. Det er likevel slik at det en forsker på gjerne er i mer eller mindre grad ukjent, og vår forforståelse vil settes på prøve. Det er bare i dialog med dette fremmede en kan komme til ny forståelse og vinne kunnskap. Dette krever en åpenhet for andres erfaringer og meninger, og en kan derfor ikke ta utgangspunkt i fastlagte kategoriseringer av det en forsker på (Brinkmann et al., 2012). «Slik sett kan vi si at *den dialogiske åpenhet* i en hermeneutisk tilnærming etablerer *motsatsen til fordommenes uomgjengelighet*» (Brinkmann et al., 2012, p. 172).

4.3 Kvalitativ forskning

Gjennom kvalitativ forskning vil forsker komme tett innpå det eller dem en forsker på, og denne nærheten er med på å gjøre prosessen mer intens og spennende, men ikke helt uten utfordringer. Når en møter feltet og informantene, kan en oppdage at forhold ikke er slik en trodde, eller en kan få en annen innsikt i tema som en ikke var forberedt på, og som gjør at en følgelig må justere prosjektets fokus eller ideer (Tjora, 2017). Det finnes ifølge Brinkmann og Tanggaard ingen definisjon av hva kvalitativ forskning eller forskningsmetoder er, i alle fall ingen som er allment akseptert. De viser til at begrepet «kvalitativ» står i motsetning til «kvantitativ», og at denne typen forskning viser interesse for på hvilken måte noe gjøres, sies, oppleves etc., fremfor mengde og tallverdier som gir mulighet til en statistisk bearbeiding av data (Brinkmann et al., 2012). Den kvalitative forskningsmetoden intervju er ifølge Brinkmann og Tanggaard utviklet for å kunne fange opp og sette lys på detaljrike og nyanserte erfaringsprosesser, opplevelser og det sosiale liv, ut fra en interesse for menneskelige aktørers egne perspektiver på verden (Brinkmann & Tanggaard, 2012). Kvalitativ forskning ble derfor et naturlig metodevalg når jeg søkte svar på mitt forskningsspørsmål: «Hva kan påvirke barnevernsansattes faglige skjønnsvurderinger i akutte beslutningsprosesser?»

Intervjuforskning er ifølge Brinkmann et.al. (2012) en av de mest effektive måtene å forstå våre medmennesker på, derfor ble også kvalitative intervju mitt valg for innsamling av data, i form av individuelle intervju og fokusgruppeintervju. I tillegg består deler av min empiri av transkriberte individuelle og fokusgruppeintervjuer fra hovedprosjektet.

4.3.1 Intervju som kvalitativ metode

Et intervju med en person som innehar erfaringer fra feltet en er interessert i gir intervjueren en unik tilgang til denne personens opplevelse av sin egen livsverden, og slik også et innblikk i deres individuelle erfaringer og holdninger. Et intervju i forskningsøyemed kan være alt fra ustrukturert med få planlagte spørsmål, til fullstendig strukturert med mange styrende spørsmål. Ingen intervju er imidlertid helt ustrukturert, da en alltid har et bakenforliggende tema og forskeren vil ha et forskningsspørsmål det søkes svar på og derfor har interesse for å oppnå kunnskap om (Parker 2005 i Brinkmann et.al., 2012). Det er viktig å velge den intervjuformen som forskningsprosjektet krever, for å kunne svare best mulig på de gitte forskningsspørsmålene.

4.3.1.1 Semistrukturerte intervju

Semistrukturerte intervju er en intervjumetode som legger seg litt midt mellom fast strukturert og løst strukturert, og er den formen for intervju som oftest benyttes i moderne intervjuforskning. I denne typen intervju vil spørsmål og svar forløpe som en interaksjon, og selv om intervjuguiden er utarbeidet på forhånd og således er styrende for intervjuet, kan en i større grad avvike fra denne. Interaksjonen mellom intervjuer og informant kan kreve at man etterfølger utsagn og fortellinger som kommer spontant og kan bidra til å belyse tema på en mer utfyllende måte (Brinkmann & Tanggaard, 2012).

Jeg har valgt å bruke semistrukturerte intervju som metode, fordi det vil kunne gi innsyn i førstehåndsinformasjon vedrørende beslutningsprosessene der det har vært vurdert akutt familieråd. Mange av argumentene som benyttes og vurderingene som foretas vil ikke være dokumentert, og informantene vil være eneste kilde til denne informasjonen. Semistrukturert intervju vil som beskrevet gi meg mulighet til å gå nærmere inn på temaer som ikke var planlagt på forhånd dersom informanten skulle presentere uventede og interessante betraktninger om tema.

4.3.1.2 Fokusgruppe intervju

Ved fokusgruppeintervju produseres empirisk data på et gruppenivå om det tema som er valgt. Halkier (2012) beskriver at fokusgruppeintervju ikke egner seg til å produsere data om enkeltindividers livsverdener da den enkelte deltaker får sagt mindre enn i et individuelt intervju. Fokusgrupper er en god kilde til fortolkninger innad i sosiale grupper, samt deres samhandling og normer. Imidlertid beskrives det videre at de ulike informantenes sammenligninger av erfaringer og vurderinger kunne gi kunnskap om kompleksitetene i betydningsdanninger og sosiale praksiser. Her kan de ulike deltakerne spørre hverandre rundt tema med en egen for forståelse som forskeren ikke innehar. Dette kan være vanskelig å få frem i individuelle intervju. En bruker gruppen til å produsere mer kompleks data, uten å bruke gruppens interaksjon som fokus for dataproduksjon (Halkier, 2012). Hovedprosjektet har i sin prosjektbeskrivelse forklart valget av fokusgrupper med at det er en spesielt egnet metode for en tilrettelegging av drøft rundt problemstillinger.

Tjora (2017) sier at en utfordring en kan oppleve er at informanter forsøker å svare «riktig» på spørsmålene de stilles, altså at de besvarer dem på en måte som kan stille dem i «et godt lys» i forhold til prosjektets formål (Tjora, 2017). Dette kunne jeg tydelig oppleve i flere av intervjuene jeg foretok, hvor informantene kun svært hastig og gjerne etter oppfølgingsspørsmål nevnte argumenter som kunne være negativt i forhold til vurderinger rundt å tilby familieråd, eksempelvis tid, ressursmangel og økonomiske vurderinger. Dette kan ha flere årsaker, men også være en kilde til feilinformasjon, dersom en ikke klarer å opprette en tillitt mellom intervjuer og informant som fører til at de er komfortable med å dele denne typen informasjon. Det er derfor viktig i alle typer intervju å etablere en god kontakt; begynne intervjuet med oppvarmingsspørsmål som ikke krever mye refleksjon eller vurderinger av informanten, men som har som hensikt å plassere informanten i forhold til bakgrunn og variabler forskningsprosjektet har fokus på (etter Tjora, 2017). Ved mine intervjuet kom det naturlig en kort, uformell prat om hverdagslige ting, før intervjuprosessen kom i gang. Jeg valgte også å avslutte samtalene, etter at intervjuene var ferdige, med en uformell prat generelt om forskningsprosjektet, samt hverdagslige ting og takk for innsatsen. Slik sikret jeg at avslutningsstemningen var god, noe som kan gjøre det enklere å ta ny kontakt med eventuelle oppfølgingsspørsmål eller annet ved en senere anledning (etter Tjora, 2017).

Jeg benyttet båndopptaker i intervjuene jeg foretok. Å bruke lydopptak under intervju gir en visshet om at vi får med oss det som kommer frem, og eliminerer i stor grad behovet for å notere underveis, noe som gir økt mulighet til tilstedeværelse og fokus på kommunikasjonen med informantene. Teknisk utstyr kan imidlertid svikte, derfor gjorde jeg korte notater underveis i samtalen i tillegg til opptaket.

4.3.2 Intervju ved videosamtale

På bakgrunn av den pågående pandemien Covid-19, var det ikke hensiktsmessig eller mulig å gjennomføre fysiske intervjuer. Intervju per telefon vil ta bort muligheten til å bruke og lese kroppsspråk, eksempelvis nikke bekreftende slik at informanten fortsetter i den retningen den er på vei dersom det er interessant (Tjora, 2017). Jeg valgte derfor å tilby intervju over videosamtaler, via teams eller andre videosamtaleplattformer. Å intervju over video er begrensende i sammenligning med oppmøteintervju, men gir flere muligheter enn telefonintervju med tanke på at man ser den man snakker med. Å benytte en slik form for kommunikasjon fordrer imidlertid et godt og stabilt nett, slik at en ikke blir forstyrret av brudd i forbindelsen eller dårlig lyd. Videre var en utfordring at lyden til informantene slo seg av idet jeg lagde en lyd, slik at bruk av bekreftende lyder, utsagn, eksempelvis «mhm», «ja» osv. måtte begrenses og erstattes med kroppsspråk. Dette valgte jeg etter hvert å opplyse informantene om, slik at de ikke opplevde min mangel på muntlig respons som uhøflig, begrensende eller at den kom av manglende interesse. Jeg anser det som positivt å gjennomføre intervju per video at informantene ikke så opptakeren. Selv om de visste at den var der, kan det virke som en distraksjon å se den ligge på bordet og gjøre opptak. Videre var informantene i kjente, selvvalgte omgivelser og slik sett i trygge, komfortable rammer, noe som kan bidra til at de var mer avslappet i situasjonen.

4.3.3 Bruk av intervjuguide

Da jeg var tilknyttet forskningsprosjektet som gjennomføres av VID og NTNU Samfunnsforskning; *'Familieråd når det haster å finne en løsning'*, fikk jeg benytte deres intervjuguide som utgangspunkt, og legge til noen spørsmål som kunne gi mer direkte informasjon om mitt spesifikke fokusområde (Vedlegg 2). Intervjuguiden var i utgangspunktet lang, og for at intervjusekvensene ikke skulle vare for lenge, valgte jeg etter samråd med veileder å bare bruke deler av intervjuguiden i tillegg til mine egne spørsmål. I de fleste intervjuene svarte informantene i tillegg gjerne på flere av spørsmålene gjennom

resonnering og utfyllende svar, slik at mange spørsmål var overflødige og ble likevel besvarte selv om de ble utelatt.

Intervjuguiden er delt opp i tema, noe jeg formidlet underveis i intervjuet. Ifølge Tjora (2017) gjør dette det lettere å holde orden på spørsmålene både for informant og intervjuer. Å betegne dette, eksempelvis ved å si «vi skal nå gå over til å snakke om...», vil gi informanten noen rammer, selv om de kan snakke fritt og bredt og også gå ut over disse om de ønsker (Tjora, 2017).

4.3.4 Transkribering av intervju

Mitt forskningsprosjekt har vært inspirert av det fenomenologiske og det hermeneutiske forståelsesgrunnlaget, og har hatt som mål å utforske de enkeltes subjektive meninger og erfaringer, tanker og holdninger som kommer til uttrykk og gir grunnlag for beslutninger i akutte situasjoner.

Transkriberingen omgjorde informasjonen gitt i kvalitative intervju til skriftlig data, noe som gjør den mer egnet for analyse (Kvale et al., 2015). Detaljerte transkripsjoner av lydopptakene er vesentlige for god analyse av data, og derfor et viktig element i forskningen (Tjora, 2017). Selve transkriberingen av intervjuene jeg selv gjennomførte, utførte jeg selv. Jeg valgte å benytte enkle koder på for eksempelvis ord jeg ikke klarte å tyde, anonymisering av egennavn og utelatt informasjon som var lett gjenkjennbart. Da transkripsjonen skulle brukes til en lettlest utgivelse av informantenes informasjon, og ikke språklig analyse, valgte jeg å utelate informantenes stotring, «eh'er» og pauser der jeg ikke opplevde dem som meningsbærende. Opptakene og de transkriberte intervjuene ble oppbevart på et trygt sted frem til de kunne slettes.

Kvale et al., 2015, beskriver at intervjueren under transkripsjonen til en viss grad vil huske eller gjøre seg tanker om de emosjonelle og sosiale aspektene ved situasjonen, og allerede vil påbegynne en meningsanalyse av det som blir sagt (Kvale et al., 2015). Selve transkriberingen ble som en start på analyseringen av intervjuet. Da jeg visste hva mitt forskningsspørsmål var, kunne jeg allerede i denne prosessen merke meg utsagn og formidlinger som kunne svare på dette.

4.4 Etiske retningslinjer og refleksjoner

Mitt prosjekt gjennomføres i tråd med norsk lov og føringer fra Norsk senter for forskningsdata, likeså som hovedprosjektet. Jeg har fulgt forskningsetiske retningslinjer, innebærende informert frivillig samtykke fra informantene, trygg oppbevaring av lydopptak og transkriberte intervju, anonymisering og sikring av personvern m.v..

Det ble gitt særskilte informasjonsskriv til alle informanter ved forespørsel om deltakelse, hvor det blant annet stod; *«Alle opplysningene som samles inn i prosjektet vil bli behandlet konfidensielt og slettes ved prosjektslutt. Det er frivillig å delta i studien. Studien er meldt til NSD – Norsk senter for forskningsdata AS»* (vedlegg 1). Alle informanter ble videre muntlig gjort oppmerksom på retten til å trekke seg når som helst i prosessen, og at deltakelse var frivillig.

Av anonymitetshensyn vil jeg ikke oppgi navnet på kontorene informantene jobber ved. Jeg vil også utelate eller omskrive forhold ved informantene som kan være gjenkjennbare for å anonymisere materialet ytterligere, samt utelate informasjon de ga som kunne identifisert barn eller foreldre. Jeg har kontinuerlig vurdert informasjonen som kom frem, samt behandlet denne etter etiske retningslinjer. I analysen av de transkriberte intervjuene har jeg vært bevisst sammenheng for svarene, for å unngå å ta sitater ut av kontekst.

4.5 Analyseprosess

Jeg har foretatt en kvalitativ analyse med utgangspunkt i en samling av rådata, som her var utskrifter av transkriberte intervjuer og egne notater. All data måtte struktureres, for å kunne analyseres på en hensiktsmessig måte. Analysering av data består av å beskrive, systematisere og kategorisere og til sist sammenbinde (Jacobsen, 2015). Den analytiske prosessen som innledes i selve intervjuet kan ifølge Brinkmann et al. (2012) aldri fullt ut gripe hvordan det ville vært å oppleve det informanten forteller om, da det som formidles vil være konstruert til intervjuets samtaleinteraksjon. Målet må derfor være å komme så tett på informantenes opplevelse at det er mulig å formulere et koherent og velinformert tredjepersonsperspektiv (Brinkmann et al., 2012).

Jeg har i analyseprosessen benyttet min kunnskap om skjønn og skjønnsette som et analytisk rammeverk. Dette var naturlig for å finne svar på forskningsspørsmålet, og vil si at denne forkunnskapen har vært noe styrende for hva jeg har sett etter i datamaterialet, men ikke for hvilke funn jeg har gjort. Jeg har altså sett etter tegn på skjønnsette, men vært åpen for å kritisk vurdere innholdet i informantenes utsagn og hva de representerte, og på den måten også utvidet min forståelseshorisont og gjort nye funn der jeg ikke hadde foranliggende kunnskap som passet til informasjonen som kom frem.

Jeg har i min analyseprosess vært inspirert av systematisk tekstkondensering (systematic text condensation (STC)), men også foretatt egne valg som gikk noe utenom denne metoden.

Jeg benyttet deler av de fire trinnene i STC for å analysere de transkriberte intervjuene, og komme frem til mine funn. STC som metode krever ikke lang opplæring for å benyttes, men er omstendelig og velegnet til å systematisere datamaterialet. Denne metoden beskriver Malterud (2011) har sitt utspring i Amedeo Giorgis fenomenologiske analyse og benytter flere av elementene fra hans metode. Disse trinnene vil jeg nå gå gjennom, for å validere prosessen og funnene:

1. Helhetsinntrykk; fra kaos til tema

Første trinn er gjennomlesing av alle intervjuene, for å skaffe et overblikk og et inntrykk av innholdet. Her er det viktig å ikke forsøke å systematisere underveis men ha et åpent sinn og se informasjonen fra et «fugleperspektiv». Etter gjennomlesing skal en forsøke å tenke ut hvilke temaer eller kategorier som stod frem som mest åpenlyse, og gjerne komme frem til 4-8 foreløpige kategorier eller temaer (Malterud, 2012). I denne delen av analyseprosessen var jeg allerede litt i gang med å finne en del temaer i noen av intervjuene, da jeg hadde gjennomført og transkribert mine egne intervju, og kunne ane noen fellestrekk. Da jeg mottok intervjuene fra hovedprosjektet ble det automatisk til at jeg, om ikke lette etter, så i hvert fall relaterte informasjonen til temaene jeg hadde i hodet på det tidspunkt. Dette endte opp i 10 kategorier. Disse kategoriene var erfaring og kompetanse, affektive reaksjoner, representativitetstankegang, tilgjengelighetstankegang, menneskelig kompleksitet, normative vurderinger, indre/ytre påvirkninger, system/organisasjon, tidspres og vitenskapelig

kompleksitet. I tillegg laget jeg en oversikt over argumenter for og imot å tilby familieråd i akutte situasjoner.

2. Fra tema til koder; Identifisere og sortere meningsbærende enheter

Her skal en igjen gå gjennom alle intervjuene, og finne meningsbærende enheter som kan plasseres innenfor de ulike temaene, en sortering som skal føre til en utvikling av koder (Malterud, 2011). Rent praktisk laget jeg en oversikt på data hvor jeg limte inn sitater fra intervjuene med argumenter for og imot å tilby akutt familieråd. Deretter lagde jeg meg en oversikt over alle 13 intervjuene på en whiteboard, og fylte inn nøkkelord og momenter som belyste argumenter for og imot å tilby familieråd i en akutt situasjon. Jeg laget så et skjema i word hvor jeg sammenfattet de mest tydelige og brukte argumentene, for så å sette inn hvilke informanter/intervjuer som benyttet de ulike argumentene i beslutningsprosessen. Gjennom denne prosessen kunne jeg se argumenter som sammenfalt med temaer jeg har valgt å ha fokus på.

I tillegg til denne oversikten av argumenter, valgte jeg så å lage meg «koder» med egne word-dokument på de ulike kategoriene og teoretiske aspektene jeg hadde fokus på i prosjektet, og lime inn sitater fra intervjuene som jeg opplevde viste en sammenheng med kategorien/koden. Hvert intervju hadde jeg lagret med egen farge på teksten, slik at det var lett å skille disse fra hverandre om jeg trengte å gå tilbake for å se på kontekst. På denne måten kunne jeg analysere intervjuene direkte inn mot teorien jeg ønsket å belyse i drøftingskapitlet og opp mot de enkelte temaene. Gjennom prosessen opplevde jeg at flere av kodene sammenfalt i innhold, og ved sammenslåing av disse satt jeg igjen med fire kategorier som jeg valgte å ha fokus på i den videre analyseprosessen. Disse var regler og skjønn, organisasjon og skjønn, kompetanse og erfaring, og at skjønn er personavhengig.

3. Fra koder til konsentrert meningsfullt innhold

I dette trinnet skal en analysere innholdet i de ulike kodene, og kategorisere dem ytterligere inn i mer spissede og konkrete undergrupper. En del av dette trinnet er å lage et kunstig sitat

for hver undergruppe, for å sammenfatte innholdet (Malterud, 2012). Jeg valgte ikke å lage sitat, men bare dele kategorien inn i undergrupper, hvor undergruppens «tittel» ga innholdet mening. Da noen tema allerede var slått sammen i kodene, ble det naturlig å bruke flere av disse som underkategorier.

4. Fra kondensat til kategorier

Som et siste trinn skal en lage en analytisk tekst som baseres på hver kode med undergrupper fra trinn 3. Dette vil fungere som en slags innholdsbeskrivelse av kodene, og i denne prosessen kan en se om det er mulig å sammenfatte alle, eller om noe faller utenom kategorien og må flyttes eller strykes (Malterud, 2012). Jeg opplevde at de fleste undergruppene sammenfalt med sine opprinnelige koder. De øvrige valgte jeg å sammenfatte i en femte kategori, «andre interessante funn», da de i seg selv ga grunnlag for undring og nysgjerrighet.

Jeg opplevde at gjennom å gjøre det på denne måten; lese gjennom hvert intervju og dra ut enkeltelementer og vurdere/analysere dem opp mot teori og forskningsspørsmål, gå tilbake og se utsagnene opp mot flere kategorier m.v. kom jeg nærmere empirien og fikk en dypere forståelse for innholdet i det informantene formidlet.

4.5.1 Validitet og reliabilitet

Å validere forskning handler om å evaluere den vitenskapelige kunnskapen som produseres gjennom prosjektet, er det gyldig og relevant? Det er viktig å være kritisk til egen tolkning av det empiriske materialet og å se svakheter og styrker i analyseringen av disse.

Jeg har benyttet 13 intervjuer med til sammen 30 informanter. Jeg er klar over at i den store sammenheng er ikke dette mange informanter, men tenker likevel at det er nok til å synliggjøre tendenser som er representativt for ansatte generelt. Alle informantene formidlet kunnskap omkring og erfaring med beslutningsprosessen rundt å tilby familieråd i akutte situasjoner, noe som gjorde at jeg valgte å gå ut over den initierende tanken om å kun benytte kontaktpersoner som informanter. Jeg opplevde en mer helhetlig og nyansert oppfatning av tema ved å ta med informasjon fra flere roller i prosessen.

I intervju-sekvensene var jeg opptatt av å forstå informantenes utsagn korrekt, og ba om bekreftelse på dette der jeg var usikker. Det er likevel ingen garanti for at jeg som forsker ikke mistolker eller leser noe annet inn i informantenes beretninger enn det de selv mente med det.

Informasjonen informantene ga, var ut fra egne erfaringer og bakgrunn. Personlig erfaring varierer og er i konstant utvikling, noe som vil si at det ikke kan gis noen garanti for at de samme informantene vil kunne gi andre svar i ettertid på de samme spørsmålene. Empirien som utgjør grunnlaget for denne forskningen vil derfor representere disse individene på det gitte intervjutidspunktet, men jeg vurderer det likevel som representativt for denne gruppen generelt. Studien kan benyttes for å få et innblikk i barneverntjenestens bruk av skjønn i akutte vurderingsprosesser, og hvilke faktorer som kan påvirke denne.

4.5.2 Metodekritikk

Jeg har i dette prosjektet valgt å utføre semistrukturerte intervju. I tillegg har jeg fått tilgang til transkriberte semistrukturerte individuelle og fokusgruppeintervju fra hovedprosjektet. Jeg benyttet hovedprosjektets intervjuguide, og i mine egne intervju tilføyde jeg spørsmål som omhandlet skjønn og skjønnsutøvelse direkte. Det betyr at i intervjuene jeg fikk fra hovedprosjektet var det ikke direkte fokus på det som i mitt forskningsprosjekt har vært hovedtema, og jeg måtte i større grad tolke informantenes utsagn opp mot dette. Jeg opplevde imidlertid at mange av deres utsagn sammenfalt med de informantene som fikk direkte spørsmål, og at det i de fleste intervjuene var lett å finne empiri som kunne knyttes opp mot kategoriene jeg valgte å fokusere på, noe min veileder som jobbet med hovedprosjektet også antok at de ville. Under hovedprosjektets gjennomføring valgte de å tilføye en problemstilling hvor de spurte om hva som er forutsetningene for å lykkes med bruk av familieråd i barnevernets akuttsaker. Jeg opplevde at spesielt dette fokuset ga relevant informasjon rundt informantenes skjønnsmessige vurderinger i beslutningsprosessen.

Jeg er klar over at fokusgruppeintervju kan utfordre den fenomenologiske tilnærmingen, da en i fokusgrupper produserer data på gruppenivå og de individuelle vurderingene og erfaringene kan være vanskeligere å få frem. Jeg opplevde imidlertid at fokusgruppeintervjuene la opp til

individuelle historier og erfaringsutvekslinger, og at det absolutt var mulig å analysere disse med et fenomenologisk blikk.

Gjennom intervjuene opplevde jeg at flere informanter hadde utfordringer med å svare på generelle spørsmål omkring bruk av skjønn, og ble derfor tvunget til å komme med eksempler og spørre mer ledende spørsmål for å oppfordre til refleksjon rundt dette tema. Ledende spørsmål trenger ikke alltid å forringe reliabiliteten til intervjuet, men kan heller forsterke den ved å sjekke ut informantenes reliabilitet og bekrefte forskerens fortolkninger av svarene (Kvale et al., 2015). Jeg opplevde ikke at informantene svarte utelukkende bekreftende på mine ledende og eksemplifiserende spørsmål, og velger derfor til en viss grad å stole på at informasjonen de ga har forankring i deres egen oppfatning av tema. Jeg kan likevel ikke være helt sikker på at jeg som intervjuer ikke har påvirket i noen grad.

4.5.3 Feilkilder

Jeg ønsket i utgangspunktet å ha fokus på beslutningsprosessen i forhold til *om* familiene skulle få tilbud om familieråd i en akutt situasjon. Jeg opplevde i flere av intervjuene at aktuell kommune hadde som hovedregel at alle familier *skulle* gis dette tilbudet. De aktuelle informantene gjorde imidlertid gode refleksjoner og ga flere argumenter for og mot å tilby familieråd, slik at jeg opplevde og vurderte at dette ikke påvirket analysen i betydelig grad.

Jeg har også tidligere nevnt at en kilde til feilinformasjon er dersom informant ikke har tillitt til intervjuer, og ikke føler seg trygg nok til å gi informasjon som kan oppleves ufordelaktige vedrørende dem selv eller arbeidsgiver. Jeg utførte mine intervju på teams/videosamtaler, og det begrenser seg naturligvis da i hvor stor grad en klarer å opparbeide en trygg relasjon og en fullstendig åpenhet om egen livsverden.

4.6 Godkjenning og iverksetting

Ved kvalitativ forskning skal det foreligge godkjenning fra Norsk senter for forskningsdata (NSD). VID og NTNU Samfunnsforskning hadde ferdig godkjent forskningsprosjekt og intervjuguide. Det var derfor ikke nødvendig for meg å søke godkjenning, da min studie var tilknyttet dette prosjektet, og min NSD-godkjenning var dekket av deres søknad, når de meldte meg inn som en del av prosjektet (Vedlegg 3; Kvittering NSD).

4.6.1 Rekruttering og utvalg

Ved kvalitative intervjustudier er hovedregelen å velge informanter som vil kunne uttale seg om det aktuelle tema på en reflektert måte og ut fra egen erfaring. Dette er et strategisk utvalg, og ikke tilfeldig utplukkede personer som representerer en populasjon (Tjora, 2017).

Jeg har rekruttert informanter ved å kontakte barnevernleder i ulike kommuner og høre om muligheten til å intervju ansatte som har erfaring med familieråd i akuttarbeid, fortrinnsvis kontaktpersoner i barneverntjenesten.

Det kan være naturlig å avgrense utvalget av informanter til å gjelde en spesiell type informanter, eller informanter som jobber i eksempelvis enheter av lik størrelse el.l. Dette kan være med på å gi et mer konsistent datamateriale, med tanke på at en da får mer data om lignende erfaringer (Tjora, 2017). I min rekruttering av informanter har jeg valgt å ikke fokusere på en bestemt type kommune eller barneverntjeneste. Dette har flere årsaker; Jeg har valgt å spørre kommuner jeg vet har erfaring med bruk av akutt familieråd, da disse vil kunne bidra med relevant informasjon rundt mine forskningsspørsmål. Videre var det ikke mulig å geografisk avgrense informantene, da tilgangen på informanter var svært lav og det ikke var mulig å få informanter konsentrert til ett område. Dette var heller ikke nødvendigvis ønskelig, da problemstillingen omhandler bruk av skjønn i barnevernets akutte beslutningsprosesser, noe som i mindre grad er avhengig av geografi og mer knyttet til fagområdet.

I rekrutteringsprosessen til mine egne intervju har jeg forespurt 12 kommunale barneverntjenester, hvorav 5 ikke responderte, 4 responderte med at de ikke hadde mulighet og 3 stilte med til sammen 7 informanter. Som begrunnelse til ikke å delta, ble det blant annet sagt at de ansatte var presset på tid og at det ikke ble prioritert innsats til masterprosjekter som ikke var tilknyttet deres lokale universitet. Noen kommuner ba meg registrere prosjektet i en forskningsportal, men heller ikke disse ga tilbakemelding. En naturlig forklaring på mangel av informanter, og tilbakemelding på forespørsel om deltakelse, er at barneverntjenestene i landet generelt er under stort press i det daglige, noe som også ble oppgitt av kommuner som svarte sent. Videre er barneverntjenestene i forskningsprosjektets tidsramme under ytterligere press og utfordrende hverdag med tanke på økt fokus i media, blant annet på bakgrunn av

EMD-dommene og dertil nye krav i saksbehandling (BFD, 2020) og den pågående Covid19-pandemien som fører til endringer og omstrukturering av daglig drift, usikkerhet og mindre tid til utenforliggende oppgaver og prosjekter.

4.6.2 Presentasjon av informantene

Jeg har benyttet empiri i form av 13 semistrukturerte intervju og fokusgruppeintervju med til sammen 5 ledere, 21 kontaktpersoner, 2 familierådscoordinatorer, 1 familieterapeut og 1 rådgiver innen akutt familieråd. Informantene kommer fra 7 ulike barneverntjenester. For å beholde anonymiseringen av de enkelte informantene, vil jeg ved sitering av rådgiveren og de to koordinatorene betegne informantene som «barnevernsarbeider/barnevernsansatt», da de ellers vil kunne identifiseres av sine kolleger. I tillegg vil jeg nevne at i intervjuene fra hovedprosjektet var 1 leder og familieterapeuten med i fokusgrupper, og jeg har valgt å betegne også disse som barnevernsansatte, da det ikke alltid var mulig å lese ut fra transkriberingen hvem som ga hvilken informasjon.

Bakgrunnen for utvalget av informanter var at de hadde verdifull informasjon om forskningsprosjektets spørsmål, da de hadde vært en del av beslutningsprosessen rundt akutt familieråd. Jeg gjennomførte 6 intervjuer selv med til sammen 7 informanter, og fikk tilgang til 7 transkriberte intervju fra hovedprosjektet, med til sammen 23 informanter.

4 av kommunene representert benyttet seg av bufetats familierådscoordinatorer, mens 3 hadde egne koordinatorene i kommunen.

5.0 Funn og analyse

Jeg vil i dette kapittelet presentere funn fra studien og vise utdrag fra empirien som vil kunne belyse funnene. Fokus vil være på informantenes egne erfaringer og tanker rundt tema skjønn og skjønnsutøvelse i akutte beslutningsprosesser, og det er viktig å huske på at de snakket både ut fra erfaring og egne tanker og undringer. Dette gjenspeiler hvordan hverdagen fortøner seg på deres arbeidsplass, med alt det innebærer av kompetanse, skjønnsmessige vurderinger og beslutninger i akutte situasjoner.

Gjennom analysene kom jeg frem til fire hovedkategorier som belyser barneverntjenestens bruk av skjønn i akutte prosesser;

1. Skjønn rammes inn av lover, regler og føringer, som må skjønnsmessig vurderes og tolkes i hvert enkelt tilfelle.
– Regler og skjønn
2. Organisasjonen skjønnnet utøves i legger føringer for skjønnets handlingsrom.
– Skjønn som en del av organisasjonen og fagutøvelsen
3. Kompetanse, ferdigheter og erfaring har stor betydning for den faglige skjønnsutøvelse.
– Kompetanse og erfaringens betydning
4. Skjønn er en usikker faktor og utøves ulikt selv med lik informasjon
– Fagfolks skjønnsutøvelse er personavhengig
5. I tillegg har jeg valgt å skrive kort om *andre interessante funn* i empirien.

Flere av funnene i disse kategoriene er komplekse og sammenfiltret inn i hverandre. At fagfolks skjønnsutøvelse er personavhengig handler i stor grad om at deres kompetanse og erfaring er unike for hver enkelt, og skjønnsutøvelse innenfor organisasjonen preges naturligvis av lover og regler, som igjen er grunnleggende for fagfolks skjønnsutøvelse i barnevernsarbeid. Jeg har likevel valgt å skille disse kategoriene for å se nærmere på nyansene i hver enkelt, og for å vise et helhetlig bilde av et sammensatt tema.

5.1 Regler og skjønn

Jeg har tidligere sett på at rammebetingelsene for avgjørelsene i barnevernfaglige beslutninger vil være styrt av lovverk, men at selve avgjørelsen til syvende og sist overlates til skjønn.

Hvordan forholdet mellom regler og skjønn kan påvirke en akutt beslutningsprosess, var et tema som flere av informantene hadde fokus på. På spørsmål om hvilke faktorer som påvirker skjønnsutøvelsen i beslutningsprosessen, svarte en leder blant annet følgende;

-Og selvfølgelig hvordan du forstår samarbeid da, og medvirkning, vil spille inn på hvordan du utøver det skjønn. Ja, og forståelsen av lovverket også, hva er det vi skal gjøre når.

Lederen peker på lovverk og forståelsen av dette, samt medvirkning, som jeg tidligere har nevnt som et viktig prinsipp i barnevernsloven. I flere av kommunene jeg har benyttet informanter fra, hadde kommunen en «grunnleggende regel» som tilsa at akutt familieråd *skulle* tilbys til alle familier, en barnevernsansatt uttalte på spørsmål om hvilke faktorer som påvirker skjønnsutøvelsen i beslutningsprosessen;

-(..)hos oss så er jo utgangspunktet litt sånn «vi skal tilby familieråd» (..) det kommer liksom før skjønnsutøvelsen

Den barnevernsansatte beskrev videre at dette var som en hovedregel, og at alt annet var unntak og vurderinger om hvorfor en *ikke* skulle tilby det. Kommunene med en slik regel hadde en tanke om at det lovfestede medvirkningskravet ble ivaretatt av bruk av familieråd.

Lederen i samme kommune mente følgende;

- hele strukturen legger jo opp til det, at det skal være barnets møte, det skal være barnets spørsmål og de skal bli tatt med, de skal være godt informert, så den sikrer jo også å drive oss gjennom lovkravene på en måte, familierådsmodellen. Oppfylle barnevernloven tenker jeg den modellen hjelper oss til. Det tenker jeg er en god måte å få frem meningen til barnet, og at barnet er med på beslutningene som blir tatt også, at de får være med i den prosessen, og kan få ha noen mening om det.

Lederen viste til at familieråd som modell altså var med på å oppfylle lovkravet om medvirkning. En slik regel, som at en skal tilby familieråd, skulle kunne minimere individuelle vurderinger og bruken av skjønnsutøvelse, men regelen oppfordret til vurdering av familieråd i alle ledd, noe som fordrer skjønnsutøvelse. En barnevernsansatt fra samme kommune forklarte dette;

- der er nok litt spesielt hos oss, fordi at her er det veldig forankret i ledergruppen, det er veldig uttalt, det står i driftsplaner og ikke sant, vi skal tenke familieråd i alle ledd, i både mottak, undersøkelse og i forhold til tiltak og oppfølging, og i forhold til ettervern. Sånn at her, her er det tenkning om familieråd i hele, hele forløpet da, i et barnevernsforløp

Her viser den barnevernsansatte til at familierådstenking i denne kommunen var forankret i driftsplan. Jeg opplevde generelt at reglene i de ulike kommunene var av en uformell karakter, og basert på det enkelte kontorets valgte praksis og verdifokus, og det kom likevel frem at det ble foretatt individuelle vurderinger, og at bruk av skjønn hadde innvirkning på beslutningsprosessen, som lederen i denne kommunen videre beskrev;

-En avdelingsleder vil jo aldri få i gang et familieråd hvis ikke du har en motivasjon hos kontaktpersonen til å fremme det for familien. (...) kontaktpersonene selv er jo en stor faktor på om det blir eller ikke. Selv om vi her i ledelsen sier at det alltid skal vurderes, og det alltid skal tilbys, så vi har jo ikke detaljstyring av den enkelte.

Lederen pekte på, som jeg tidligere har sett på, at den enkelte barnevernsarbeiderens holdning til og vurdering av situasjonen vil være førende for beslutningsprosessen, altså at selv om familieråd *skulle* tilbys, ville individuelle faktorer spille inn, og kanskje skape utfordringer. Lederen viste videre til at ledelsen holdt tema varmt, men at både disse menneskelige faktorene og også familienes ønsker spilte inn;

-hos oss så har vi jo sånn at en skal bli tilbudt det, det har vi inn i våre prosedyrer (...)og så vet man at det kanskje ikke alltid skjer, eller kanskje ikke alltid er timing, men det er i hvert fall det som er målet fra oss i ledelsen, at alle skal få tilbud. Og vi holder det høyt oppe og vi gjentar det, men det er ikke alle som takker ja til det i en sånn fase, at man må, at man trenger litt mer prosess rundt det, for å få det til.

Lederen viste til at det av og til må mer prosess til for å få familiene til å takke ja til familieråd i akutte situasjoner. Når det gjelder å møte kravet om medvirkning, opplevde jeg at flere av informantene mente selve tilbudet om familieråd i akuttsaker, eller det å ta det imot, kunne virke som «frivillig tvang» ovenfor familiene det gjaldt. I hovedprosjektets delrapport kom det også frem at *foreldrene uttrykte bekymring for om de skulle miste omsorgen for barna, og derfor mente både foreldrene og de ansatte at foreldrene som regel følte seg presset til å si ja til å delta i familieråd* (Slettebø et al., 2020, p. 74). Noen av informantene vurderte som sagt tilbudet om akutt familieråd som tidvis en slags «frivillig tvang» mot familiene, men som likevel ble opplevd som positivt fordi det tilrettela for medvirkning. En barnevernsarbeider sa;

-Det er brukermedvirkning. Det er lett for dem å si ja til det. Å få være med å påvirke sin egen sak enn at vi skal bare komme og fortelle «nå skjer det og det», og så må de bare henge på oss. (...) Selv om vi legger en forutsetning for at barnet ikke kan bo hjemme.

I dette tilfellet pekte informanten på at det allerede var lagt en forutsetning om at barnet ikke skulle fortsette å bo hjemme. Her kunne familien bare innvirke på om barnet kunne plasseres i nettverk, eller om det måtte plasseres utenom. Flere av informantene pekte på at foreldrene/familiene ikke ønsket å dele informasjon om situasjonen og seg selv med nettverket, som et argument *mot* å gjennomføre et familieråd. Dette kan tolkes dit at dersom foreldrene kjenner på en tvang til å gjennomføre, av frykt for å miste omsorgen for barna, eller at de plasseres utenfor nettverk, vil medvirkningselementet i prosessen være påtvunget og ikke udelt positivt for familien det gjelder. En barnevernsarbeider sa;

-I akutte saker så sier de fleste ja ikke sant. De skjønner jo på en måte at ... Alternativet er å ikke ha barnet sitt liksom.

Ut fra dette virker det som at familiene blir tvunget til å ta imot tilbudet om familieråd, da alternativet vil være å kunne miste omsorgen for barnet. En barnevernsarbeider hadde tanker om at medvirkning i familieråd ikke alltid var ønskelig eller positivt for barnet eller ungdommen heller;

-så må de kanskje si noe som er vanskelig for foreldrene, altså, så det kan jo, det er jo et dilemma oppi det hele, men, ja, i teorien så skal de jo kunne få lov til å medvirke i alle fall tenker jeg, og at de skal bli hørt.

I tillegg til det lovfestede medvirkningskravet, pekte flere av informantene på at en av argumentene for å tilby eller benytte familieråd i akutte situasjoner, var at de vurderte det til *barnet beste*, og til å møte barnets behov. I 9 av de 13 intervjuene ble dette nevnt med rene ord. En barnevernsarbeider sa;

-barnets behov og, altså, (..) det er jo «hva er best for barnet», det er jo i fokus

Og en annen sa de benyttet familieråd i akuttsaker:

-der vi tenker det må skje en endring fort til barnets beste

Her ble altså akutt familieråd vurdert til å kunne møte kravet om barnets beste, på en rask måte. Selv om en skal følge lover og regler, kommer det altså tydelig frem at skjønnsutøvelse alltid vil være en sentral faktor i en beslutningsprosess, da lovverk må tolkes opp mot den enkelte situasjon.

Jeg vil komme ytterligere innom lovkrav og bruk av skjønn i det neste kapittelet, om organisasjonens innvirkning på skjønnsutøvelse. I tillegg til lovverk, og den enkelte barneverntjenesten egne «regler» rundt hvordan de jobber ved det kontoret, må barnevernsarbeideren jobbe ut fra hvordan kommunene og de enkelte barnevernskontorene er organisert og hvilke verdier de velger å ha mest fokus på. Dette vil også variere fra tjeneste til tjeneste, og jeg vil nå se på at organisasjonsmessige betingelser kan ha innvirkning på bruk av skjønn i beslutningsprosesser.

5.2 Skjønn som en del av organisasjonen og fagutøvelsen

I gjennomgang av mitt datamateriale kunne jeg finne flere eksempler på hvordan ulike bestanddeler i en organisasjon har innvirkning på skjønnsutøvelsen i beslutningsprosesser.

Herunder blant annet å imøtekomme ulike lovkrav, de ansattes kompetanse og erfaringsgrunnlag, tjenestens struktur, tilgjengelige tiltak og økonomi.

Av de 13 intervjuene som utgjør min empiri, nevnte samtlige medvirkning og/eller barnets beste og behov som argumenter for å tilby familieråd i akutte saker. Dette har jeg allerede vist eksempler på, og det viser at tiltaket oppleves å møte lovkrav som er viktige, og at dette er noe fagfolkene har fokus på og ønsker å oppfylle. En leder sa følgende om å snakke med barn i saker;

-(..) nå har jeg jo jobbet med barnevern i tjue år, så jeg har jo mye erfaring med å snakke med barn i ulike situasjoner. Og det er jo noe vi, ikke sant nå er det jo veldig tydeligere i loven, føringer nå enn det noen gang har vært, og mye mere dokumentasjonskrav knyttet til det, og det tenker jeg er veldig bra. Og som leder så er jeg jo en som støtter opp under å holde fokus på det, at hver ansatt her skal prate med barn, den det gjelder, og innhente deres mening

Denne lederen viste til at de har stort fokus på barns medvirkning og deres rett til å uttale seg. En barnevernsarbeider hadde også fokus på lovverket, i forbindelse med nettverkstenking;

-Men igjen så er det på en måte kultur for det på kontoret, at man sjekker ut, og så er det jo, vi må jo gjøre det, det står i lovverket vårt, sånn at vi må sjekke ut nettverket.

Ut fra dette kan vi se at denne barnevernsarbeideren, og kontoret, har fokus på å tenke nettverks-involvering, og at det er et krav ifølge lovverket. En annen barnevernsarbeider hadde også tanker rundt at en skal tenke nettverk når det skal vurderes tiltak i en familie, og at familieråd ville være et hjelpemiddel til at en gjør mer grundige vurderinger der;

-O: Og så er det jo liksom litt sånn for vi som jobber her også, da, det å tenke litt nettverk, tenke familie, nettverk det er også viktig da.

I: Ja, det er jo som du sier lovpålagt, så det er jo et godt hjelpemiddel

O: Ja, det er lovpålagt, men det å vurdere det, så er jo det egentlig bare, så har du jo vurdert det hvis du skriver tre linjer, så har du liksom touchet innom det, det er liksom så udefinerbart, ikke sant.

Barnevernsarbeideren har ut fra dette gjort seg tanker om at en kan oppfylle lovkravet enkelt ved å «skrive tre linjer», og mente altså at ved å ha fokus på familieråd ville denne

vurderingen bli grundigere og mer synlig. Mange informanter hadde fokus på at vurderingene i akutsituasjonen skulle gjøres ut fra barnets behov, barnets beste. En barnevernsarbeider svarte slik på spørsmål om hvilken plass faglig skjønn hadde i vurderingsprosessen;

-en har jo med seg barnets behov og, altså, (..)«hva er best for barnet», det er jo i fokus, selvfølgelig(..) altså det er jo fint hvis en kan få hjelp da, på en måte, av noen som allerede kjenner barnet om det da er skole, barnehage, nabo, bestemor, at det er jo mye tryggere for et barn hvis det er gode omsorgspersoner, at de kan få hjelp av de fremfor å flytte til noen som de ikke kjenner.

Jeg har tidligere sett på at barnevernloven oppfordrer til bruk av skjønn i beslutningsprosesser, og her ser vi eksempler på hvordan dette brukes.

Jeg vil komme tilbake til eksempler på hvordan fagpersoners erfaring og kunnskap vil ha betydning for beslutningsprosessen, men vil gi noen eksempler herunder, fordi de ansatte utgjør et viktig element i en organisasjon, med sine individuelle erfaringer og kompetansegrunnlag. En barnevernsarbeider hadde mange gode familierådserfaringer både med løsninger og at selve prosessen fikk andre positive utfall for familien. Den viste til viktigheten av å ha tro på tiltaket, og at egen positive erfaring gjorde at den benyttet metoden ofte;

-man må ha troen på det da, rundt dette med familieråd, og jeg har hatt det så mange ganger nå sånn at jeg ser, jeg ser så mange gode effekter og mange spinoff-ting rundt det(..) jeg liker veldig den metoden da, det er ett av flere verktøy vi har, som jeg tenker er et veldig bra verktøy.

Denne ansattes erfaringer med familieråd var positiv, og førte til at den var komfortabel med metoden, noe som påvirket beslutningen om å benytte det oftere. På spørsmål om hvilke faktorer som kan påvirke faglig skjønn i beslutningsprosessen, svarte en barnevernsansatt blant annet;

-(..)så blir det i så fall «hvorfor skal vi ikke tilby det?», som er disse unntakene vi snakket om i sted, og det er klart da kommer jo et faglig skjønn inn som handler om kunnskap, erfaringer, tidligere erfaringer, koordinatorene våre bringer inn erfaringskunnskap fra familieråd og alt til sammen så handler det jo om skjønn (..)

Ut fra dette kan vi se at, som jeg vil komme tilbake til og se nærmere på senere, kunnskap og erfaringer blant annet vil tas inn i vurderingsprosessen og farge denne, det er da naturlig at ulike fagpersoner med ulik erfaring kan tenke ulikt om samme vurderingsgrunnlag, noe som er en del av utfordringen og kompleksiteten til faglig skjønnsutøvelse.

Noe som også kom tydelig frem i mitt datamateriale var at tjenestens struktur kunne legge føringer for skjønnsutøvelsen i beslutningsprosesser. En leder i en kommune hvor familieråd var implementert som et tiltak som skulle vurderes og tilbys i «alle» saker, sa følgende;

(..) nå leder jo jeg gjennom avdelingsleder igjen og vi må jo liksom si til de også «nå må dere få opp råda», (..) vi forteller jo og, vi har jo rapportering; hvor mange råd er det vi har, ikke sant, og kommuniserer jo det ut til de ansatte for å motivere, da.

Denne kommunens struktur tilsa at de hadde et stort fokus på familieråd, noe som kan bidra til økt bruk, men kanskje også til svakere individuelle vurderinger opp mot den enkelte sak, som jeg tidligere har vært innom. Flere av kommunene informantene jobbet i hadde tilgang på egne koordinatorene som jobbet i kommunen og gjerne var samlokaliserte. Det kom tydelig frem at en slik organisering og struktur hadde innvirkning på beslutningsprosessen om å tilby familieråd i akutte situasjoner, som en barnevernsansatt forklarte;

-noe av det som har vært styrken vår synes jeg, i det å ha egne koordinatorene, da, hvor vi ser at de der prosessene som skjer frem mot familierådet, jeg synes de bare blir bedre og bedre, de ser vesens forskjellig ut nå enn det de gjorde da jeg begynte å erfare jobbing med familieråd tidligere. Og det handler nok om at de, når de er ansatt hos oss så blir de involvert litt tidligere enn koordinatorene ellers gjør, de er med i ofte i drøftinger med familier allerede i den samtalen med kontaktpersonen ikke sant, på «skal vi få til et familieråd her? Er det muligheter?» Allerede der kobles ofte vår koordinator på, så jeg opplever at selve prosessen blir mye bedre med egne koordinatorene, og det ser vi jo da i hasteråd selvfølgelig. (...) vi ser jo veldig at den der nærheten vi har til koordinatorene våre da, bidrar veldig til å tette de hullene i den tidlige drøftingen, og gjøre de vurderingene på hva skal til nå for at vi skal kunne ha familieråd allikevel.

Denne ansatte viste til at det å ha familierådskoordinator tett på og tilgjengelig, gjør at disse tas med i selve beslutningsprosessen rundt å tilby familieråd i hastesituasjoner. De kan gjøre faglige skjønnsvurderinger ut fra en svært god kjennskap til og erfaring med familieråd som metode, noe som jeg vil vise senere kan farge beslutningsprosessen betydelig. Flere

informanter viste til at det å kjenne koordinatorene gjorde det enklere å foreslå tiltaket, en leder svarte på hvilke forutsetninger som måtte være til stede for at et akutt familieråd skulle fungere blant annet;

-Og det sier jo de ansatte hos oss, og det å kjenne til hvem som er koordinator og hvem du får da, har betydning for at de tør å foreslå familieråd. Jeg tenker det å vite koordinator du får har betydning, og den kvaliteten på koordinatoren.

Lederen viste her til at den enkeltes kjennskap til koordinator og at den var av god kvalitet gjorde det enklere å foreslå tiltaket.

Tilgjengelige tiltak og virkemidler vil altså prege en beslutningsprosess, på lik linje med tilgjengelig kompetanse. En av kommunene i min empiri hadde egne beredskapshjem de benyttet i akutte situasjoner, og opplevde sjelden å måtte benytte bufetats hjem. En barnevernsansatt beskrev dette slik;

-vi har to egne beredskapshjem i barneverntjenesten i NN, som alltid er tilgjengelig dersom det skjer en akuttsituasjon (...) i to av de sakene som jeg jobbet så ble beredskapshjem brukt da, i de første døgnene, inntil vi fant en løsning. Men det har også vært at de har bodd i familie, altså i nettverk eller familie, mens det har blitt behandlet, da.

Det å ha egne beredskapshjem tilgjengelige opplevdes for denne kommunen som en ressurs i akuttsituasjonen, at barn kunne plasseres i hjem nært lokalmiljøet, som var kjent for barnevernsarbeiderne, følte trygt og det var et lett tilgjengelig tiltak som ikke krevde kontakt med bufetat. Fokusgruppe 4 beskrev en situasjon hvor de ikke fikk tilgang på et godt plasseringssted fra bufetat til et barn, og måtte plassere i familie til tross for at de ikke vurderte det som en god løsning:

A: (..) det var snakk om plassering utenfor familien etter en akutt plassering av en ung jente. Også var det snakk om familieråd for å se om noen i nettverket kunne stille opp, og de som da kan stille opp er vel kanskje ikke helt optimale, men så er vi nødt til å bruke dem fordi at Bufetat har ikke noe alternativ til oss. Fordi har vi fått

et godt alternativ utenfor nettverket, så har vi kunnet sagt nei. (..) Og vi hadde hatt gode argument for og sagt nei også i den saken.

B: Veldig gode.

I: Så da går man for en løsning som kanskje ikke er helt god da?

A: Ja.

I: Sånn at da gjør familierådet i den akuttsaken at man må velge den løsningen?

A: Ja, fordi at Bufetat ikke har noe.

B: Og det er klart når du først går inn i et familieråd og du ber de om å finne en løsning her, så kan vi jo ikke si nei til den når vi ikke kan tilby noe annet. Men sånn er det jo litt generelt i jobben her, at vi har lite valgmuligheter i tiltak.

Ut fra dette kan det virke som at barnevernsarbeidernes skjønnsmessige vurdering i dette tilfellet var at plassering innad i familien ikke var optimalt, men at de teknologiske rammene de hadde å utøve dette skjønnen innen tilsa at de så seg nødt til å gjennomføre dette likevel, i mangel på bedre alternativer. Ut fra dette sitatet kan en kanskje forstå det slik at dette ikke var en ukjent problematikk i denne kommunen eller for denne barnevernsarbeideren.

Jeg kunne i mitt datamateriell se noen få tendenser til at økonomiske hensyn var en del av beslutningsprosessen, men dette var ikke overstyrende og spesielt ikke i akutte situasjoner, som de kom frem til i fokusgruppe 4, til tross for at de opplevde familieråd generelt som et kostbart tiltak;

-A: Nei, nei. I akutt så tenker vi aldri penger. Nei.

-B: For da handler det bare om å finne en løsning, og vi vil jo også finne den beste løsningen som alle kan være fornøyde med.

Heller ikke, og kanskje spesielt ikke, i de kommunene hvor de hadde egen koordinator tilgjengelig var økonomi et tema. En barnevernsarbeider viste til dette;

-akkurat i familieråd har ikke økonomi noe å si, for hun jobber her uansett på et vis, så hun tar ikke noe ekstra eller intern fakturering eller noe slikt, så det, det er ikke noe vi merker. Det er et (...) tiltak vi har på huset, så da er ikke det med i den runden der

Ut fra dette kan en forstå det slik at det å ha koordinator tilgjengelig gjorde at det økonomiske aspektet ikke var et tema for denne kommunen, eller barnevernsarbeideren, i beslutningsprosessen. På spørsmål om det var noe tema i forhold til økonomi, eller tilgjengelighet når det gjaldt å vurdere familieråd i akutte situasjoner, svarte en barnevernsarbeidet fra en annen kommune blant annet;

-Ja, jeg har ikke opplevd det selv, at det har vært noe med det, men, eller, jo det var noe snakk om at hvis det er, altså hvis det gjelder plassering eller å unngå en plassering så er det jo noe med økonomi, tror jeg at det, om det da blir billigere eller ett eller annet... men, det må du ta med en klype salt for det har jeg ikke helt klart for meg, men jeg ser jo for meg at det kanskje kan ha noe å si, og selvfølgelig, det ser vi, for vår barneverntjeneste har jo flere kommuner i barneverntjenesten og det er jo, at det kan jo sikkert fort bli at må du reise, ikke vet jeg, to timer for å komme til den kommunen som er lengst vekk, så kan det sikkert påvirke hvordan, altså, hva en tar med i vurderingene da, av, altså det skal jo ikke være slik, men jeg ser jo for meg at det fort kan bli det, at «ok, det, det blir vanskelig å få til fordi det er så langt», eller, ja, uten at det, det bør jo ikke ha noe å si hvis en vurderer ting, men jeg ser for meg at det kan være tilfelle...

Det kan virke ut fra dette utsagnet som at denne barnevernsarbeideren har hørt noe om økonomiske og praktiske vurderinger når det er snakk om å vurdere familieråd i akutte situasjoner, men at dette ikke er noe som er spesielt stort fokus på. Det kan ha flere årsaker, eksempelvis at det er en ting som blir nevnt, kanskje problematisert, men som ikke er nedfelt noen steder.

En annen barnevernsansatt undret seg over om de organisatoriske forholdene spilte inn på om det var nyttig å tenke familieråd i akuttsaker, og om det spilte inn på om en betegnet sakene som akutt eller ikke;

-altså nå jobber jo vi i egen kommune og har egne koordinatører så for oss så spiller det ikke så stor rolle, men (..) så vidt jeg vet, så er det fremdeles sånn at kommunene får refundert utgiftene hvis det er et hasteråd, så denne definisjonen blir veldig viktig for å sluse ut eller inn betalingsordninger liksom, for eksempel, er bare en ting jeg tenker på. Det blir viktig i forhold til, når man ringer bufetat og skal ha en koordinator så er det viktig om man kan be om, ikke sant, «ja jeg skal ha et hasteråd», eller «jeg skal ha en koordinator til et ordinært råd», altså det er viktig for at den i andre enden skal kunne gi en koordinator som er tilgjengelig og som vet hva den går til og, noen koordinatører er kanskje ikke så glad i å jobbe hasteråd, ikke vet jeg, så de blir bare satt på hvis det er ordinære råd, og så videre. De tingene

trenger ikke vi å ta hensyn til, og jeg ser jo at det er veldig fint, hvis vi skal tenke familieråd og utvikling av familierådsmodellen. Så jeg lurer på om det er et system og organisatoriske forhold som også påvirker hvorvidt det er nyttig å tenke på hasteråd eller ikke

Denne kommunen hadde egne koordinatorene og, som det kom frem, trengte ikke å ta hensyn til vurderingene som må tas i forhold til å få koordinatorene gjennom bufetat.

5.2.1 Tid og ressurser

Et tema som kom opp i flere av intervjuene, var tid og tidspress, arbeidsmengde og «kontaktpersonkaoset». I 5 av intervjuene var dette et tema som ble nevnt som argumenter mot å tilby akutt familieråd. Akutt familieråd tilbys i akutte situasjoner, og jeg har vært innom at tid ikke er det en har mest av i akutte situasjoner. En leder nevnte blant annet at det akutte går ut over informasjonsmengde:

-Ja, det blir jo egentlig som alt annet akuttarbeid i barnevern da, det går jo fortere, man skal ta fortere avgjørelser og som blir kanskje mindre, ja, du har jo ikke de lange prosessene, det skal jo skje raskt, løsningen skal jo komme raskere da(..). Og så er det ikke sikkert dermed sagt at det er noe dårligere eller noe bedre løsninger, men det skal i hvert fall, beslutningene må bli tatt på kanskje litt mindre informasjon, da. For alle parter.

Lederen sier her at beslutningen tas på mindre informasjon «for alle parter», noe som også innebærer familiene som får dette tilbudet. Det kan ut fra dette virke som at når ting skal gå fort, går det ofte på bekostning av noe. En leder beskrev hvordan det hastige som preget beslutningsprosessen kunne innvirke på kvaliteten og fokusområder;

(...) når du har kort prosess så kan det hende at det ikke er like (...) god forståelse rundt hva er de vi skal gjøre sammen, (...) at kanskje kvaliteten på rådet kan bli bedre, og kanskje bedre ivaretagelse når man bruker litt mere tid da, enn liksom kort tid. Og at da blir det jo mere styrt kanskje av oss også, hva er det vårt behov, barnevernets behov i det akutte. Eller det vi har vurdert er behovet her nå, som vi må sette inn tiltak knyttet til. (...) når det blir veldig fokus på barnet som er i krise, så kan det gå litt fort på bekostning noen ganger av foreldrenes ivaretagelse (...).

Lederen ser at korte prosesser kan gå ut over kvalitet og ivaretagelse av de berørte partene, og at kanskje barnevernets behov kan styre prosessen. Dette er noe som må tas med i skjønnsvurderingene; vil det være verdt denne eventuelle kvalitetsforringelsen å gå for akutt familieråd, eller kan det beste være å utsette noe? Her var det mange informanter som gjorde seg tanker om hva som virkelig var akutt og ikke, noe som også kom frem i hovedprosjektet.

Jeg har tidligere pekt på at fagpersoner i stressede situasjoner ubevisst kan forenkle tilgjengelige alternativer, og kan komme med løsninger før alle er vurdert. Videre at de kan vurdere barnet til å være i en høyere risiko enn ved ordinære beslutningsprosesser (Storhaug et al., 2020). En barnevernsarbeider virket å være bevisst dette fenomenet, og beskrev det slik som svar på et spørsmål om den tenkte at alvorlighetsgrad i selve saken spiller inn i forhold til om det vurderes akutt familieråd;

- Selvfølgelig, er det alvorlig så er vi jo selvfølgelig mer på, vi er altså, ja, på godt og vondt kanskje(..) det kan jo være (..) at en leser mer inn i det(..), hvis en blir aktivert selv, på et vis, (..) så da er det jo fint at en er flere som kan drøfte sammen, at det er ikke bare en person, men det er også leder og fagstøtte, andre i teamet, sånne ting.

Denne fagpersonen pekte på verdien av å være flere sammen som gjorde vurderinger. I hastige situasjoner kan det altså være lett å se kun de store linjene, forenkle, og det å være flere sammen vi bidra til å belyse saken mer nyansert, da som jeg vil komme tilbake til, skjønnsutøvelse er personavhengig.

Press på tid og arbeidsmengde kan, som jeg har sett på, bidra til lavere kapasitet og mindre kreativitet hos barnevernsarbeiderne. En leder pekte på et innsnevret handlingsrom ved stress og lav kapasitet;

-(..)Men hvis du føler at det er mer enn nok bare med de tingene du må få gjort, så er du kanskje, blir handlingsrommet ditt smalere.

Lederen virker å se at personlige begrensninger vil spille inn på vurderingsprosessen. Denne lederen mente også at det ikke bare gjaldt tidspress og handlingsrom på jobb, og svarte videre

på spørsmål om den kunne tenke seg noen ytre, eller eksterne faktorer som kunne ha betydning for skjønnsutøvelse;

O: Ja, om du skal hente i barnehagen (ler), skal på hyttetur..

I: Ja, du tenker at de ansatte da har private avtaler som..

O: Ja, private avtaler så de trenger en løsning på den situasjonen litt fort, så de kan komme hjem (ler). Nei, det ble litt flåsete sagt, men det spiller inn det, menneskelige faktorer, på hvordan ser uka di ut, og hvor mange møter skal du ha de neste dagene med de andre viktige familiene du jobber med, vil ha betydning for om du setter i gang en sånn prosess. Særlig de første gangene du gjør det, (...) det blir jo merarbeid for deg (...) i tillegg til alle de andre vurderingene du skal gjøre og oppfølgingene du må.

Ut fra dette kan det virke som at dersom en allerede har mange avtaler, mye å følge opp både på jobb og hjemme kan det å sette i gang en prosess med familieråd i en akutt sak kanskje ikke virke overkommelig, noe som vil innvirke på beslutningsprosessen i forhold til å tilby det. Det faglige skjønnnet påvirkes da av ytre faktorer som at tiden ikke strekker til, noe som kan føre til at affektive beslutninger med mer inngripende resultat kan gå foran de mildere inngrepene som det å involvere nettverket via familieråd ville vært. Også en barnevernsarbeider tenkte blant annet på private anliggender på spørsmål om det var noen kjennetegn ved den enkelte ansatte som kunne spille inn ved skjønnsutøvelsen i beslutningsprosessen;

-(...)hvordan er hjemmesituasjonen, har du barn du må hjem til eller har du mann som kan, altså det er jo mye som kan spille inn på hvor lett det er å få det til sånn personlig, sånn sett.

Det kan ut fra dette virke som at vurderingene om det skal tilbys familieråd i akutte situasjoner kan påvirkes av barnevernsarbeiderens hjemmesituasjon i tillegg til andre faktorer. En annen barnevernsarbeider hadde opplevd at det å ha et familieråd genererte mye jobb som var tidkrevende og kom i tillegg til det den hadde fra før;

- Jeg tror det er går litt også på tid og det presset vi står i her. Skal jeg være helt ærlig med det. Det er bare min opplevelse ved det. Vi har fryktelig mye å gjøre. Og jeg opplevde det tok mye av min tid da å få stable dette på beina ikke sant. Så hoper det seg opp med skriving og sånt noe, og kan ikke bruke så mye tid på dette. Og alt som skal dokumenteres og fikses og ordnes. Ja det er tidkrevende i en hektisk

hverdag. Men det er jo ikke grunn nok hvis man vet at det er et nettverk eller hvis man aner at det er nettverk der som kan bidra.

Den umiddelbare tanken her virket å være at en ikke kan bruke så mye tid på dette, men avslutningsvis kommer barnevernsarbeideren frem til at dette med tidsmangel ikke er god nok grunn til å ikke gå inn i denne prosessen, noe flere av informantene også nevnte. En kan likevel ane at dette elementet spiller inn i beslutningsprosessen som en del av skjønnsvurderingen, og vil kunne farge et eventuelt tilbud.

Jeg har tidligere nevnt at hastige beslutninger kan gå ut over kvalitet og tas på bakgrunn av for lite informasjon, i tillegg til intuitivt og ut fra forenklende mekanismer. En leder reflekterte rundt verdien av ro i prosessen;

(...) det er utrolig mange beslutninger som skal tas på kort tid, og det kan begrense det noen ganger, hvis man skal ta en beslutning der og da når man får det inn på telefonen, og «nå må vi gjøre noe», og så må vi ut, og vi må handle, og da kan det hende at, vi kan faktisk ikke vente med å handle, og da er det ikke alltid (...) at man rekker å gå på den prosessen da, i forkant av en sånn eller i en sånn situasjon. Men hvis vi får ned tempoet så er det lettere å kunne gjøre en god vurdering av det da. Og det vil jo alltid være en leders ansvar å få ned tempoet i en sånn situasjon da, for å kunne ta gode vurderinger.

Igjen kommer viktigheten av samarbeid mellom leder og ansatt i prosessen, samt verdien av det å reflektere om det man står ovenfor faktisk er en akutt situasjon. Som en barnevernsansatt benevnte;

-(..)samtidig så må det jo sies at det er super-viktig å ha bevissthet rundt den forskjellen, ikke sant, det er en del ting man mister i hasteråd, så sånn sett så er det viktig å tenke på det som to forskjellige ting, fordi man skal ikke ha et hasteråd hvis ikke det er strengt tatt nødvendig på en måte, så er det bedre å bruke en ordinær prosess, da, og som tar lengre tid.

Den ansatte reflekterte her over viktigheten av å tenke på om det en står ovenfor er akutt, eller en situasjon i behov av raske løsninger, men som kan tåle å vente eller en kan finne en midlertidig løsning frem til en bedre og mer informert beslutning kan tas.

Tidspress og hastige beslutningsprosesser kan som jeg har sett på føre til feilvurderinger og lavere kvalitet, og det er derfor viktig å være bevisst på om noe er akutt eller om det kan vente litt. Likevel viste noen informanter til episoder hvor de følte en optimisme og en stolthet over å få til gode prosesser tross hastige løsninger, en barnevernsansatt beskrev det slik;

-Egentlig hovedinntrykket er at det er en fin prosess, som jeg tenker det ble jobbet godt i og selv om det er akutt så fikk vi tid til å jobbe med det viktigste, ja. (..)det å klare å få til medvirkning også når det haster, da, det er sånn når jeg ser tilbake og tenker å at vi brukte få dager på det men vi fikk det til likevel (..) jeg kjenner jo at jeg blir litt stolt når da, når jeg får til det

Selv om det beste i alle beslutningsprosesser vil være god tid til å ha nok informasjon til å gjøre en vurdering som hensyntar alle aspekter, vil akutte situasjoner kreve akutte vurderinger. Mange ganger vil det også føre til gode vurderinger og gode løsninger for de involverte, og den barnevernsansatte peker her på at det kan være fine prosesser i et akutt familieråd, og at kravet om medvirkning kan møtes slik også. Det er jo, som jeg har sett på tidligere, slik at de faglige skjønnsvurderingene skal tas med utgangspunkt i et lovverk som en ramme rundt, og organisasjonens egne verdier og retningslinjer. Jeg så i tillegg i mitt datamateriale tydelige eksempler på hvordan kompetansen og spesielt erfaringen som hver enkelt fagperson innehar kan virke inn på skjønnsutøvelsen i akutte beslutningsprosesser, og vil gå litt nærmere inn på dette.

5.3 Kompetanse og erfaringens betydning

Begrepet «kompetanse» forstås som at noen har nødvendige kvalifikasjoner for å fylle en stilling, ivareta bestemte oppgaver eller uttale seg om spørsmål (Skau, 2017). Bufdir mener at det i barneverntjenesten er nødvendig med *barnevernfaglig kompetanse*, som består av *teoretisk kunnskap, yrkesspesifikk og personlig kompetanse rettet mot arbeid med sårbare barn og unge, og med særlig relevans for arbeid i barnevernet. En slik kompetanse forutsetter en utdanningsbakgrunn som retter seg spesielt mot arbeid i barnevernet* (Bufdir, 2019). I min empiri var det lite konkrete benevnelser eller refleksjoner rundt kompetanse i forbindelse med skjønnsutøvelse hos barnevernsansatte. Dette kan ha sammenheng med at det ikke var direkte fokus på det i intervjuguiden, og også at alle informantene *hadde* barnevernsfaglig

kompetanse, og at dette kanskje var en selvfølgelighet for dem. På den andre siden ble de stilt spørsmål om det var noen kjennetegn ved den enkelte ansatte som kunne prege skjønnsutøvelsen i en akuttsak rundt det å tilby familieråd. De fleste kom da inn på at erfaring i forhold til tiltaket vil spille inn. På det nevnte spørsmålet svarte en barnevernsarbeider dog følgende;

-noe handler jo om erfaring. Erfaring tenker jeg har mye å si, trygghet og erfaring og kompetanse, på en måte, eller kjenner en seg trygg i kompetansen da, egen kompetanse i forhold til barnevern og vurderinger (..)

Denne barnevernsarbeideren pekte på kompetanse i tillegg til erfaring, og viktigheten av en trygghet i sin kompetanse. Ut over dette nevnte ingen av informantene utdanning eller kompetanse ut over å beskrive sin egen i begynnelsen av intervjuet.

Som jeg har vært inne på vil *erfaring*, både positive og negative, med å benytte akutt familieråd, være en medvirkende faktor i skjønnsutøvelsen i beslutningsprosessen om å tilby det. Også *mengde* erfaring virket å spille inn på de ansattes trygghet i forhold til å tilby tiltaket. Jeg opplevde gjennom intervjuene at det kom frem at jo mer implementert familieråd var i tjenesten, og jo mer erfaring fagpersonene hadde med å bruke familieråd, jo tryggere var de på å tilby det. En barnevernsansatt svarte på spørsmål hvilken plass faglig skjønn hadde i beslutningsprosessen rundt å tilby akutt familieråd, følgende;

-Det vil jo alltid være et faglig skjønn.....men hva er faglig skjønn, det handler jo mye om erfaringer, og jeg tenker erfaringsgrunnlaget påvirker det skjønnet man utøver, da. Sånn at, drøfter du akutt hasteråd med en kontaktperson som har lite erfaring med familieråd så er det en helt annen(..) samtale enn en som har mye erfaring, så det er klart det påvirker.

Her viser vedkommende til at skjønnet som utøves påvirkes av erfaringsgrunnlaget til de som gjør vurderingene. Det er som nevnt sannsynlig at jo mer integrert familierådstenking er i en tjeneste, jo enklere vil det være å argumentere for det og vurdere å tilby det. En barnevernsarbeider viste til dette;

-familieråds-tanken er mye mer integrert i tjenesten nå enn den var tidligere, og det gjør at det også er enklere å tenke det i akutte saker.

Ut fra dette utsagnet kan det virke som at det er lettere å benytte tiltaket når det er integrert i tjenesten, enn det var når det tidligere ikke var integrert. En barnevernsansatt viste til hvordan både barnevernsarbeidere og koordinatorene kan benytte erfaring inn i argumentasjonen ut til familier for å ta imot familieråd i akutte situasjoner;

- vi har det så i oss vi som har jobbet med familieråd at det, det ligger der som sånn, vi vet at dette, men det vet jeg jo at koordinator kan jo trekke frem det for eksempel ovenfor en mamma, (..) som har blitt akutt psykisk syk og si noe om at, «vet du hva dette her, vi har jo erfaring med at det er, nå er det en vanskelig situasjon, familieråd kan, for veldig mange oppleves det litt sånn vanskelig men det oppleves godt å være åpen, og det er godt for barna dine at vi, at du er åpen og at barnet kan se at alle står rundt og..». Så vi bruker jo mye praksis og erfaring inn i argumentasjonen. (...)kontaktpersoner som har mye erfaring gjør det samme, kontaktpersoner som har lite erfaring har jo ikke de historiene og er jo avhengig av koordinator da.

Den barnevernsansatte viser her til at erfaring om lignende situasjoner kan benyttes i argumentasjon. Har en ikke denne erfaringen vil det kanskje være mer utrygt å tenke på å benytte seg av tiltaket, som fokusgruppe 3 svarte, da de fikk spørsmål om hva de trodde grunnen var til at mange hadde problemer med å ta i bruk familieråd;

-Det første som slår meg er usikkerheten.

-Tror det er veldig, veldig mye det(...) Og det er veldig mange som ikke har hatt familieråd. Nesten ikke har hatt familieråd. Og det er vegring altså. Det er saksbehandlers vegring når det er sånn.

Fokusgruppen hadde en formening om at dersom en saksbehandler ikke har familieråd, handler det om deres vegring mot tiltaket, og usikkerhet rundt dette, altså forhold som ligger hos fagpersonen selv i sin utøvelse av skjønn, og mulig på bakgrunn av manglende erfaring.

Skjønnet utøves av fagpersonene, og på bakgrunn av hver enkeltes samlede erfaringer, kompetanse og verdier, i samspill med fagområdets verdigrunnlag. Skjønnet er altså foranderlig, individuelt, og kontoravhengig, hvor normative oppfatninger av situasjonen samt

fagpersonenes egen kompetanse og erfaring spiller inn i rommet for skjønnsutøvelse som finnes innenfor lover og retningslinjenes rammer (Læret & Skivenes, 2016). Som en fjerde kategori innenfor mine funn vil jeg se mer på at, ut fra dette, kan man si at fagfolks skjønnsutøvelse personavhengig.

5.4 Fagfolks skjønnsutøvelse er personavhengig

Det er flere forhold som spiller inn i utøvelse av skjønn. Enhver fagperson er et individ, med egne tanker, følelser, holdninger og erfaringer, kompetanse fra utdanning, privatliv og arbeidsliv, og deres skjønnsutøvelse vil preges av dette.

5.4.1 Kjennskap eller negative forventninger til familiene

Gjennom intervjuene kunne jeg se tydelige eksempler på at det kunne være lett å fokusere på det negative en visste om en familie, og la det overskygge mulighetsfokuseringen, og i andre tilfeller omvendt. Fagpersoner kan ut fra tidligere kjennskap tenke at familien kanskje med høy sannsynlighet vil representere en kategori hvor de ikke vil profittere på eller være aktuell til et spesielt tiltak, og omvendt; at de «passer» til tiltaket. En barnevernsarbeider beskrev følgende rundt vurdering av å tilby akutt familieråd:

(...) man kan liksom , «ja, nei men det passer ikke for denne familien for *de har ikke noe nettverk, (...) det vil på en måte ikke bli noen reelle beslutninger (...)*» , ja hva kan de faktisk være med å beslutte, men det må man jo på en måte ta stilling til, (...) og jeg tenker jo at de kan være med på å bestemme ganske mye, så det (...), liksom holdnings-diskusjoner også, og hvorvidt det er ressurser eller ikke i en familie, ja.

Ut fra dette utsagnet kan man forstå det slik at selv om en barnevernsarbeider umiddelbart tenker at det ikke vil være aktuelt med familieråd på grunn av mangelfullt nettverk, vil en tilrettelegging og justering av det akutte familierådet kunne brukes til å se det helhetlige i familiens situasjon og forhåpentligvis finne ressurser som kan avhjelpe situasjonen i et fremtidig perspektiv. Av de 7 barnevernskontorene representert i min undersøkelse, nevnte 5 av dem familiens begrensede nettverk og/eller ressurser som et argument mot, eller som utfordret beslutningen om å tilby akutt familieråd. Samtidig kommer det også frem eksempler

hvor ansatte først har antatt at familien ikke har nettverk, men etterpå oppdaget at det ikke var tilfelle;

-Men det var en familie som vi ikke trodde det var noe nettverk i. Og så hadde det vært familieråd med femti stykker.

Dette utsagnet viser at dersom en tenker at en familie ikke har noen og at det ikke vil være noe poeng i å foreslå familieråd, kan familien miste muligheten til å bringe ressurser på banen og få hjelp i nettverket, noe som igjen vil kunne føre til unødvendige plasseringer og påførte traumer for barn og familier. En annen barnevernsarbeider hadde gjort seg tanker om det var noen saker eller forhold hvor det ikke var tilrådelig med familieråd;

-Ja hvis det er ungdom som på en måte ikke får noe særlig. Og så skal du da dra inn alle sammen, som enda tydeligere viser (..) «jeg kan ikke ha deg». Ikke sant hvis det bare er negativt velger man å ikke ha råd. Hvis det fortsetter bare med avvisninga.

Barnevernsarbeideren kan ifølge dette utsagnet gå ut ifra at her vil det ikke være noen som kommer på banen som ønsker å hjelpe, og dermed velge bort å tilby familieråd for å beskytte ungdommen mot denne avvisningen. Som jeg viste til tidligere, kan slike antakelser, selv om de tas ut fra en skjønnsmessig vurdering av barnets beste ut fra informasjonen en har, også føre til at eventuelle ressurser den barnevernsansatte ikke vet om, ikke får mulighet til å komme på banen og hjelpe.

En annen faglig utfordring er kravet om prediksjon i beslutningene som tas, at en barnevernsarbeider må gjøre vurderinger ut fra et fremtidsrettet perspektiv; vil dette være til det beste for barnet på lang sikt? Noen ganger har den barnevernsansatte god oversikt over her-og-nå situasjonen, som tidligere nevnt med kjennskap til nettverk eller familien og hva de representerer fra tidligere, og det er viktig å reflektere over om denne kjennskapen kan bidra til vurderinger som forhindrer en mulighetsfokusering. Fokusgruppe 4 beskrev det slik;

A: (...)når vi har jobbet så lenge som vi har gjort da, så kjenner vi jo mange av familiene så godt og når det begynner å bli sånn tredjegerasjon så vet du jo hva det er å spille på ... eller ikke å spille på. Så mange ganger føler vi at det presses unødvendig mye på at her må dere tenke familieråd, når vi på en måte tenker det at ... Det er null og niks å spille på.

I: fordi dere tenker at det er noen familier hvor det ikke egner seg?

B: Absolutt. Men så skal vi ikke undervurdere heller.

A: Nei, det er akkurat det. Fordi det kan alltid være en som kan være leksehjelp, men..

B: Også skal vi heller ikke undervurdere det her med at de som betyr noe for ungen og foreldrene har en felles informasjon.

Ut fra dette kan en se at den umiddelbare tanken er at «her er det ikke noe å hente», men at det i kraft av at familieråd i denne kommunen er implementert som et tiltak som skal tilbys, fremtvinges muligheter til å finne noen ressurser likevel, eller benytte rådet til informasjonsutveksling. Ut fra denne representativitetstankegangen, ville det kanskje vært naturlig at familien ikke ble tilbudt familieråd dersom det ikke var en del av tjenestens hovedfokus. En annen side av representativitetstankegangen vil være at en kanskje tenker en vet hvordan denne familien vil kunne ta veiledning eller forvalte sine ressurser i fremtiden. Et annet ganske likt eksempel kom fra en barnevernsansatt som hadde tidligere erfaring fra en liten kommune hvor det ikke ble benyttet familieråd;

-Og du kjenner alle familiene ikke sant langt bak i generasjoner, og tenker hvorfor skal vi tromme sammen disse. Ingen kan jo noen ting allikevel. Det er det det handler om. Ikke vegring, men liksom dette nettverket, det er jo ikke noe her ikke sant. (..) Ikke noe tro på at det er noe å hente.

Selv om familiene skulle bli tilbudt familieråd, vil en slik tankegang kunne farge tilbudet og det kan formidles på en mindre entusiastisk måte dersom fagpersonen ikke har en tro på at det vil hjelpe. Da er det viktig at fagpersonene evner å se muligheter fremfor begrensninger, som denne barnevernsansatte som opplevde motstand mot familieråd i en tidligere kommune den jobbet i, men som nå reflekterte slik videre;

-Kanskje det er en måte å koble familien på uten at man nødvendigvis kanskje ikke endrer den store omsorgen. Men det oppleves i hvert fall som støttenettverk. Det får en bieffekt som kanskje er viktigere enn sjølve spørsmålet.

Denne ansatte hadde ut fra dette utvidet sin mulighetstenking etter å ha byttet jobb og blitt «påtvunget» familierådstenking, og kunne nå se verdien i å samle nettverket og lete etter støtte for familien, og ikke bare en ny omsorgsbase.

5.4.2 Nettverkstenking

Av de 13 intervjuene jeg analyserte, nevnte 10 av dem, fra 6 av de 7 representerte kommunene, direkte at det å mobilisere nettverk og finne ressurser i familien var et argument for å tilby familieråd i akutte situasjoner. Blant annet en barnevernsansatt nevnte dette;

-hovedtingene akutt familieråd, hasteråd handler jo om rask mobilisering av ressurser, rask mobilisering av nettverk, rask informasjonsflyt, raske beslutningsprosesser (..)

Denne informanten viste, som flere andre, til at akutt familieråd vil være en god modell for å få mobilisert nettverk og ressurser raskt der det er behov for det. En annen barnevernsansatt viste til verdien av å finne ut at familien hadde nettverk, og at de kunne komme frem til en løsning som var mildere enn om det ble behov for å benytte statlige tiltak.

-at en får koblet på folk en egentlig ikke visste fantes nesten rundt dem, så det var jo veldig fint å se at jo det er faktisk et nettverk her og da, ja, da kan en jo kanskje komme unna med noe mildere enn hvis en ikke hadde hatt det

Denne fagpersonen viste altså til at lovens prinsipp om mildeste inngrep opplevdes å kunne bli oppfylt ved å mobilisere nettverket rundt barnet og familien.

5.4.3 Vurderinger rundt type sak

Av de 7 barnevernskontorene nevnte også 5 av dem vold, rus, overgrep, psykisk sykdom som argumenter mot, eller som utfordret, bruk av akutt familieråd og som hadde en innvirkning på vurderingen rundt å tilby familier dette tiltaket. Dette handlet ofte om barnets sikkerhet. Mens noen tenkte akutt familieråd ville være uaktuelt, mente andre det kunne brukes til å tilrettelegge for sikre samvær. Dette viser spennet i skjønnsvurderingene til barnevernsarbeiderne når det gjelder bruk av akutt familieråd.

På spørsmål om det var noen typer saker som fremstod som mer lovende enn andre til et slikt type tiltak som akutt familieråd, svarte eksempelvis en barnevernsarbeider;

- *For så vidt spesielt dette som handler om som en del av type sikringsiltak eller som støtte, ja til foreldre, til unger, dette at ungene vet at det er flere som vet om en vanskelig hjemmesituasjon. Sant, at de har noen som kanskje kan være en støtte bare for dem, i forhold til opprettholde samvær fordi at den ene, (..) for eksempel vold da, skjerme og beskytter den ene, for eksempel hvis det er en forelder som utøver vold, bruke familierådet til å sikre sånn at de får gjennomført og opprettholdt kontakt med den andre forelder*

Her ble det vurdert som lovende å bruke akutt familieråd som et tiltak for å komme frem til trygge løsninger for samvær med den ikke-voldsutøvende forelder. En leder fra en annen kommune svarte på spørsmål om hvilke typer saker som egner seg for akutt familieråd, at det i utgangspunktet kunne være problematisk eksempelvis der de anmelder for vold, men avsluttet med;

-Men vi har jo hatt nettopp nå en sånn hasteflytting eller akuttflytting da, og da har vi tenkt at vi kunne hatt et familieråd knyttet til hvordan rigge samvær selv om det er anmeldelser og det er tatt ut siktelse mot foreldrene, så tenker vi at her kunne vi hatt et familieråd knyttet til det med samvær da. Så jeg tenker at vi skal alltid vurdere det, er det mulig, men noen ganger så kan det være vanskelig da å få det til av andre, sånn sikkerhetsmessig grunner, da.

Også denne lederen vurderte altså akutt familieråd som aktuelt for å finne frem til gode løsninger for samvær, her med foreldrene som begge var anmeldt for vold. I fokusgruppe 2 mente noen barnevernsansatte at det var vanskelig å sette i gang et familieråd der det er snakk om seksuelle overgrep eller vold, da en kan risikere å plassere barnet hos en voldsutøver eller at familien er for redd for en person i familien til å stille opp og beskytte barnet;

-Jeg synes det er utfordrende om bekymring om seksuelle overgrep eller vold. Altså ikke helt klarer å stadfeste hvor kommer det fra. Risikerer å gå på en feil vurdering og plasserer barnet hos noen som kanskje kan utsette barnet for... Altså det er vanskelig.

-Eller hvis familien er redd en voldelig person i familien og ikke tør å beskytte barnet fordi de er redd for.

- Det er noe her som vi ikke helt får tak på.

Det å beskytte barnet kan altså i noen tilfeller føre til å ekskludere *all* familie i den akutte fasen, da situasjonen kan være uoversiktlig og en kan risikere å utsette barnet for fare ved feilvurderinger. Fagpersonene må foreta en skjønnsmessig vurdering på hva som vil være til det beste for barnet, og noen ganger går ansattes vurdering av det de beskriver som «sikkerhet» foran biologisk prinsipp og medvirkning.

I fokusgruppe 3 hadde de noen like bekymringer, og i tillegg vurderinger sett opp mot politiets prosess i forhold til barnesamtaler;

-Det var et tilfelle hvor en var bekymra for vold. Ikke sant de voldsamtalene. Barna skulle inn på Barnehuset, og usikker på om barnet fortsatt var utsatt for vold hjemme. Man stoler ikke helt på for eksempel den bestemoren eller den bestefaren som skulle ivareta den jenta da ikke sant. Så da blir man, skal man kjøre på familieråd og privat plassering? Og så skal det være barnesamtaler hos politiet og sånn og var redd for påvirkning og sånne ting. Og da ble barnet plassert i beredskapshjem da. Så det er vel kanskje det man kan gjøre.

Samme fokusgruppe med barnevernsansatte hadde flere erfaringer med politiets prosess;

-Det har i hvert fall fra tid til annen vært i konflikt med politiet. For de mener at vi må holde familien unna fordi påvirkning av barnet i avhør.

Ut fra dette kan man si at ved voldsproblematikk hvor situasjonen ennå er uavklart og politiet har en prosess på gang, kan en del ansatte vurdere familieråd som uaktuelt, for å sikre barnet og for å hindre en påvirkning før avhør.

Jeg vil i drøftingskapitlet komme innom tema om å benytte beslutningsverktøy som en hjelp for å bidra til et mer helhetlig fokus på situasjonen, og mer rettet fokus på beskyttelse og resiliensfaktorer i tillegg til risikofaktorer i en situasjon og en familie. Slike verktøy ville kategorisert problematikk og gjort vurderinger ut fra disse, eksempelvis om en sak egner seg

eller ikke egner seg for et tiltak. På spørsmål om hvilke familier eller typer saker som egner seg godt for akutt familieråd, svarte en barnevernsansatt blant annet;

-(...)vi kan ikke begynne å tenke på hvilke familier passer det for, vi må tenke hvilke situasjoner passer det for. Og så må man gjøre de vurderingene i samarbeid med den enkelte familien, for det er jo der liksom disse obs 'ene kommer inn, når det er rus, psykiatri, vold, anklager eller mistanker eller bekymringer, så er det noen justeringer eller noen ting som må vurderes, men det er ikke sånn at vi liksom har fått inn en situasjon (...) hvor vi vet at det er foreldre med psykisk lidelse, så tenker ikke vi «nei men da kan ikke vi tenke hasteråd», altså vi må jo gjøre en enkelt vurdering.

Denne informanten viser til at den tenker det ikke kan være slik at en spesiell kategori møtes med en spesiell vurdering eller holdning, og at hver enkelt situasjon må vurderes for seg. En annen barnevernsarbeider mente:

-Jeg tenker at alle familier egner seg og alle situasjoner egner seg, det handler bare om å (..) tilpasse rådet eller tilpasse på en måte situasjonen, nei (..) , jeg ekskluderer ingen

Barnevernsarbeideren mente altså at ingen kunne ekskluderes fra å tilbys familieråd i akutte situasjoner, og at det heller måtte gjøres individuelle tilpasninger.

I fokusgruppe 4 utløste et spørsmål om de hadde noen kriterier eller spesiell problematikk som tilsa at de ikke kunne bruke akutt familieråd en diskusjon som gikk fra helt bastant å *ikke* benytte det i volds og overgrepssaker, til at det kan benyttes etter at barnet er sikret og eventuelt opp mot å ivareta biologiske foreldre;

A: Vi bør jo ikke bruke det i volds- og overgrepssaker nei, nei, nei, nei. Det blir jo ... Kanskje ut i saken når dommeravhør og alt det her er ferdig, men i en sånn type akuttsak så er det ikke aktuelt i det hele tatt.

I: Nei, så når det er vold og overgrep så bruker dere det ikke?

A: Nei.

B: Og hvert fall der det skal gjennomføres avhør.

A: Ja, i den akutfasen da.

I: Og da er det for å sikre?

A: Ja, da er det for å sikre da.

B: Så kan du jo i andre tilfeller finne noen i nettverket som ungen kan være til i påvente av at foreldrene får hjelp osv., men det er jo etter at avhøret ...

A: Men samtidig så hadde det gått an og tenkt familieråd, men da blir det på en måte ikke opp i mot ungene, men da blir det opp mot foreldrene da. Ja. For å skaffe ...

B: Men det må jo være etter at ungene er plassert?

A: Ja, ikke for å unngå plassering, men for å mobilisere et nettverk for å ivareta de i akutfasen, kunne jo ha vært noe.

B: Men så er du gjerne i en situasjon der barnevernstjenesten er ikke den som du ønsker mest skal drive og organisere nettverket ditt.

A: Ja, den er dobbel den.

B: Men absolutt en måte å kunne ivareta biologiske foreldre etter plassering. Det har vi jo et ansvar for der også.

Denne diskusjonen kan sies å være en illustrasjon på faglige drøftinger hvor en kan unngå en kategorisering eller tankegang om at familiene representerer en problematikk som ikke er sannsynlig vil profittere på tiltaket, som ekskluderer noen fra å få tilbud om et tiltak som kan være til det beste for barnet og familien.

5.4.4 Kjennskap til og erfaring med tiltaket

Gjennom intervjuene kunne jeg ved flere anledninger se eksempler på at tilbudet om akutt familieråd kunne henge sammen med hvor trygg fagpersonen var på selve tiltaket, hvor mye erfaring den hadde og om erfaringen var positiv eller negativ. Det var tydelig at egne erfaringer, kompetanse og holdning var mest tilgjengelig som beslutningsgrunnlag for den enkelte ansatte, og preget deres skjønnsutøvelse i beslutningsprosessen. En barnevernsansatt beskrev det for eksempel slik:

(...)holdningen er liksom grunnleggende positiv i vår tjeneste, og så er det alltid variasjoner fra hvilken kontaktperson du spør, (...) noen er bare blodfan uansett, og andre er litt mer skeptiske(...) stort sett fordi de har mindre erfaringsgrunnlag. Så har vi noen ikke sant som har hatt lite råd, og så har de kanskje hatt et hasteråd som ikke var så vellykket da, og man opplevde at barnet ikke hadde det så godt eller, man fant kanskje noen gode løsninger men tilbakemeldingen var at ikke det var så godt, som (..) kan påvirke noen (..).

Denne barnevernsansatte pekte på at dersom en barnevernsarbeider har en negativ erfaring med å benytte familieråd, vil dette kunne farge senere vurderinger rundt å tilby det. Dersom en opplever flere negative erfaringer enn positive, vil denne informasjonen være *lettest tilgjengelig* og oppleves som mest sannsynlig for det neste, noe som vil være naturlig om påvirker vurderingene. Dette var ett eksempel av mange i intervjuene i mitt datamateriale. I 4 av 7 av de representerte kommunene, 7 av 13 intervjuer, var forhold hos den ansatte, som lite/negativ erfaring, utrygghet ved tiltaket og at en ikke «brenner for» tiltaket, nevnt som argumenter som kunne påvirke beslutningsprosessen om å tilby akutt familieråd i hastesituasjoner negativt. Det samme gjelder motsatt; flere positive erfaringer vil gjøre den opplevelsen som mest sannsynlig og lettest tilgjengelig, noe som vil føre til en mer optimistisk holdning og det er lettere å gå i gang med tiltaket igjen. I alle seks intervjuene jeg selv gjennomførte, og hadde fokus på dette temaet, var samtlige tydelige på at deres positive erfaringer bidro til økt bruk og var et argument *for* å tilby familieråd i akutte situasjoner. Det samme kom også frem i flere av de andre intervjuene jeg fikk tilgang til, og 4 av 7 kommuner ordsatte det, imens det rett og slett kom frem «mellom linjene» hos de fleste andre. Et eksempel fra en barnevernsarbeider;

-(..)jeg kan snakke for meg selv, at jeg kjenner jo at dette har jo være positivt så det vil jeg jo gjerne prøve igjen.

Denne ansatte hadde hatt en positiv opplevelse som økte lysten til å prøve det ved en annen anledning. En annen barnevernsarbeider sa følgende;

-Ja, det er ikke vanskelig for meg å fremsnakke familieråd, og det gjør jo at det kanskje er lettere for meg å få med familiene på det også enn hvis man er uerfaren eller ikke vet helt hva det handler om eller har negative erfaringer med det.

Denne ansattes erfaring gjorde at den hadde en positiv holdning til tiltaket, og kunne se at det ville påvirke måten den la frem tilbudet på til familiene også. En annen barnevernsarbeider beskrev en positiv opplevelse med samarbeid med kommunens egen familieråds koordinator, når den selv kanskje var litt utrygg på egen rolle ved første familieråd;

-(...)nå hadde jeg en god koordinator, som på en måte var klar på det. Og da fikk jeg jo svar på alt jeg lurte på ikke sant. Så fungerte det bra ut fra situasjonen.

Så familierådet er det blitt en modell som du kan tenke deg å bruke mer, oftere?

Ja absolutt. (...)

Denne ansatte var ukjent med, og derfor noe usikker på metoden, og opplevde det trygt og positiv med tett oppfølging og veiledning i prosessen, noe som førte til en positiv opplevelse med metoden. En annen barnevernsarbeider viste også til egne positive erfaringer:

-Generelt familieråd er en fin ting, det tenker jeg. Så jeg har fått mer øynene opp for det, og i hvert fall etter at jeg har sett at det funket så bra.

Dette kan tyde på at når positiv erfaring ligger lett tilgjengelig vil det påvirke kommende beslutningsprosesser positivt. Å være trygg på tiltaket henger jo også sammen med å ha kunnskap om det, noe en leder var opptatt av:

-Våre kontaktpersoner skal tørre å være initiativtakere til familieråd da, det er viktig for oss. Og det gjør vi jo ved å gi de opplæring, alle nye skal få opplæring i familieråd og du skal vite hva det er her.

Dersom en ikke har blitt satt godt nok inn i prosessene, og må starte opp uten god opplæring, kan det fort føles kaotisk og bli mer overveldende enn nødvendig. Barnevernsarbeideren som opplevde det gode samarbeidet med koordinator, erfarte at det er viktig med opplæring og avklaring av roller;

-Og for meg så må jeg ta på min egen kappe, at jeg ikke hadde satt meg godt nok inn i ansvarsfordeling i den prosessen. Jeg var ny og familieråd var nytt, og hva den modellen gikk ut på (...) Det var uklart for meg. Og det tenker jeg er fordi jeg ikke hadde satt meg godt nok i det på forhånd. Jeg ble litt sånn overraska. Jeg trodde ikke at det var så mye (...)Jeg trodde det var mer det lå på koordinator enn det. (...) Men ellers så fungerte samarbeidet bra. Og når en da fikk avklart rollene og ansvarsfordeling..

Ja. Så det du sier er at det er viktig med opplæring av de som skal jobbe med familieråd og hva rollen består av på kontor (...)

Mme.

Vedkommende endte opp med å ha en positiv opplevelse av rådet og ville bruke det igjen. Den sitter med en erfaring som er lett tilgjengelig og som øker sannsynligheten for at den gjerne vil benytte det ved en annen anledning.

I analyseprosessen kunne jeg videre finne mange eksempler på at fagpersoners holdning til tiltaket eller familien kunne påvirke skjønnsutøvelsen i beslutningsprosessen, ved affektive reaksjoner og vurderinger som ikke hensyntar kompleksiteten i situasjonen. Dersom en fagperson har en usikkerhet knyttet til familieråd som metode, at en ikke tenker det er et godt egnet tiltak for den situasjonen, vil det kunne farge en beslutningsprosess rundt det å tilby dette. En leder beskrev det slik;

-Selv om det etterspørres og tas opp, så vil jo kontaktpersonens vurderinger av situasjonen og holdning selv spille inn på om familien får et reelt tilbud.

Ut fra dette kan det virke som at dersom den enkelte barnevernsarbeider har en holdning som ikke favoriserer familieråd som tiltak, vil et tilbud kanskje være mindre aktuelt å gi, eller det vil kanskje gis med mindre entusiasme. Det samme gjelder dersom en ikke har kjennskap til det, en barnevernsansatt sa følgende;

-(...)når ikke du vet hva det er så blir du usikker selv og da er det lettere å bare «nei det hørt skummelt ut, det legger vi vekk».

Dersom en ved introduksjon til tiltaket synes det høres uoverkommelig, ukjent og skummelt ut, vil en kanskje velge det bort fremfor å prøve det, dersom en har den muligheten. Dette viser at også hvor tilgjengelig kjennskapen og kunnskapen om tiltaket er for den ansatte har innvirkning på en affekt-vurdering i skjønnsutøvelsen.

5.4.5 Førsteintrykk av melding og familiene

Også i forhold til å møte familien for første gang, er det viktig at fagpersonen er bevisst hvordan dens grunnholdning er og hvordan et affektivt førsteinntrykk vil kunne farge

prosessen videre i samarbeidet og beslutningsprosessene. En barnevernsarbeider viste til sine refleksjoner på spørsmål om den hadde noen foretrukken tilnærming til familiene;

-(...) møte de med et åpent sinn håper jeg jo at jeg gjør, og at jeg (..) prøver å vise interesse for de, at en fremstår(..) blid og åpen for det de har og si egentlig(..) prøver å legge vekk litt sånn...for man har jo gjort seg opp noen meninger på forhånd, stort sett, når en har fått melding og leser den, så en kan prøve å ta og høre på det de sier og, ja...

Det den sier kan tolkes dit at når en barnevernsansatt leser eller hører innholdet i en bekymringsmelding som kommer inn, vil den umiddelbart gjøre seg opp en mening ut fra dette. Kanskje vil en slik affektiv vurdering, som kun tas på bakgrunn av meldingsinnholdet og kanskje lite eller ingen kjennskap til familien fra før, føre til forhåndsdømming eller en holdning som vil farge veien videre med familien. Barnevernsarbeideren virker til å være klar over dette, og er derfor opptatt av at en må møte familien med et åpent sinn og lytte til deres historie før en gjør videre vurderinger. En annen barnevernsarbeider hadde samme fokus, og svarte slik;

-Nei, det er jo å få kalt de inn på møte og så ta en prat (...) og så høre da om hva de tenker rundt innholdet i meldingen og innholdet i bekymringen og ofte så ser vi jo at bildet kan bli litt annerledes (...), man får et større bilde etter en samtale med de foreldrene da, rundt en bekymring, for det er jo mange måter å skrive ting på, mange måter å formulere en bekymringsmelding, ja, for du har jo gjerne ikke et helt bilde av situasjonen (..) så man vil jo gjerne høre hva de sier.

Vedkommende ser ut fra dette ut til å være bevisst på at den ikke må ta meldingens innhold som det fulle bildet på situasjonen rundt familien, og at en er avhengig av å treffe familien for å høre deres historie også.

De tidligere nevnte situasjonene, hvor barnevernsarbeiderne hadde kjennskap til familiene fra før, kan ut fra dette perspektivet også føre til en affektiv vurdering av en melding som kommer inn. Dette kan gjelde personer de allerede har vært i kontakt med, eller kanskje ved første kontakt med deres barn som foreldre i en sak. Det er lett å tenke seg at en slik holdning vil kunne få svært uheldige konsekvenser for familiene det gjelder, som kanskje tillegges færre ressurser enn de innehar.

5.4.6 Indre og ytre påvirkning

Jeg har tidligere nevnt menneskelig kompleksitet som en faktor som påvirker beslutningsprosessene i barneverntjenesten. Noe jeg fant flere eksempler på i mitt datamateriale, var at fagpersonene ble påvirket av ulike interne og eksterne påvirkningsfaktorer i sin skjønnsutøvelse.

I skjønnsutøvelse vil svært mange faktorer spille inn og påvirke, og en vurderingsprosess kan farges av disse. Jeg har tidligere vist til at personlige erfaringer vil kunne påvirke vurderinger, og en kan tenke seg at dersom det eksempelvis nylig har vært en svært positiv eller svært negativ erfaring av noe slag på kontoret, kan denne stemningen kanskje påvirke holdning og utfall av drøftingene. Videre kan kanskje et seminar eller en fagdag med fokus på et tema eller en metode noe gi et oppsving i interesse, entusiasme og positivitet rundt dette. Også generell holdning på kontoret vil påvirke drøfter, en leder var opptatt av at ledelsen hadde ansvar for et positivt fokus, og å holde tema «varmt» på kontoret;

-jeg tenker at holdningen er der, men som leder så må du jo jobbe for det, å holde den holdninga oppe, at her skal vi bruke familieråd, og etterspørre familieråd og foreslå familieråd og fremheve familieråd og fremheve gode historier ved familieråd, det er liksom min jobb fordi vi vil at holdninga skal være «Ja til familieråd» her, og at alle våre ansatte skal tørre(..).

Også en barnevernsarbeider var inne på det samme;

-(...) hvis på en måte det er at «her har vi familieråd, her vil vi ha det, her prøver vi på det», så er det jo med på (...) at en oftere kanskje bruker det, enn hvis det er litt sånn «nei det, det gidder vi ikke»

Begge disse informantene viste til at kontorets holdning er med på å påvirke beslutningsprosessen. Videre kunne jeg finne eksempler på at fagpersonenes personlige påvirkningsfaktorer kan være medvirkende til hvordan en eksempelvis vurderer om en familie i en akutt situasjon skal tilbys familieråd. En leder nevnte dette;

-(...) det handler jo litt om det, (...) hvor stort presset er den enkelte akkurat nå, (...) man blir jo mer kreativ og åpen for ulike løsninger hvis du har litt kapasitet selv. (...) den enkeltes holdning, og kontorets holdning vil ha betydning(...).

Dersom en barnevernsarbeider er under stort press, kan det ifølge dette gå ut over kapasitet til å tenke ulike løsninger. En blir altså påvirket av arbeidsmengde til å gjøre en annen vurdering enn om en hadde bedre kapasitet, noe jeg også har vist eksempler på tidligere.

Jeg har nå sett på mine hovedfunn i dette prosjektet; at forholdet mellom regler og skjønn påvirker utøvelsen av skjønn, at organisasjonen skjønn utøves i legger føringer for skjønnutøvelsen, at fagpersonenes kompetanse og erfaring har betydning for skjønnutøvelsen i beslutningsprosessen og at fagfolks skjønnutøvelse er personavhengig. I tillegg til disse funnene, var det noen temaer og momenter jeg fant interessante, men ikke omfattende nok dokumentert til å kalle det hovedfunn, og heller ikke direkte svarte på min problemstilling. Jeg ønsker likevel å nevne disse, da jeg finner de relevante og viktig å være oppmerksomme på.

5.5 Andre interessante funn

Jeg har i funnet vedrørende at fagutøvelse er personavhengig sett på betydningen av at barnevernsarbeidere hadde tidligere kjennskap til familier, og hvordan dette kunne påvirke skjønnutøvelsen i beslutningsprosessen rundt å tilby akutt familieråd. I noen av intervjuene kom det frem at dersom en familie hvor fagpersonene ikke hadde tro på at det fantes ressurser, fikk dette tilbudet, opplevdes det som å «lure» familiene. En barnevernsansatt svarte på spørsmål om hvilke argumenter som kunne brukes mot å tilby akutt familieråd;

-(...) man kan oppleve at man lurer de litt da, ikke sant, på en måte, de kan være med å beslutninger som de faktisk ikke kan mene for mye om, så kan jeg forstå at man ikke ønsker å tilby familieråd.

Denne fagpersonen benevnte at et tilbud til en familie hvor en ikke tenkte de hadde noen reell mulighet til å påvirke beslutningen, kunne oppleves som å lure dem. I min empiri var det i tillegg til medvirkningsaspektet mange informanter som så verdien av å benytte et familieråd i akutte situasjoner til **informasjonsutveksling**, altså at de fikk lov til å dele informasjon om familien ut til nettverket og andre offentlige instanser i kontakt med familien som de ellers

ikke ville hatt mulighet til. Mange så verdien av at nettverket hadde denne informasjonen for å kunne ivareta både barn og foreldre på et mer informert grunnlag. Av mine 13 intervju, benevnte 8 dette som en positiv faktor ved familieråd. En fokusgruppe reflekterte rundt dette, i forhold til at utfallet av familierådet ikke nødvendigvis var å få til løsninger i nettverket;

-A: Ja, det er vel kanskje mer den som vi tjener mye på, ikke nødvendigvis for å få til de gode løsningene fordi vi kommer nok på en måte mest sannsynligvis ikke til å godta de løsningene som de kommer med, fordi vi vet at de blir for dårlige. Men likevel i en sånn setting så kan det være bra å ha tatt de her rundene sånn at saken er ordentlig presentert, bekymringene er ordentlig presentert, det er på en måte en sånn, litt sånn gratismåte til å få informere nettverket om alvorligheten i saken da kanskje.

B: Ja, pluss at her er det faktisk, å få gitt signal om at her er det et ønske om at noen stiller opp, ikke sant? For der er vi jo i verden i dag litt sånn forsiktig med å skulle gå inn i fht andre. Om du er nabo eller kanskje bestemor og for den saks skyld.

I: Men når du sier gratismåte for å få gitt informasjon, så tenker du at da slipper dere å gå ...

A: Nei, fordi vi har jo ikke anledning til å si så mye til nettverk, men i en sånn setting så får du faktisk anledning til å si noe til nettverk. Ja.

Ut fra denne samtalen kan det virke som at familierådet ikke nødvendigvis kommer i gang for å finne en løsning innad i familien, da det ikke forventes å finnes, men at en positiv ringvirkning av rådet er at nettverket blir informert om situasjonen. Det ble videre nevnt at det kunne være med på å dempe eventuelt kamp mot barnevernet i den aktuelle familien, da de får et mer nyansert og informert bilde.

Et annet tema som kom frem i empirien var **makt**, og hvordan de ulike fagpersonene tenkte om å plassere makten hos familiene ved gjennomføring av familieråd. Av de 13 intervjuene kom det frem i 3 av dem at det å oppleve det som skummelt å gi fra seg makten/kontrollen til familien kunne være et argument mot å tilby det, imens 3 av intervjuene benevnte det som positivt å «gi tilbake makten» til familiene, og si fra seg den «ekspertrollen». En leder i fokusgruppe svarte på spørsmål om hva som kjennetegnet de barnevernsarbeiderne som var negative til tiltaket;

-Redsel for å gi slipp på kontrollen.

Fokusgruppen reflekterte videre rundt tema, og det kom frem at dette kunne handle om at familieråd er et relativt nytt tiltak, og at noen av den eldre generasjonen barnevernsarbeidere fant det utfordrende;

-Dette er noe du tenker du skal løse alt, ikke sant (...) Litt sånn gammeldags egentlig. Nei nå slipper vi litt kontrollen. Nå må vi la den familien få mer ansvar. Så er det der utfordringen også kommer da. For det er skummelt. Så har man ikke helt klart å komme videre derfra. Jeg tenker at der har vi alle vært når vi begynte med familieråd. Det er kjempe skummelt.

Og videre, på spørsmål om erfaringer med å jobbe med en eventuell motstand mot tiltaket, opplevde noen at enkelte barnevernsansatte ikke ville ta i bruk familieråd;

- Det blir min personlige tolkning i det, blir jo at noen liker jo veldig godt å være den som trekker i alle trådene. De vil ikke slippe det for bare. Og det er gammeldags. For da var du den ene viktige. Altså da var du sjøl så viktig for den ungdommen. Det var sånn «kom til meg». (...) Hvis du har den gamle, som er egentlig ganske tilfredsstillende og er svært viktig for noen sårbare. Så vil du ikke gi fra den der og koble det på andre. Da vil du ha den.

Ut fra dette kan det tolkes som at lederne i denne kommunen hadde erfaringer med at det kunne være utfordrende for dem som har jobbet en stund å gjøre endringer og ta i bruk denne nye metoden i sitt arbeid inn mot familiene, og gi slipp på kontrollen. Den samme fokusgruppen nevnte at nytilsatte kunne ha lettere for å benytte dette;

-Og så bruker vi familieråd. Det spør vi alle om de har lyst å ha. Og da blir det en del av vår identitet. Og den ville folk som kom til arve. Vi var også heldig med noen nytilsatte ikke sant, som var veldig fraiche på det å gå ut i familiene og slippe kontroll ikke sant. Da får det en positiv ringvirkning på dem.

En barnevernsansatt hadde også en positiv holdning til å la familiene få prøve å komme frem til løsninger selv;

-Jeg tenker at den gir makt litt tilbake igjen til familien. At det er de som sammen skal kunne finne gode løsninger ut i fra den situasjonen de er i. At det på en måte utvisker den der ovenfra og ned. At en er likeverdig i den prosessen.

Denne fagpersonen så verdien i å unngå at barneverntjenesten satt med maktovervekt, og at familie og barnevern fikk likeverdige roller i prosessen. En leder viste til at det at familien hadde flere til stede var positivt i forhold til maktbalansen;

-Så er det noe med maktbalansen. Når du er alene som saksbehandler, for du er stort sett alene foran 5, 6, 7 stykker. Og at de får lov å være. De får lov å delta. Det er noe med det. Det er supert.

Et annet interessant funn, er at i tillegg til at skjønnsutøvelsen avhenger av faktorer som ligger til systemet og fagpersonene, vil selve **møtet** med familiene, og hvordan de personene en møter i denne prosessen er, påvirke skjønnsutøvelsen, slik jeg tidligere har vært innom som det relasjonelle aspektet. Et eksempel som kom frem i empirien, kom fra en barnevernsarbeider som svarte på spørsmål om hvilke faktorer den tenkte kunne påvirke skjønnsutøvelsen i beslutningsprosessen;

-(..) altså jeg tenker at, hvordan en kjenner familien, hvordan en kanskje har vurdert og opplevd foreldrene i forhold til om de er samarbeidsvillige eller ikke, hvilken innsikt de selv har i egne utfordringer, mye som kan sånn sett spille inn, egentlig.

Av 13 intervju, nevnte 6 av dem at det at familien erkjenner og er åpen om egen problematikk var et argument *for* å tilby familieråd, og ytterligere 3 at det at familiene ikke ønsker å være åpen eller dele, eller ikke erkjenner egen problematikk var argument *mot* å tilby eller sette i gang familieråd i akutt situasjoner. Det er interessante momenter, som vil påvirke beslutningsprosessen. Dersom en barnevernsarbeider ikke får til et åpent samarbeid med familiene, og dersom familiene uttrykker negativitet og motstand, vil det være vanskelig å få til en god prosess rundt et familieråd i en akutt situasjon. Det kom ikke frem spesifikke eksempler i datamaterialet, men herunder vil kjemi mellom den ansatte og familiene også ligge.

Jeg vil i neste kapittel drøfte de ulike funnene sett opp mot relevant teori, for å belyse problemstillingen.

6.0 Drøfting av funn

Bufdir og bld's FoU-strategi for 2009-2012 sier; «*Barnevernet skal basere fagutøvelsen på mest mulig tilgjengelig vitenskapelig kunnskap sammen med utøverens erfaringer, kritiske og etiske vurderinger, brukernes preferanser og med kontekstuelle hensyn*» (Hennum, 2016, p. 48).

Jeg har gjennom oppgaven belyst at beslutningstaking i barnevernet er kompleks på flere områder. Det er et utfordrende og bredt fagområde, og handlingstvungen er til stede uavhengig av om handlingen er å henlegge eller undersøke, noe som kan få like vidstrakte konsekvenser på sikt (Christiansen & Kojan, 2016). Fagpersoners bruk av *heuristikker* for å forenkle og erstatte de komplekse vurderingene, er ifølge Kirkebøen en av grunnene til at selv helt trivielle modeller integrerer data, og da altså «vurderer», bedre enn hva fagfolk er i stand til gjennom skjønnsmessige vurderinger (Kirkebøen, 2013). Det blir en skjevhet i svaret i forhold til det opprinnelige spørsmålet, som leder til vurderinger og løsninger som kan komme litt på siden av det som vil være den beste løsningen sett direkte opp mot utfordringene. Dette kan få mange konsekvenser for de involverte, og det er viktig at fagpersonene er bevisste på hvordan disse mekanismene kan påvirke beslutningsprosessene. Jeg vil se nærmere på hvilke forenklende mekanismer som kan gjøres gjeldende i beslutningsprosessen, og som jeg har sett og vist eksempler på i min empiri.

6.1 Fagfolk forenkler komplekse problemstillinger

Fagfolk har ifølge Kirkebøen (2013) en tendens til å ubevisst *forenkle* spørsmål med for mange kompliserte variabler, og så heller svare på de forenklede spørsmålene. En benytter **heuristikker**; forenklende strategier som avviker fra statistiske prinsipper, og på denne måten kommer en frem til enklere formler som er lettere å svare på, noe som kan forklare systematiske skjevheter i fagfolks skjønn og beslutningstaking. Dette var noe Tversky og Kahneman (1974, referert i Kirkebøen, 2013) forsket på og Kahneman vant nobelprisen i økonomi i 2002 blant annet for. I sin artikkel (2003, referert i Kirkebøen, 2013) skiller Kahneman mellom tre heuristikker som alle bruker; representativitets-, tilgjengelighets- og affektheuristikk. Jeg vil se nærmere på disse, som jeg har vist tatt i bruk i eksempler fra mitt datamateriale.

6.1.1 En representativitetsheuristisk tankegang i beslutningsprosess

Jeg har vist eksempler fra mitt datamateriale på at det i vurderingsprosessen vedrørende om det skal tilbys akutt familieråd til en familie, virker til å automatisk foretas en representativitets-avveining vedrørende de aktuelle familienes situasjon. Tidligere kjennskap til familien og/eller den aktuelle problematikken spiller inn, og det foretas avveininger i forhold til eksempelvis om de vil ha nok nettverk, ressurser og om de vil klare å forvalte denne makten. Representativitetsheuristikk brukes ifølge Kirkebøen (2013) når en svarer ut fra hvor typisk eller representativ en vurderer at en person er for den kategorien. Kahneman og Tversky viste til at bruk av denne typen heuristikk både forenkler sannsynlighetsvurderingen og ofte fungerer bra, men fører imidlertid til at en i noen tilfeller avviker i større grad fra reglene for sannsynlighetsregning (Kirkebøen, 2013).

En representativitetsheuristisk tankegang i en beslutningsprosess vil, i tillegg til erfaring, bygge på fagpersonens kjennskap til forskningsresultater og ulike teorier, i tidligere kapittel nevnt som vitenskapelig kompleksitet. Det problematiske er ifølge Christiansen og Kojan (2016) at slik kunnskap er på gruppenivå, og kan eksempelvis vise til forskning som sier at et barn som lever med spesifikke risikofaktorer har økt risiko for vansker i forhold til de som ikke gjør det, og teorier om sosial arv, men kunnskapen kan ikke direkte overføres til å gjelde ett enkelt barn, da det er flere faktorer som spiller inn. *Samspeillet mellom risiko- og beskyttelsesfaktorer er unikt for hvert enkelt barn og må vurderes spesielt for den enkelte* (Christiansen & Kojan, 2016, p. 22). Dersom fagpersoner benytter en representativitetsheuristisk tankegang vil de ut fra dette kunne ta avgjørelser basert på forskningsbaserte prediksjoner vedrørende den generelle problematikken; rus, vold, psykisk helse, arvelige belastede familier, fremfor å se mulighetene og ressursene i hver enkelt familie, ovenfor hvert enkelt barn.

6.1.2 Tilgjengelighetsheuristikk i beslutningsprosessen

En barnevernsarbeider vil som jeg har belyst, bruke sine egne erfaringer i forhold til akutt familieråd i beslutningsprosessen rundt å tilby det. Negative erfaringer vil kunne føre til at de vegrer seg for å tilby familieråd ved neste anledning, likeså; har erfaringene vært positive vil de lettere kunne vurdere det som aktuelt. Dette var det mange eksempler på i mitt datamateriale, som illustrerer at erfaring påvirker skjønnsutøvelsen ved valg av å tilby

familieråd eller ikke. Tilgjengelighetsheuristikk handler om at vurderingen om hvor hyppig noe forekommer i forhold til noe annet påvirkes av hvor lett tilgjengelig informasjonen om de enkelte forekomstene er. Det vil si at dersom en barnevernsarbeider har egne erfaringer på et område, vil dette være «mer tilgjengelig informasjon» for den, enn eksempelvis statistisk informasjon, og selv om den sistnevnte oftest er langt mer pålitelig, har fagfolk en tendens til å stole mer på egne erfaringer (Kirkebøen, 2013).

Videre viser mine funn at det er ansattes kunnskap om familieråd, både generelt og i akutte situasjoner, påvirker skjønnsutøvelsen. Har en barnevernsarbeider god kunnskap om, og tillitt til tiltaket, vil det være en lett tilgjengelig informasjon som tas frem i beslutningsprosessen. Er tiltaket ukjent eller vagt for fagpersonen vil det naturligvis være vanskeligere å tilby det. Ut fra dette kan det bety at lett tilgjengelig, positiv informasjon om og erfaring med metoden vil kunne øke sannsynligheten at for en barnevernsarbeider vil vurdere å tilby familieråd i akutte prosesser. Dette fordrer at tiltaket implementeres i organisasjonen, at det skapes gode holdninger og rutiner rundt det, samt at en får positive erfaringer av å bruke det. Dette har jeg sett på at flere ledere og barnevernsarbeidere har fokus på.

6.1.3 Affektheuristikk i beslutningsprosess

I forhold til vurderinger rundt å tilby akutt familieråd, kan kontaktpersoner benytte affektive reaksjoner i resonnering vedrørende deres egne holdninger til familieråd, og kanskje også deres egne førsteinntrykk og holdninger til den aktuelle meldingen og familien, som jeg har vist eksempler på. Vi ser betydningen av det relasjonelle, som nevnt i kapitlet om menneskelig kompleksitet, at fagpersonens grunninnstilling kan påvirke beslutningsprosessen, og at også deres affektive førsteinntrykk av familie og/eller situasjon vil kunne farge skjønnsutøvelsen i en akutt beslutningsprosess. Hvis en velger å fokusere ytterligere på det relasjonelle, ville en slik affektiv påvirkning også kunne bety at familier i kontakt med barneverntjenesten vil få hjelp basert på sin rolle i møte med fagpersonene, evnen til å opprette en god relasjon til de ansatte og kjemi. Bruk av affektheuristikk handler ifølge Kirkebøen (2013) om at en mer eller mindre bevisst erstatter en vurdering som i utgangspunktet er kompleks, med ens affektive reaksjon på det som skal vurderes. Mye forskning tyder på at mennesker har en affektiv reaksjon på all stimuli ved første møte; en

danner seg umiddelbart en oppfatning av om dette er noe en liker eller misliker (Kirkebøen, 2013).

Oterholm (2015) sier at det er avgjørende å samarbeide med de menneskene det gjelder, for å kunne utøve godt skjønn og komme frem til gode beslutninger for de enkelte individene. En må være bevisst på at hvordan en utøver skjønn, vil ha stor betydning for de det gjelder, for enkeltmenneskene, og dette er grunnen til at relasjonen mellom yrkesutøver og den aktuelle brukeren er sentral i bruk av faglig skjønn. Relasjoner beskrives som tolkningsredskap og handlingsredskap for det sosiale arbeidet; gjennom relasjonen kan en tolke og forstå mennesket, en innhenter informasjon, evaluerer, utvikler tiltak gjennom denne relasjonen (Oterholm, 2015b s. 172). Er det en akutt situasjon som skal følges opp og gjøres vurderinger rundt, i en familie yrkesutøver ikke er kjent med fra før, finnes ingen tidligere, utviklet relasjon. En har kun dette møtet, i en situasjon gjerne preget av krise, usikkerhet, frykt, sinne og andre emosjoner som forringer en kvalitet i menneskemøtet som kan bidra til samarbeid og mulighet til å finne gode løsninger. Å utøve faglig skjønn i akutte situasjoner vil ut ifra dette være mer utfordrende, og yrkesutøveren vil kanskje måtte lene seg mer på andre faktorer som spiller inn i skjønnsutøvelsen.

Mitt funn om at fagfolks skjønnsutøvelse er personavhengig, kommer tydelig frem i benyttelse av disse heuristikkene. Et erfarings- og kompetansegrunnlag som gir grunnlaget for representativitetstankegang vil være ulik fra person til person, likeså hvilken informasjon og erfaring de har lettest tilgjengelig i beslutningsprosessen. En affektiv reaksjon på en sak eller person vil også være personavhengig, da alle har ulike bakgrunner og «knagger» å henge de ulike elementene en møter på, og som vil påvirke skjønnsutøvelsen.

6.2 Fagfolk er påvirkelige

At fagpersoner er påvirkelige er også en underkategori i mitt funn om at fagfolks skjønnsutøvelse er personavhengig, da det kom tydelig frem at eksempelvis stemning og holdning til tiltaket som skulle vurderes, både kontorets og personlig, arbeidspres og hjemmesituasjon, ville påvirke beslutningsprosessen.

At fagfolk er påvirkelige er, i tillegg til at de er forenklede, ifølge Kirkebøen (2013) en av grunnene til at fagfolks skjønn ofte vil komme til kort. Alle mennesker foretar intuitiv og analytisk tenking, og fagfolk er intet unntak. Disse to tenkemåtene jobber sammen, men den intuitive tenkemåten, den assosiative og affektive, automatiserte og lynraske måten å tenke på, er den en bruker mest, og som jeg har vist til, er det denne som er mest rådende i akutte situasjoner. Den analytiske tenkemåten «overvåker» på en måte den intuitive, men krever konsentrasjon og mer energi. En konsekvens av dette blir at den intuitive tenkemåten konstant forbereder en på det som trolig vil komme, noe som gjør oss lett påvirkelige. Det igjen fører til at en tar utgangspunkt i en mer eller mindre begrunnet verdi ut fra umiddelbart tilgjengelig informasjon, tilgjengelighetsheuristisk tenkemåte, for deretter å justere seg frem til et sannsynlig estimat ut fra denne verdien. Det har vist seg gjennom studier at slike «ankerverdier» er et meget sterkt fenomen, som i stor grad påvirker måten fagfolk utøver sitt skjønn, og at slike verdier kan være helt vilkårlig. Eksempel på dette kan være en forbindelse mellom å drikke noe kaldt og å tillegge noen du møter «kalde» egenskaper. Fagfolk vil påvirkes av konteksten de foretar vurderinger i (Kirkebøen, 2013).

Ut over holdning, kapasitet og stemning på kontoret som jeg har vist eksempler fra empirien på, var det vanskelig å finne empiri som støttet opp under teorien om at fagfolk lar seg påvirke av *vilkårlige* faktorer. Dette trenger ikke å handle om at det ikke skjer, men kanskje at dette er subtilt og ukjent, ikke så lett å legge merke til om en ikke vet om det, samt at det ikke var fokus direkte på det i intervjuene.

6.3 Organisasjonens betydning for skjønnsetøvelse

I mitt datamateriell var ikke lederstøtte et fokusert tema, og det var omtrent bare ledere selv som hadde direkte fokus på sin rolle i organisasjonen og beslutningsprosesser. De fleste barnevernsansatte nevnte dog at leder er en del av beslutningsprosessen, og noen at ledelsens fokus på tiltaket ville påvirke beslutningsprosessen i form av holdning og praksis på kontoret.

I alle fagfelt, på alle arbeidsplasser, vil det foreligge organisasjonsmessige betingelser for hvordan skjønn kan utøves. Ulike organisasjoner, herunder blant annet ulike kommunale barneverntjenester, legger egne føringer for hva som er gjeldende praksis, hvilke hensyn som

er sentrale i utøvelse av skjønn og har regler og ressurser som legger til rette for de ansattes handlingsutøvelse (Svensson, 2008, referert i Oterholm, 2015b, s.178).

Det å fatte beslutninger i barnevernsarbeid krever ifølge Moe og Gotvassli (2016) en god kjennskap til de organisatoriske forholdene som kan spille inn, personlige forhold hos leder og ansatt og også kjennskap til den enkelte situasjon det skal tas en beslutning opp mot. Blir det vurdert nødvendig å gripe inn akutt i en situasjon, må tilstrekkelig lederstøtte sikres for at forsvarlige vurderinger og beslutninger skal kunne tas, dette må tilpasses den enkelte barnevernsarbeiderens modenhet og erfaring på det aktuelle området. Mange av prosessene i en akutsituasjon baseres på gode strukturer i tjenesten, men det er likevel helt avgjørende for hvordan barn og foreldre ivaretas i situasjonen at de menneskelige ressursene og kompetansen er gode og relevante (Moe & Gotvassli, 2016).

Ifølge Oterholm (2015b) kan en organisasjon sies å bestå av fem elementer; mål, deltakere, struktur, teknologi og omgivelser. Jeg har sett eksempler på hvordan disse har innvirkning på skjønnsutøvelsen, og vil kort gå gjennom dette.

I barneverntjenesten er blant annet barnevernloven førende for vurderingene som tas, og i forhold til å benytte familieråd i akutte situasjoner opplevde jeg gjennom intervjuene at fokus ofte var på lovkravet om vurderinger til barnets beste og medvirkning, samt at nettverket skal vurderes som plasseringsalternativ. *Målsettingen* for organisasjonen er ofte knyttet til lover og forarbeidet til disse, og vil ha betydning for skjønnsutøvelsen som foretas (Oterholm, 2015b).

At de ansatte påvirkes av kompetanse og erfaring er elementer som blant annet er belyst under funnet at faglig skjønn er personavhengig, samt om erfaringens og kompetansens betydning for skjønnsutøvelse tidligere, og drøftet opp mot forenknelde heuristikker. Med *deltakere* som et element i en organisasjon menes de ansatte, fagpersonene, og at de vil også være påvirket i egen skjønnsutøvelse av egen utdanning og erfaringsgrunnlag som benyttes i ulike vurderinger (Oterholm, 2015b).

Som jeg har beskrevet hadde flere av kommunene representert i min empiri egne familierådskoordinatorer og tiltaket godt implementert i tjenesten, noe som virket å ha stor betydning i beslutningsprosessen rundt å tilby det. Det var gjerne slik at den overordnede tanken var at familieråd *skulle* benyttes og, som jeg tidligere siterte en informant på, kom det «før skjønnsutøvelsen». At også et økt krav om effektivitet har innvirkning i form av tidspress, viser seg spesielt i akutte beslutningsprosesser, og er noe jeg har sett på i mine funn, og også vil komme tilbake til. Oterholm (2015b) nevner at organisasjonens *struktur* gjerne legges opp etter hvilke mål som ønskes å oppnås, eksempelvis rapporteringer innen ulike områder. Dette kan legge føringer for hvilke vurderinger som blir aktuelle og hvilke forhold som tas med i skjønnsmessige vurderinger, og et økt krav om effektivitet kan gå på bekostning av kunnskapsanvendelse gjennom faglig skjønn (Oterholm, 2015b).

Skjønn er, som jeg har vist, en resonneringsprosess som baseres på informasjon innenfor gitte rammer, og en beslutning fattes innenfor disse rammene. Som jeg har sett på gjennom teori og empiri er normative verdier, både i samfunnet generelt, og på kontoret og hos den enkelte ansatte, samt økonomiske hensyn også en del av vurderingsgrunnlaget i beslutningsprosesser. Mine funn tilsa at økonomiske hensyn ikke var overstyrende i beslutningsprosessen vedrørende å tilby akutt familieråd, heller i stor grad et ikke-tema. Dette var mest innlysende i de kommunene som hadde tilgang på egne koordinatorer. *Omgivelser* nevnes av Oterholm (2015) som et element organisasjoner består av. Velferdsorganisasjoner eksisterer ikke uavhengig av samfunnet rundt, de er satt til å forvalte ulike verdier i samfunnet. Barnevernets beslutninger skal være til barnets beste, et eksempel på verdier som formidles gjennom lovverket, som jeg tidligere har sett på. I tillegg legger budsjetter føringer for ressursfordeling, og de skjønnsmessige verdiene rammes så inn av samfunnsmessige verdier (Oterholm, 2015b). Skivenes (2017, referert i Caspersen & Paulsen, 2019) påpeker at skjønn ikke utelukkende handler om hvordan den enkelte utfører en beslutningsprosess, men også hvordan den er styrt eller påvirket i prosessen.

En annen organisatorisk betingelse for skjønnsutøvelse er hvilken *teknologi*, hvilke virkemidler, en har for å nå de målene som settes (Oterholm, 2015b). En del av denne teknologien er kompetanse og tilgjengelige metoder og tiltak som jeg har vært inne på tidligere, og som mitt datamateriell har vist mange eksempler på hvordan har innvirkning på skjønnsutøvelsen. Som i strukturen hadde tilgjengelighet til tiltaket betydning for

beslutningsprosessen, spesielt der kommunene hadde tilgang på egne koordinatorene. Også *tid* er en komponent i forhold til teknologiske betingelser. Arbeidsmengde gir rammer for hvor mye tid det er til skjønnsmessige vurderinger i hver enkelt sak, og det akutte aspektet gir også mindre tid i beslutningsprosesser. Dette var noe som kom tydelig frem i mitt datamateriell, og jeg har vist flere eksempler på dette i kapitlet om tid og ressurser. Dette aspektets utfordringer ved bruk av familieråd i akutte situasjoner var noe hovedprosjektet også kunne se i sin empiri, og som de pekte på i sin delrapport. Der var mangel på tid og mulighet til å foreta en grundig kartlegging, i tillegg til å legge til rette for god medvirkning for barnet, pekt på som utfordringer. De viste til at behovet for å sikre barnet i mange tilfeller måtte overgå kravet om brukermedvirkning, og at oppfølgende familieråd derfor ble vektlagt (Slettebø et al., 2020). Mine funn viser at fagfolk er bevisst at korte beslutningsprosesser kan ha lavere kvalitet enn lange, og at deres skjønnsutøvelse preges av dette ved at det kontinuerlig vurderes om en situasjon kan betegnes som akutt eller om det er i behov av raske løsninger, men samtidig kan tåle å bruke mer tid på å finne dem. Flere informanter viste til drøftinger og at en er flere som vurderer situasjonen og ulike løsninger sammen, noe som kan minske sjansen for at affektive og intuitive reaksjoner får prege beslutningsprosessen i like stor grad, og at den analytiske tenkemåten får en større plass. Videre at det å oppleve å lykkes tross korte prosesser der en beslutning ikke kan vente, fører til en følelse av stolthet.

6.4 Skjønnsutøvelse og rettssikkerhet

Det må foretas individuelle vurderinger og lovtekst må tolkes opp mot den enkelte situasjonen, og av de enkelte fagpersonene som jobber med saken. Med krav om tolkninger og individuelle vurderinger gjort av den enkelte fagperson, er et viktig tema om faglig skjønnsutøvelse kan opprettholde rettssikkerheten i akutte beslutningsprosesser.

I en akutt beslutningsprosess vil tid åpenbart være et ankepunkt i forhold til gode beslutningsprosesser, sett ut fra et deliberativ teoretisk ståsted. Som tidligere beskrevet i kapittel om akutte beslutningsprosesser er alle ledd i prosessen forkortet, og kan preges av intuitiv og hastige beslutninger basert på for lite informasjon. Dette er noe informantene i mitt empiriske materiale også viste gjennom sine utsagn.

Når det gjelder vurderingsprosessen i forhold til om en familie i en krisesituasjon skal tilbys akutt familieråd, vil denne prosessen være en liten brikke i den store, helhetlige beslutningsprosessen rundt barnets umiddelbare omsorgssituasjon. Denne prosessen gjennomføres utelukkende av fagpersoner, og omhandler et mulig tilbud eller handlingsalternativ inn mot familien og situasjonen, og disse drøftingene og beslutningene vil i mange tilfeller heller ikke dokumenteres. På den andre side er det som sagt slik at det er lovfestet at nettverk skal vurderes i forhold til plassering, slik at i de mest akutte situasjonene vil barneverntjenesten måtte begrunne hvorfor det eventuelt *ikke* var aktuelt i situasjonen å inkludere nettverket, og da eksempelvis ved å gjennomføre akutt familieråd.

Beslutningstaking i barneverfaglig kontekst er som nevnt komplisert, og Læret og Skivenes (2016) beskriver dette som et av de mest utfordrende ansvarsområdene i velferdsstaten. Det settes visse rammer gjennom lovverk og retningslinjer, men rommet for skjønnsutøvelse er stort og fagpersonenes individuelle kompetanse og normative oppfatning av en situasjon kan føre til at det utføres ulike vurderinger og trekkes ulike konklusjoner og beslutninger i relativt like saker. Det vil si at barn og familiers rettsikkerhet står i fare, da det blir personavhengig hvilke beslutninger som fattes. Det er derfor særdeles viktig at skjønnen kan utøves på en legitim måte; at beslutningsprosessen er god, kontrollerbar og i tråd med retningslinjer og krav gitt av de folkevalgte. En kan benytte en deliberativ teori for å diskutere krav til kvalitet i beslutninger i barnevernet, slik Læret og Skivenes (2016) har gjort. Ifølge denne teorien kan en ved gode beslutninger *ikke reise kvalifiserte innsigelser* til beslutningsprosessen. For å oppnå dette må fire kriterier være oppfylt; Berørte parter er inkludert, likeså relevant informasjon og kunnskap. Videre at det har vært tilstrekkelig tid til diskusjon og refleksjon og ulike fortolkninger samt at det har vært mulighet for åpenhet og innsyn i prosessen (Læret & Skivenes, 2016).

Det er vanskelig å se at en akutt beslutningsprosess vil kunne oppfylle kriteriene for en «god beslutningsprosess», og på den måten opprettholde rettsikkerheten, ut fra den deliberative tankegangen, men det er viktig å ta hensyn til at situasjonen er i behov av en hastig løsning, og at det ut fra barneverntjenestens mandat vil være nødvendig å først og fremst sikre barnet. Dette kan føre til kortsiktige løsninger som ikke er optimale, men alternativet kunne også i mange tilfeller vært å utsette barnet for fare. Dette er barneverntjenestens

beslutningskompleksitet, og krever kontinuerlige avveininger med tanke på alle hensyn en barnevernsarbeider må ta for å utføre sitt mandat. Å gjennomføre akutt familieråd for å gi familien mulighet til å finne løsninger vil på sin side, der det igangsettes relativt umiddelbart, kunne ivareta alle den deliberala teoriens krav på en god måte, og i mange tilfeller føre til en videre beslutningsprosess det ikke kan reises kvalifiserte innsigelser til.

6.5 Godt utført skjønn

Myndighetene mener som nevnt at det er nødvendig at barnevernsansatte har barnevernfaglig kompetanse, og denne kompetansen vil påvirke den enkeltes skjønnsutøvelse innenfor faget. I barnevernets komplekse beslutningsverden vil det ofte handle om normative temaer, med usikkerhet rundt grunnlag for informasjon og kunnskap, og prediktive utfall, og de ulike beslutningstakerne vil nødvendigvis ha ulik kompetansebakgrunn og normative verdigrunnlag og oppfatning av situasjonen, noe som kan føre til ulike vurderinger i relativt like saker (etter Læret og Skivenes, 2016). Faglig skjønnsutøvelse er personavhengig, og hver enkelt fagperson kan inneha kompetanse som er relevant og som kan gi gode skjønnsmessige vurderinger i en situasjon, men selv om fagfolk er sikre på sine skjønnsmessige vurderinger, vil de ikke nødvendigvis være riktigere. Forskning har ifølge Kirkebøen (2013) vist at ved å motta mer og mer informasjon om en sak, ble fagpersoner mer og mer sikre i sine vurderinger, selv om de ikke ble riktigere. Profesjonsutøvere har gjerne også overdreven god tro på eget skjønn, spesielt om de har vist god skjønnsutøvelse på ett område. Det kan være nærliggende å tro at en da også utvikler tilsvarende godt skjønn for alle typer vurderinger, noe som ikke er tilfelle (Kirkebøen, 2013). I lys av dette kan en tenke seg at en ansattgruppe sammensatt av personer med varierende kompetanse og erfaringsgrunnlag vil kunne føre til svært variable beslutningsprosesser, som allerede beskrevet ved at fagpersoners skjønn er personavhengig. Det blir viktig med felles verdiskapning, felles kompetanseløft og klare retningslinjer for en mer samlet tjeneste og for at folket skal være trygg på å bli møtt på en forutsigbar, likeverdig og konsekvent måte. Ved å ha felles fokus og verdier vil barneverntjenestene ha en felles plattform og rammer å utøve skjønn innen i tillegg til gjeldende lovverk, og som grunnlaget for kompetansestrategien sier; *målet er bedre barnevern og tryggere medarbeidere, gjennom økt kompetanse* (BFD, 2017).

Kirkebøen (2013) viste til at selv om en i «hereustikk og skjevheter»-tradisjonen har sett på svakhetene og problematiske forhold ved menneskelig skjønn, finnes det eksempler på godt utført skjønn, menneskelig styrke og dyktighet. Gjennom forskning er det funnet eksempler på eksepsjonelt godt utført faglig skjønn, hvor eksempelvis brannmenn og sykepleiere kan vurdere situasjoner bare ved å se på en bygning eller et menneske. Det som kommer frem som et fellestrekk ved disse er at vedkommende yrkesutøver ikke kan forklare eller begrunne hvorfor de gjorde de vurderingene de gjorde, som viste seg å være korrekte (Kirkebøen, 2013). Jeg har i mitt prosjekt ikke hatt fokus på enkelthistorier eller sett eksempler på intuitive vurderinger som har ført til korrekte vurderinger. Det ble fortalt om suksessfulle akutte familieråd, dog som et resultat av vurderingsprosesser preget av blant annet rammene skjønnnet ble utført innen, holdninger og erfaring. Dette betyr ikke nødvendigvis at det ikke skjer, men kanskje at det ikke var direkte fokus på det.

Hvilket syn en har på kunnskap kan være med på å påvirke hvor en tenker en kan tilegne seg dette. Ekspertiseforskere vil ha fokus på erfaring og praktisk øvelse, imens profesjonssosiologer legger vekt på utdanning. Imens profesjonssosiologer vil si at et felles teoretisk kunnskapsgrunnlag har stor betydning, legger ekspertisestudier vekt på at kunnskap, ekspertise, kun i begrenset grad kan overføres til andre. Det tenkes at *eksperter* har utviklet en intuisjon som de kan ha vanskelig for å verbalt begrunne (Dreyfus & Dreyfus, 1986, referert i Smeby, 2013). Dette betegnes gjerne som *taus kunnskap* (Smeby, 2013).

Kanskje er det slik at det ene ikke nødvendigvis utelukker det andre. Platon definerte kunnskap som «begrunnede sanne oppfatninger» (ref. i Smeby, 2013, s. 19), og Grimen (2008) argumenterer for at det ikke eksisterer noe tydelig skille mellom de to kunnskapsformene, men at det er et komplisert samspill (Smeby, 2013). Herbert Simon (1992, referert i Smeby, 2013) sa at eksperters intuisjon bare er gjenkjennelse. Slik jeg tolker det, vil intuisjon bygge på tidligere erfaringer, koblet sammen med teoretisk kunnskap på området, og denne kombinasjonen ligger til grunn for skjønnsutøvelse, innenfor gjeldende rammer. Dette sammenfaller med mine funn.

Det er i de fleste områder slik at «øvelse gjør mester». Om ikke «mester», så vil i alle fall øvelse gi *erfaring*, og føre til at noen utvikler et bedre skjønn enn andre. Dette kommer til en viss grad av individuelle forskjeller, men også i stor grad av intens praksis; motivasjon, involvering og terping innen fagområdet. På mange områder er det påvist sterk sammenheng mellom høyt ferdighetsnivå og intens praksis, og mine funn viser at mengde erfaring med familieråd vil gjøre det lettere å vurdere det i nye saker. Dette krever det som kalles informativ tilbakemelding. Det fordrer at dersom en gjør noe feil, må en få en konstruktiv tilbakemelding på dette, og så gjøre endringer i forhold til dette. Trening og erfaring er helt nødvendig for å utvikle et godt faglig skjønn, men som jeg har belyst, er ikke det alltid nok (Smeby, 2013).

6.6 Skjønn kan være problematisk

Einarsson (2002) viser til at Eriksen og Skivenes (1998) peker på at det er begrensninger ved lovanvendelse og fagkunnskap ved beslutningstaking etter lov om barneverntjenester. Inngrep ovenfor enkeltindivid skal ifølge legalitetsprinsippet ha hjemmel i lovverk, og loven skal representere likebehandling, nøytralitet og forutsigbarhet. Når barneverntjenesten skal foreta inngrep i den private sfære, blir dette problematisk, fordi hver situasjon og hver familie er unike. En skal utøve likhet for loven, altså skal det foreligge klare kriterier og standarder ved anvendelse av den spesifikke loven, på den andre siden krever en beslutning i disse sakene at en hensyntar det spesielle og unike. Loven gir ikke klare inngrepskriterier, men legger til grunn de tidligere nevnte grunnprinsippene, som jeg har sett på krever skjønnsmessige tolkinger, som styrende for inngrep og valg av tiltak (Einarsson, 2002). Det er problematisk å anvende generell kunnskap på enkelttilfeller, og Einarsson viser til konklusjonen om at fagkunnskap kommer til kort når det skal etableres et sikkert beslutningsgrunnlag. Den samme situasjonen vil kunne både beskrives og fortolkes ulikt av forskjellige fagpersoner, avhengig av deres egne ståsted og holdninger og benyttelse av de ulike heuristikkene. Ulike tiltak vil kunne rettferdiggjøres ved å forankre det i ulike teorier eller med belegg i ulike empiriske undersøkelser, lovverk og prinsipper, som jeg var inne på i kapitlet om vitenskapelig kompleksitet. En kan si at fagpersoners teoribruk kan ta form av en tilrettelagt bevisførsel (Backe-Hansen 1995 referert i Einarsson, 2002).

6.6.1 Kan vi stole på fagfolks skjønnsutøvelse i barnevernfaglige vurderinger?

Siden utdanning, erfaring, selvsikkerhet og individuelle forutsetninger, som jeg har vært innom, ikke legger føringer for utvikling av godt faglig skjønn, er en viktigere faktor når en skal vurdere om en kan stole på fagfolks skjønnsutøvelse, ifølge Kirkebøen (2013) hvilket fagområde skjønnen utøves på. I uvennlige fagområder, som barnevernfaget må sies å være, vil den faglige skjønnsutøvelsen alltid være basert på usikre faktorer, noe som gjør det særdeles vanskelig å lære de kritiske sammenhengene gjennom erfaring. Dette skyldes til dels mangelfulle og sene tilbakemeldinger, som ikke er gode nok til å lære av, og dels at den faglige praksisen ofte utelukker erfaringer som er sammenlignbare og nødvendig for læringen, videre at forskning som nevnt har vist at fagfolk har store problemer med å skjønnsmessig vurdere hva flere usikre tegn indikerer når de settes sammen, selv om en kan ha en forståelse av hva ulike enkelt-tegn kan indikere. Kirkebøen konkluderer altså med at det er god grunn til å være skeptisk til selv erfarne fagfolks skjønn (Kirkebøen, 2013).

Det er vanskelig å argumentere imot denne påstanden, sett i lys av resonneringen som er foretatt, og også mine funn i dette prosjektet av at skjønn er personavhengig og kan påvirkes av tilfeldige ankerverdier. Så hvorfor baseres da noe så alvorlig som barns trygghet og vurderinger rundt deres omsorgssituasjon i så stor grad på noe så usikkert som skjønnsutøvelse, og ikke mer på beslutningshjelpemidler? Kirkebøen skriver at «(...) hovedgrunnen til at beslutningshjelpemidler ikke blir tatt i bruk i langt større grad, er nok den utbredte myten om erfarne fagfolks generelt gode skjønn.». Han mener tiden er overmoden for at myndighetene pålegger profesjonsutøvere, særlig på «uvennlige» fagområder, i langt større grad å utvikle og bruke beslutningshjelpemidler, sjekklister osv., i stedet for å basere profesjonsutøvelsen på sin lange erfaring og sitt «gode» skjønn (Kirkebøen, 2013, s43).

Bruk av standardiserte verktøy i beslutningsprosesser rundt meldinger til barnevernet drøftes kort av Christiansen et.al. (2016). De beskriver at en slik standardisering kan bety å benytte kategoriserte data om barnet og familien som kriterier for vurdering av sannsynlig behov for hjelpetiltak. Det vises til at det bak slike verktøy og modeller ligger en sterk planleggingsoptimisme, med intensjoner om å unngå feilbeslutninger (Christiansen, Kojan, & Marthinsen, 2016). Med tanke på kompleksiteten i barnevernssaker, og tidligere nevnte kompleksitet i beslutningsprosesser, vil kanskje en bruk av slike verktøy avhjelpe og bidra til

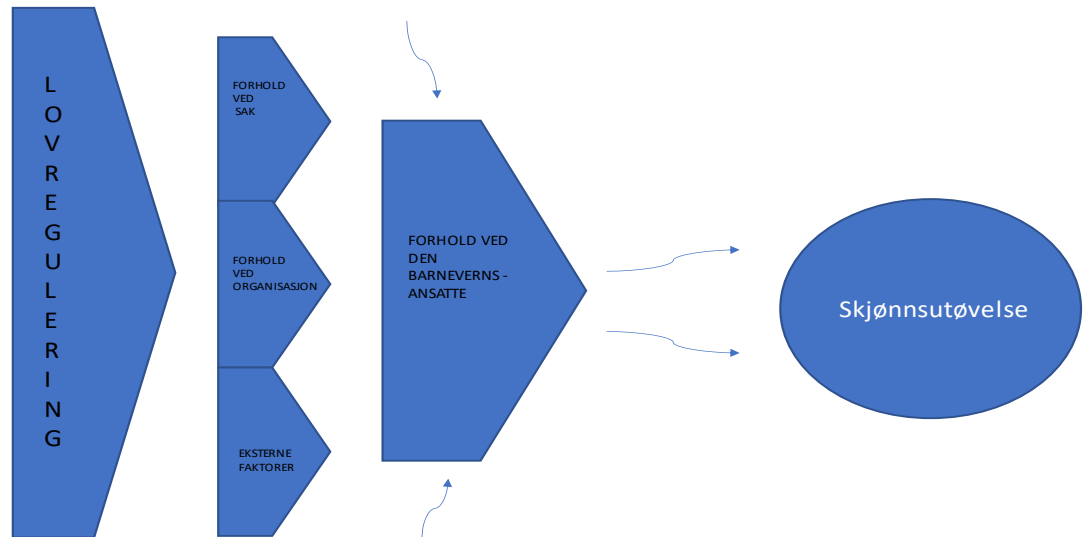
et mer helhetlig og oversiktlig blick på situasjonen. Christiansen et.al. viste til at det argumenteres for at slike verktøy kan være positivt med tanke på å belyse beskyttelses- og resiliensfaktorer like mye som risikofaktorer (Wilkins 2015, referert i Christiansen et.al. 2016). Dette kan bidra til økt fokus på ressurser og muligheter fremfor begrensninger som beskrevet blant annet i avsnittet om representativitetsheuristisk tankegang. Det vises imidlertid til at et forsøk på implementering av et eksperimentelt studie av et spesifikt verktøy av denne typen, designet for å identifisere nyfødte med høy risiko for å oppleve omsorgssvikt (PRM) i New Zealand ble møtt med sterk kritikk ut fra etiske hensyn (Christiansen et al., 2016, p. 75). Dette kommer kanskje av at en bruk av slike verktøy er generaliserende og basert på stereotyper fremfor individuelle vurderinger, og ikke hensyntar de ulike nyansene i enhver situasjon. Beslutningsverktøy vil være basert på vitenskapelige fakta på gruppenivå og forskningsbaserte konklusjoner og sannsynlighetsberegning, noe som, slik jeg var inne på vedrørende vitenskapelig kompleksitet, ikke alene kan føre til en god beslutningsprosess i individuelle saker, og likevel må følges opp av faglige skjønnsvurderinger.

Å tenke at det å ha klare regler er ensbetydende med at det ikke er behov for å utøve skjønn, er som tidligere vist, også en forenklet tankegang, spesielt i et «uvennlig fagområde» (Kirkebøen, 2013) som barnevernsarbeid. En fagperson må i alle tilfeller, selv om det foreligger regler, tolke disse reglene. Eksempelvis sier barnevernloven at en skal følge mildeste inngreps prinsipp, og dermed ikke gjøre en undersøkelse mer omfattende enn nødvendig. Kan det tolkes slik at det å invitere hele nettverket til å ta del i en akutt krise, gjennom akutt familieråd, vil være for omfattende, eller vil det være i tråd med lovteksten? Denne regelen må tolkes, en må ta hensyn til den aktuelle situasjonen, *utøve skjønn* ut ifra at de en møter befinner seg i ulike situasjoner og har ulike behov.

7.0 Avslutning og oppsummering

Jeg har sett på forholdet mellom regler og skjønn, og at lovverk og rammer legger føringer for skjønnsutøvelsen i akutte beslutningsprosesser og hvordan fagfolks individuelle skjønnsutøvelse innenfor disse rammene utfordrer rettssikkerheten. Jeg har funnet at skjønn alltid vil formes av organisasjonen det utøves innen, og rammene den representerer. Dette omhandler blant annet både målsettinger, generell struktur og tilgjengelige tiltak og ressurser, herunder tid og kapasitet. Videre at fagpersoners kompetanse og erfaring har stor betydning for faglig skjønnsutøvelse. Hovedfunn i dette prosjektet vil jeg si er at fagfolks skjønnsutøvelse er viktig og nødvendig, men en usikker faktor, da den i stor grad er personavhengig, preges av forenklende mekanismer og lar seg påvirke av eksterne vilkårlige og uvilkårlige faktorer. Jeg har også sett kort på andre interessante funn i forhold til vurderingsprosessen rundt det å tilby familieråd i akutte situasjoner.

7.1 Modell av skjønnsutøvelse

Modell 1.0.

Jeg har laget en modell over hvilke faktorer som påvirker fagpersoners skjønnsutøvelse i beslutningsprosesser. Overordnet står lovregulering som første faktor, deretter i tillegg, spiller forhold ved den enkelte saken, organisasjonen og eksterne faktorer inn. Til sist er det fagpersonen, den barnevernansatte, som er en avgjørende faktor for hvordan skjønnsutøvelsen utøves. Som jeg har sett gjennom oppgaven, er skjønnsutøvelse personavhengig, fagpersonens utøvelse av skjønn avhenger av ulike faktorer hos den enkelte. Herunder kompetanse og erfaring, som mer eller mindre konstante eller sakte utviklende faktorer, imens det også spiller inn mer tilfeldige og varierende faktorer som dagsform, stemning og personlige ytre og indre påvirkningsfaktorer, her representert med buede piler utenfra og inn. Dette samlet fører til skjønnsutøvelsen, hvor de buede pilene frem representerer at skjønnsutøvelsen ikke er en forutsigbar prosess, men vil variere ut fra de ulike påvirkningsfaktorene i tillegg til den enkelte fagpersonens bruk av forenklede heuristikker.

Min studie, i likhet med mange andre studier, viser at faglig skjønn er komplekst og kan være problematisk. Funnene gir grunnlag for å være åpen for at man ikke alltid kan stole på fagfolks skjønnsutøvelse i barnevernfaglige beslutninger i akutte prosesser. Likevel er faglig skjønn både nødvendig og viktig, for å kunne utføre individuelle vurderinger og tilpasse beslutningene til det enkelte barnet, og den enkelte situasjonen, og på den måten ha større forutsetning for å innfri kravet om riktig hjelp til riktig tid.

8.0 Konklusjon

I Prop. 133 L (2020-2021) kan vi lese i Kap. 1.1 – *Barnevernets viktigste ressurs* er kompetansen til de som jobber i tjenestene, og videre i Kap 4.1 – *Barnevernets viktigste ressurs* er motivasjonen og kunnskapen til de som jobber i tjenestene (BFD, 2021).

Ut fra dette kan en se på det slik at barnevernets viktigste ressurs er *de ansatte, fagpersonene*. Mine analyser viser at barnevernfaglige vurderinger alltid innebærer faglig skjønnsutøvelse, og at denne skjønnsutøvelsen er personavhengig. Det gir derfor mening at regjeringen velger å ha fokus på å ruste de barnevernsansatte best mulig til å stå sterkere i sin jobb, gjennom kompetanseheving og krav til veiledning. Også fokus på de ansattes tid og ressurser er viktig, da det kommer tydelig frem at tidspress og mangel på kapasitet hos den enkelte fagpersonen spiller inn på deres skjønnsutøvelse i beslutningsprosesser. Skjønnsvurderinger er et resultat av den komplekse kombinasjonen mellom situasjon og individene som berøres, både familiene og fagpersonene, der fagpersonene må benytte all informasjon fra ytre påvirkningskilder i tillegg til sine indre ressurser for å komme frem til en beslutning. Det er derfor viktig, i tillegg til økt kompetanse, å ha fokus på erfaring, veiledning, drøfting, holdningsarbeid og bevisstgjøring av prosesser i arbeidet, for å bidra til en mer helhetlig forståelse av egne og andres reaksjonsmønstre, påvirkningskrefter og viktigheten av refleksjoner rundt eget arbeid. På den måten kan en kanskje oppnå en mer robust og forutsigbar tjeneste, med stabilitet og som møter normative forventninger på en måte som skaper tillitt og samarbeid mellom fagpersoner og familier.

8.1 Studiens betydning for praksis

Funnene i studiet bygger på intervjuer med 30 informanter fra 7 ulike kommuner med mer eller mindre ulik tjenestestruktur. Den kan derfor ikke sies å representere alle tjenester i Norge, men heller gi en indikasjon på ulike fagpersoners skjønnsutøvelse i akutte beslutningsprosesser. Studien kan videre bidra til økt fokus på faglig skjønnsutøvelse, og hvilke faktorer som ligger til grunn eller påvirker denne.

Min studie viser at faglig skjønnsutøvelse utøves innen rammer og føringer som er mer eller mindre konstante for alle barneverntjenester, men at den er personavhengig, påvirkes av både indre og ytre faktorer, og på den måten er uforutsigbar. Dette indikerer en viktighet av fokus på felles kompetanseløft, tydelige retningslinjer innad i tjenesten og godt fokusert ledelse som

er bevisst disse påvirkningsfaktorene, er med på å holde motivasjon og fokus oppe, samt er tilgjengelig og kan veilede og oppveie for ulikt kompetanse- og erfaringsgrunnlag hos de barnevernsansatte.

8.2 Forslag til videre forskning

Dersom jeg skulle fulgt opp noen av funnene, eller undringene, mine fra arbeidet med denne oppgaven, ville jeg funnet det interessant å undersøke hvordan kompetansekravet påvirker skjønnsutøvelsen i barneverntjenestene, om det oppleves noen endring når det har tredd i kraft. Videre om midlertidig dispensasjon og varige unntak fra kravet til mastergrad der det ikke er kvalifiserte søkere til stillingen gir utslag i den faglige skjønnsutøvelsen.

I tillegg til å sikre at enhver kommune har ansatte som fyller kriteriene i loven, kan en kanskje tenke seg til at dette unntaket fort kan bli «regelen» på steder med lavt folketall og med begrenset adgang til videreutdanning i nærmiljøet. Jeg finner det interessant å se på om slike åpninger vil kunne gi større rom for forskjell mellom land og by? Nord og sør? Og vil ulikheten i kompetanse der det er gitt dispensasjon kunne vises i tall på eksempelvis henleggelse, omsorgsovertakelse eller bruk av akutt familieråd?

Videre ser jeg at mine funn om at faglig skjønnsutøvelse er personavhengig, også betyr at den enkelte fagpersonen forvalter en stor makt i beslutningsprosessen. Det er skrevet mye om makt i barneverntjenesten, men ville jeg funnet det interessant å se nærmere på fagpersoners forhold til sin personlige makt i skjønnsutøvelsen, og hvordan deres individuelle og personlige forhold og holdninger kan påvirke beslutningsprosesser. Herunder kunne det vært interessant å se hvordan kjemi mellom barnevernsansatte og familiene de møter eventuelt innvirker på samarbeid og beslutningsprosesser, og således hvilket tilbud som gis.

Litteraturliste

- Backe-Hansen, E., Christiansen, Ø., & Kojan, B. H. (2016). Best mulig beslutninger til best mulig hjelp. In Ø. Christiansen & B. H. Kojan (Eds.), *Beslutninger i barnevernet*. Oslo: Universitetsforl.
- BFD, B.-o. f. (2017). *Mer kunnskap – bedre barnevern - Kompetansestrategi for det kommunale barnevernet 2018-2024*. www.regjeringen.no Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/mer-kunnskap--bedre-barnevern/id2577134/>
- BFD, B.-o. f. (2018). Endringer i barnevernloven fra 1. juli. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/endringer-i-barnevernloven-fra-1.-juli/id2606170/>
- BFD, B.-o. f. (2020). *Informasjonsskriv om behandlingen av barnevernssaker*. www.regjeringen.no Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/informasjonskriv/id2714519/>
- BFD, B.-o. f. (2021). *Prop. 133 L (2020–2021) Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernloven*. www.regjeringen.no Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-133-l-20202021/id2842271/>
- Brinkmann, S., & Tanggaard, L. (2012). Intervjuet: Samtalen som forskningsmetode. In S. Brinkmann, L. Tanggaard, & W. Hansen (Eds.), *Kvalitative metoder en grundbog/Kvalitative metoder : empiri og teoriutvikling* (pp. 17-45). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Brinkmann, S., Tanggaard, L., & Hansen, W. (2012). *Kvalitative metoder : empiri og teoriutvikling*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Brynildsrud, K. (2019). Barnevernspedagogen som rettsanvender. In I. Studsrød, V. Paulsen, I. Kvaran, & K. Mevik (Eds.), *Barnevernspedagog : en grunnbok* (pp. 201-214). Oslo: Universitetsforlaget.
- Bufdir. (2017). Familieråd i ulike situasjoner - Hastesituasjoner - akutt. Retrieved from https://bufdir.no/Barnevern/Familierad/I_hvilke_saker_kan_vi_benytte_familierad1/Hastesituasjoner_akutt/
- Bufdir. (2019). *Utredning av kompetansehevingstiltak i barnevernet*. bufdir.no Retrieved from <https://www.bufdir.no/Bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00005020>
- BVL. (1992). Lov om barneverntjenester (barnevernloven). Retrieved from <https://lovdata.no/lov/1992-07-17-100>. from <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100> <https://lovdata.no/lov/1992-07-17-100>
- Caspersen, J., & Paulsen, V. (2019). Barnevernspedagogen som profesjonell skjønnsutøver. In I. Studsrød, V. Paulsen, I. Kvaran, & K. Mevik (Eds.), *Barnevernspedagog : en grunnbok* (pp. 185-200). Oslo: Universitetsforlaget.
- Christiansen, Ø., & Kojan, B. H. (2016). Å fatte beslutninger i barnevernet. In Ø. Christiansen & B. H. Kojan (Eds.), *Beslutninger i barnevernet* (pp. 19-33). Oslo: Universitetsforl.
- Christiansen, Ø., Kojan, B. H., & Marthinsen, E. (2016). Beslutninger i meldingsarbeidet. In Ø. Christiansen & B. H. Kojan (Eds.), *Beslutninger i barnevernet* (pp. 62-75). Oslo: Universitetsforl.
- Eide, S. B. (2019). Etikk i barnevernet. In I. Studsrød, V. Paulsen, I. Kvaran, & K. Mevik (Eds.), *Barnevernspedagog : en grunnbok* (pp. 66-78). Oslo: Universitetsforlaget.
- Einarsson, J. H. (2002). *Familieråd som metode i barnevernets beslutningsprosess* (Vol. 9/2002). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Ellingsen, I. T. (2015). *Sosialt arbeid : en grunnbok*. Oslo: Universitetsforl.
- Eriksen, E. O., & Molander, A. (2008). Profesjon, rett og politikk. In A. Molander & L. I. Terum (Eds.), *Profesjonsstudier* (pp. 161-176). Oslo: Universitetsforl.
- FO. (2015). *Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere*. Fellesorganisasjonen Retrieved from <https://www.fo.no/yrkesetikk/fo-yrkesetisk-grunnlagsdokument-2019-2023-article6951-1346.html>
- Gilbert, N., Parton, N., & Skivenes, M. (2011). *Child protection systems : international trends and orientations*. New York: Oxford University Press.
- Grimen, H., & Molander, A. (2008). Profesjon og skjønn. In (pp. s. 179-196). Oslo: Universitetsforl.
- Halkier, B. (2012). Fokusgrupper. In S. Brinkmann, L. Tanggaard, & W. Hansen (Eds.), *Kvalitative metoder : empiri og teoriutvikling* (pp. 133-152). Oslo: Gyldendal akademisk.

- Haugen, G. M. D., Paulsen, V., Caspersen, J., & samfunnsforskning, N. (2017). *Barnevernets arbeid med vold i minoritetsfamilier* (Vol. 2017). Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Havnen, K., & Christiansen, Ø. (2014). *Kunnskapsstatus om familieråd : erfaringer og effekter*.
- Hennum, N. (2016). Kunnskapens makt i beslutninger. In Ø. Christiansen & B. H. Kojan (Eds.), *Beslutninger i barnevernet* (pp. 48-61). Oslo: Universitetsforl.
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? : innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg. ed.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Kirkebøen, G. (2013). Kan vi stole på fagfolks skjønn? In A. Molander & J.-C. Smeby (Eds.), *Profesjonsstudier : 2* (Vol. 2, pp. 27-43). Oslo: Universitetsforl.
- Kunnskapsdepartementet. (2019). *Forskrift om nasjonal retningslinje for barnevernspedagogutdanning*. www.lovdatab.no Retrieved from <https://lovdatab.no/dokument/SF/forskrift/2019-03-15-398>
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T. M., & Rygge, J. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Læret, O. K., & Skivenes, M. (2016). Kvalitet og legitimitet i barnevernets beslutninger. In Ø. Christiansen & B. H. Kojan (Eds.), *Beslutninger i barnevernet* (pp. 34-47). Oslo: Universitetsforl.
- Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning : en innføring* (3. utg. ed.). Oslo: Universitetsforl.
- Malterud, K. (2012). Systematic text condensation: A strategy for qualitative analysis. *Scandinavian Journal of Public Health*, 2012; 40, 10. Retrieved from <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1403494812465030>
- Moe, T., & Gotvassli, K.-Å. (2016). Ledelse og beslutningspraksis. In Ø. Christiansen & B. H. Kojan (Eds.), *Beslutninger i barnevernet* (pp. 195-213). Oslo: Universitetsforl.
- Odland, A. M. (2021, 07.04). Barnets beste, hva betyr det egentlig? Nå har begrepet fått sin egen videreutdanning, og vi fikk være med på zoom. *Fontene*. Retrieved from <https://fontene.no/nyheter/barnets-beste-hva-betyr-det-egentlig-na-har-begrepet-fatt-sin-egen-videreutdanning-og-vi-fikk-vare-med-pa-zoom-6.47.780563.065094fd20>
- Oterholm, I. (2015a). Organisasjonens betydning for sosialarbeideres vurderinger. In: Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Oterholm, I. (2015b). Skjønnsutøvelse i velferdsorganisasjoner. In B. Berg, I. Ellingsen, L. C. Kleppe, & I. Levin (Eds.), *Sosialt arbeid : en grunnbok* (pp. 171-183). Oslo: Universitetsforl.
- Samuelsen, G. (2015). *Implementering av familieråd som metode i barnevernets akuttarbeid*. (Masteroppgave i velferdsforvaltning). Høgskolen i Lillehammer,
- Skau, G. M. (2017). *Gode fagfolk vokser : personlig kompetanse i arbeid med mennesker* (5. utg. ed.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Slettebø, T., Paulsen, V., Christoffersen, H., & Aadnanes, M. (2020). Familieråd i barneverntjenestens arbeid med akutt saker In *Delrapport fra prosjektet: Familieråd når det haster med å finne en løsning*: VID vitenskapelige høgskole.
- Smeby, J.-C. (2013). Profesjon og ekspertise. In *Profesjonsstudier : 2* (Vol. 2, pp. 17-26). Oslo: Universitetsforl.
- Storhaug, A. S., NTNU Institutt for sosialt, a., & Centre, N. N. R. (2020). *Akutt - for hvem? : akuttarbeid i kommunalt barnevern* (Vol. nr. 4). Trondheim: NTNU, Institutt for sosialt arbeid.
- Thomassen, M. (2006). *Vitenskap, kunnskap og praksis : innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Tjora, A. H. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.

Informasjon om Forskningsprosjektet ‘Familieråd når det haster å finne en løsning’

VID vitenskapelige høgskole (VID) har i samarbeid med NTNU Samfunnsforskning fått i oppdrag å undersøke hvordan familieråd som beslutningsmodell fungerer i barnevernets arbeid med akutt plasseringer. Prosjektet pågår i tiden 1.1.2018 til 31.12.2021. Barne- og familiedirektoratet (Bufdir) finansierer prosjektet.

Akutt plasseringer representerer en stor påkjenning for barn og foreldre, men også ansatte som arbeider med disse sakene. I de senere årene er familieråd blitt tatt i bruk også i barnevernets arbeid med akutt/hastesaker. Formålet med forskningsprosjektet er å studere bruken av Familieråd i akuttsaker og hvilken effekt dette har for barn og familier. Vi vil i prosjektet kartlegge i hvilken grad familieråd i akuttsaker kan mobilisere relasjoner i og rundt familien, bidra til kontinuitet i barnets relasjoner og redusere stressnivået hos barn og foreldre i disse vanskelige situasjonene. Vi vil også studere hva som skiller akutt familieråd fra andre familieråd og om det kan være noen ekstra/andre utfordringer enn i saker hvor det ikke er akutt. Her vil det også være viktig å få tak i vurderinger av om det er saker som *ikke* egner seg for Familieråd. Et annet viktig spørsmål i prosjektet er hvorvidt Familieråd har virkning *på sikt*.

Undersøkelsen bygger på ulike datakilder; intervjuer med barn og foreldre, personer i barnets familie og nettverk. Barn, foreldre og personer i barnets familie og nettverk blir intervjuet to ganger, først vinter 2018/2019 og deretter våren 2020. Hensikten med dette er å kartlegge hvordan de opplever verdien av familieråd over tid. I tillegg vil vi intervjuer fagfolk som har bistått i arbeidet med gjennomføringen av familieråd i kommunene og i Bufetat, samt regionale koordinatorene for familieråd og familiekoordinatorer. Det vil også bli gjennomført en kvantitativ studie av saker hvor det har vært gjennomført familieråd ved en akutt plassering. Disse erfaringene vil bli sammenlignet med et utvalg akutt plasseringer hvor en ikke har benyttet seg av familieråd. I tillegg vil vi arrangere en erfaringskonferanse våren 2019 hvor vi skal drøfte foreløpige funn med ulike fagfolk i det statlige og kommunale barnevernet. Alle opplysningene som samles inn i prosjektet vil bli behandlet konfidensielt og slettes ved prosjektslutt. Det er frivillig å delta i studien. Studien er meldt til NSD – Norsk senter for forskningsdata AS.

Hvis du har noen spørsmål til prosjektet, kan du ta kontakt med prosjektleder Tor Slettebø tor.slettebo@vid.no, tlf. 22 45 19 55 eller seniorforsker Veronika Paulsen, tlf 97 07 33 57.

Intervjuguide saksbehandlere

Innledning

Introduksjon – rammer

- Informere om intervjuets bakgrunn og formål, gå gjennom informasjonsskriv som er sendt tidligere.
- Informere om taushetsplikt, anonymitet, samtykke,
- Informere om prosjektets videre prosess – rapport, tidsplan osv.
- Spørsmål fra informant til intervjuet

Bakgrunn

- Utdanningsbakgrunn og erfaring fra barnevernet
- Har du noen foretrukket tilnærming i kontakten din med familier?
- Snakker du ofte med barn i sakene du jobber med? I andre saker?

Erfaring med familieråd

- Hvor mange familieråd i barnevernet har du deltatt i?

Om akutt familieråd

Om akutt familieråd (viktig å tydeliggjøre at det er de akutte familierådene vi er opptatt av!)

- Hva er hovedinntrykket ditt fra arbeidet med Akutt Familieråd?
- Hva er det som skiller de akutte familierådene fra ordinære?
- Hva *er* et akutt familieråd? Hvor går grensen mellom ordinært familieråd og akutt?
 - o Handler det om når det gjennomføres/hvor raskt eller om hva som blir bestilt?
 - o Er det som oftest saker dere kjenner til fra før eller nye saker?
- Når gjennomføres som regel det akutte familierådet: før plassering eller etter plassering?
 - o Hvordan fungerer familieråd hhv før og etter plassering?
 - o I tilfeller der det benyttes før plassering: bidrar familierådet til å forebygge plassering? Eventuelt: bidrar det til å forebygge plassering i *statlig tiltak*? Altså at de heller plasseres i slekt/nettverk?
 - o I tilfeller der det benyttes **etter** plassering: bidrar det til å forebygge brudd i plasseringer og/eller kan det bidra til kortere oppholdstid i akuttiltak?
- Er det noen spesielle/andre utfordringer som oppstår i akutte familieråd kontra ordinære?

Spesielt om barnet og familierådet

Hvordan er barn (ulike aldersgrupper) trukket med i familierådet/familierådene?

Hvordan har barna deltatt?

Hvordan har det fungert i forhold til barn i ulike aldersgrupper?

Samarbeidet mellom barn og støtteperson?

Hvordan har foreldre og andre lagt til rette for barnets medvirkning?

Har barnas ønsker og behov blitt fulgt opp i ettertid? Kan du gi et eksempel?

Bidrar akutt familieråd til å øke barnets deltagelse? Eventuelt på hvilken måte?

Samarbeid med andre

Hvordan oppleves samarbeidet med Bufetat?

Hvordan oppleves samarbeidet med koordinatorene?

Hvordan oppleves samarbeidet med skole, barnehage, psykisk helse osv i akutte familieråd?

Spesielt om foreldrene

Har begge foreldrene deltatt i de familierådene dere har gjennomført?
Hvordan opplever foreldre å delta i akutt familieråd?
Kom foreldrene fram til en avtale om barna? Er konfliktnivået redusert? Eventuelt på hvilken måte?
Har familierådet ført til et bedre samarbeid, lavere konfliktnivå?
Har foreldrene lagt til rette for barns deltakelse? Eventuelt på hvilken måte?

Spesielt om nettverket

Nettverkets deltagelse: Hvordan har det fungert? Hva har vært bra, hva har vært utfordringer?
Hvordan opplever dere motivasjonen hos nettverket? Er det personer som er vanskelig å få med?
Har dere erfart at familiens nettverk blir mer involvert når dere bruker akutt familieråd?
Hvem i nettverket? Er det som regel nettverk som er kjent fra før eller nye?
Opplever dere at nettverket klarer å legge til rette for barns deltagelse/medvirkning?

Oppfølging av familien

Hvem har ansvaret for oppfølgingen av familiene etter familierådet?
Hvem følger opp barna og det de formidlet i familierådet?
Hva med de andre aktørene sin rolle etter familierådet?
Har koordinator en rolle i oppfølgingen?
Hvem sørger for at oppfølgende familieråd blir gjennomført?

Synspunkter på akutt familieråd

Hvilke familier/typer saker egner seg for akutt familieråd?
- Er det/bør det være noen eksklusjonskriterier?
Har du en formening om akutt familieråd generelt bidrar til å forebygge plassering av barn/unge?
- Er det noen spesielle typer saker som skiller seg ut som spesielt lovende/ikke?
Vil du anbefale familieråd i akutte saker generelt?
- Er det noen saker hvor det ikke bør brukes?
Har du en formening om familieråd har bidratt til å hindre omsorgsovertakelser og/eller plassering?

Hvordan opplever dere holdningen til familieråd er ved kontoret?
Kan Familieråd bidra til å øke barnets deltagelse? Eventuelt på hvilken måte?
Har dere erfart at familiens nettverk har blitt mer involvert? Hvem i nettverket har vært involvert og hvordan har det virket inn?

Ser du noen **utfordringer** med familieråd i akuttsaker?

Hvilke **forutsetninger** må være tilstede for at akutt familieråd skal fungere?

Avslutning

Noe du vil si til slutt, som ikke er berørt?
Tusen takk

Om vurderingsprosessen

Hvem er med i vurderingsprosessen?

Hvilke argumenter brukes i vurderingsprosessen?
For og imot

Er det noen argumenter som er mer brukt enn andre?

Hvilke argumenter "vinner" og hvilke får oftest ikke gjennomslagskraft?

Har det noe å si hvem som fremlegger de ulike argumentene?

Er tidligere kjennskap til familien avgjørende/hvordan påvirker det?

Hvilken plass har faglig skjønn i vurderingsprosessen?

Om et konkret familieråd (siste)

Kort om familiesituasjonen

Bakgrunn for melding

Hvordan fikk dere kontakt med familien?

Hvor lenge har dere hatt kontakt med familien?

Hva var utfordringene? Kom akuttsaken overraskende?

Hvorfor ble familieråd valgt i denne saken?

Var det en kollektiv beslutning på barnevernkontoret eller opp til den enkelte terapeut?

Hvilken rolle har ledelsen hatt?

Er det slik utvelgelse skjer i alle saker eller skjer det også på andre måter?

Hvilke kontakt hadde du eller andre ved kontoret med familien før familierådet?

Hvem hadde du kontakt med? (barn, foreldre, øvrige familie, slekt, andre offentlige?)

Hvilken rolle hadde du som saksbehandler i forberedelsen til familierådet?

Hvordan var arbeidsfordelingen og samarbeidet mellom deg og koordinator?

Hvordan var samarbeidet mellom deg og koordinator?

Hva var spørsmålet som skulle drøftes i familierådet?

Hvem bestemte hvilke spørsmål som skulle drøftes?

Hvordan stilte foreldre og barn seg til spørsmålet som skulle drøftes?

Var foreldre og/eller barnet med på å utarbeide bestillingen og/eller var de kjent med bestillingen?

Hvordan ble barnets støtteperson valgt, og av hvem?

Selve familierådet

Hvor ble møtet holdt, hvorfor, lengde?

Hvor lenge etter at det ble bestemt ble familierådet holdt?

På hvilken måte medvirket og deltok barnet, og på hvilken måte bidro barnets støtteperson til barnets deltakelse?

Del 1

Hvem var til stede?

Hvem uttalte seg (barn, foreldre andre)?

Hvordan var innledningen?

Hva var din rolle som barnevernansatt i denne fasen, og hvordan opplevde du dette?

Del 2

Hva var din rolle i denne delen av familierådet?

Ble du kalt inn på møtet?
Kjenner du til hvordan barnas deltakelse ble ivaretatt i denne fasen?
Hvem var barnas støtteperson? Hadde de hver sin?

Del 3

Hvem var til stede?
Kan du fortelle om avtalen som ble gjort?
Kom det opp synspunkter på denne, hvilke (fra barn, foreldre, andre)?
Ble planen godkjent? I så fall av hvem?
Er det sammenheng mellom temaene/problemet som skulle løses og innholdet i planen?
Tenker du at planen kan bidra til å bedre barn og foreldres livssituasjon, bidra til færre konflikter, bedre kontakt med andre i nettverket?

Refleksjoner etter familierådsmøtet

Hvordan opplevde du møteledelsen har vært under familierådet?
Hvordan fungerte samarbeidet og rollefordelingen mellom koordinator, deg og eventuelt andre?
Hvordan var stemningen/klimaet?

Etter familierådet

Har du hatt kontakt med familien?
Kjenner du til om avtalen har blitt fulgt opp?
Har kontakten med familien og nettverket endret seg i ettertid?
Har livssituasjonen endret seg etter familierådet?
Har det vært oppfølgende familieråd?
Eventuelt: hvor mange, og hvor lenge etter?
Har familien fortsatt oppfølging fra barnevernet?
Er det noe du ville gjort annerledes i familierådet, eventuelt noe du vil gjøre annerledes en annen gang?
På hvilken måte bidrog barnets støtteperson til barnets deltakelse?
Hvordan har det barna ga uttrykk for blitt fulgt opp etter dette familierådet?

Tor Slettebø

0370 OSLO

Vår dato: 21.02.2018

Vår ref: 58980 / 3 / BGH

Deres dato:

Deres ref:

Tilråding fra NSD Personvernombudet for forskning § 7-27

Personvernombudet for forskning viser til meldeskjema mottatt 05.02.2018 for prosjektet:

<i>58980</i>	<i>Familieråd når det haster med å finne en løsning</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>VID vitenskapelig høyskole, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Tor Slettebø</i>

Vurdering

Etter gjennomgang av opplysningene i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon finner vi at prosjektet er unntatt konsesjonsplikt og at personopplysningene som blir samlet inn i dette prosjektet er regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. På den neste siden er vår vurdering av prosjektopplegget slik det er meldt til oss. Du kan nå gå i gang med å behandle personopplysninger.

Vilkår for vår anbefaling

Vår anbefaling forutsetter at du gjennomfører prosjektet i tråd med:

- opplysningene gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon
- vår prosjektvurdering, se side 2
- eventuell korrespondanse med oss

Meld fra hvis du gjør vesentlige endringer i prosjektet

Dersom prosjektet endrer seg, kan det være nødvendig å sende inn endringsmelding. På våre nettsider finner du svar på hvilke [endringer](#) du må melde, samt endringskjema.

Opplysninger om prosjektet blir lagt ut på våre nettsider og i Meldingsarkivet

Vi har lagt ut opplysninger om prosjektet på nettsidene våre. Alle våre institusjoner har også tilgang til egne prosjekter i [Meldingsarkivet](#).

Vi tar kontakt om status for behandling av personopplysninger ved prosjektslutt

Ved prosjektslutt 31.12.2021 vil vi ta kontakt for å avklare status for behandlingen av personopplysninger.

Se våre nettsider eller ta kontakt dersom du har spørsmål. Vi ønsker lykke til med prosjektet!

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Vennlig hilsen

Dag Kiberg

Belinda Gloppen Helle

Kontaktperson: Belinda Gloppen Helle tlf: 55 58 28 74 / belinda.helle@nsd.no

Vedlegg: Prosjektvurdering

SAMARBEIDSSTUDIE

Personvernombudet forstår det slik at prosjektet er et samarbeid mellom VID vitenskapelig høgskole og NTNU Samfunnsforskning, med førstnevnte som behandlingsansvarlig institusjon. Ombudet forutsetter at ansvarsforhold, sikring og evt. eierskap av data er avklart mellom de to institusjonene, og anbefaler at forholdet formaliseres.

FORMÅL

Formålet med prosjektet er å evaluere bruk av familieråd i barnevernets arbeid med akuttsaker. Undersøkelsen vil basere seg på informasjon innhentet av barn, foreldre og personer i barnets familie og nettverk som har vært involvert i familierådsmøter. Problemstillingen for prosjektet er i hvilke grad kan familieråd mobilisere relasjoner i og rundt familien og bidra til kontinuitet i barnets relasjoner og motvirke utilsiktede flyttinger? Hvordan opplever barn og foreldre å medvirke i familieråd? Hvordan påvirker bruk av familieråd bruk av andre tiltak? Hva er forutsetningene for bruk av familieråd i barnevernets arbeid med akutt plasseringer?

UTVALG OG METODE FOR DATAINNSAMLING

Deltakerne i prosjektet er barn som er syv år og eldre, barnets foreldre og personer i barnets familie og nettverk som har vært til stede i familieråd. For barn som er under syv år vil prosjektet intervju barnets støtteperson. Datamaterialet skal samles inn ved bruk av intervju. Det skal gjennomføres et nytt oppfølgingsintervju med deltakerne etter to år.

Intervjuguide til oppfølgingsintervjuene må ettersendes personvernombudet som endringsmelding i god tid før intervjuene starter.

REKRUTTERING AV FAMILIEN

Deltakere rekrutteres gjennom kontakt med familierådscoordinatorer i Barne-, ungdoms, og familieetaten (Bufetat). Koordinatorene tar direkte kontakt med familiene og spørre om de vil delta i undersøkelsen. Hvis foreldrene samtykker, vil telefonnummeret bli formidlet videre til forskeren som så vil følge opp kontakten med deltakerne. Personvernombudet forstår det slik at kontakt mellom familiene og forsker ikke vil bli opprettet før familien uttrykker at dette er greit. Vi vurderer at denne formen for rekruttering ivaretar koordinatorene i Bufetat sin taushetsplikt. Videre minner vi om at frivilligheten må ivaretas gjennom rekrutteringsprosessen, og det bør understrekes at hvorvidt en ikke ønsker å delta ikke vil påvirke familien forhold til/eller videre oppfølging fra Bufetat.

INFORMASJON OG SAMTYKKE

Dere har opplyst i meldeskjema at utvalget vil motta skriftlig og muntlig informasjon om prosjektet, og samtykke skriftlig til å delta.

Det er utviklet ett informasjonsskriv til hver av de tre gruppene som deltar i prosjektet. Et informasjonsskriv til foreldre, ett til støtteperson, nettverk og familiemedlemmer og ett til barnet. Vår vurdering er at informasjonsskrivene til deltakerne, som ombudet mottok på epost 16.02.2017, er godt utformet.

Selv om barnets foresatte samtykker til barnets deltakelse i prosjektet, må også barnet gi sin aksept til å delta. Prosjekter har utviklet et informasjonsskriv med tilpasset informasjon til barna/ungdommene. Dere må sørge for at barnet forstår at deltakelse er frivillig, og at han/henne kan trekke seg dersom de ønsker det.

STØTTEPERSONENES TAUSHETSPLIKT

Barnets støtteperson er en person som barnet selv velger skal være sin støtteperson før, under og etter et møte i familierådet. Støttepersonen er ikke ansatt av hjelpeapparatet, men vedkommende har taushetsplikt når det gjelder opplysningene som han/hun blir kjent med. Personvernombudet viser til epost fra prosjektleder, datert 16.02.2017, hvor dette avklares.

Ettersom støttepersonen har taushetsplikt må denne personens taushetsplikt oppheves før vedkommende kan intervjues. Taushetsplikten oppheves ved at barnets foreldre eller ungdommer som har fylt 16 år samtykker til at støttepersonen kan intervjues. I tillegg må det respekteres dersom barn/ungdommer under 16 år ikke ønsker at deres støtteperson skal intervjues. I informasjonsskrivene er det lagt opp til at foreldre og ungdommene informeres om og krysser av for at det er greit at støttepersonen deltar i intervju. Intervjuguiden til støttepersonen bør gjøres tilgjengelig for foreldre/ungdommene ved forespørsel. Personvernombudet vurderer at dette er tilstrekkelig for å oppheve støttepersonens taushetsplikt.

SENSITIVE PERSONOPPLYSNINGER

Ettersom det inkluderes deltakere som har vært i kontakt med barnevernet regner vi med at det kan fremkomme sensitive opplysninger om psykososiale helseforhold.

INFORMASJONSSIKKERHET

Personvernombudet forutsetter at du/dere behandler alle data i tråd med VID vitenskapelig høgskole sine retningslinjer for datahåndtering og informasjonssikkerhet. Vi legger til grunn at bruk av mobil lagringsenhet er i samsvar med institusjonens retningslinjer.

PROSJEKTSLUTT OG ANONYMISERING AV DATAMATERIALET

Prosjektslutt er oppgitt til 31.12.2021. Det fremgår av meldeskjema/informasjonsskriv at dere vil anonymisere datamaterialet ved prosjektslutt. Anonymisering innebærer vanligvis å:

- slette direkte identifiserbare opplysninger som navn, fødselsnummer, koblingsnøkkel
- slette eller omskrive/gruppere indirekte identifiserbare opplysninger som bosted/arbeidssted, alder, kjønn
- slette lydopptak

For en utdypende beskrivelse av anonymisering av personopplysninger, se Datatilsynets veileder:

<https://www.datatilsynet.no/globalassets/global/regelverk-skjema/veiledere/anonymisering-veileder-041115.pdf>

